

Per 1366/2010

10038967,2

COBISS •

GORISKA KNJARNICA

OGLAR

glasilo Kulturnega društva Zavratac

Zavratec

Kazalo

Uvodnik

UVODNIK

3 Čas nas prehiteva - Izidor Rejc

AKTUALNO

5 Krajevna skupnost Zavratac - Jože Lazar, Z. 25

5 Župnijski pastoralni svet v letu 2010 - Samo Čuk

6 Mladi gasilci - Mateja Lazar

7 Veselo na dan pred Urhovo nedeljo - Barbara Leskovec

7 Pazi, čas je za oratorij! - Tomaž Mivšek

9 72 ur brez kompromisa - Saša Žgavec

10 Ustvarjalna delavnica za otroke - Maja Mivšek

11 Miklavžev večer ... leta 1910 ... - Darja Kogovšek

11 Medgeneracijski odnosi - Jože Lazar, Z. 16

NOVIČKE

KULTURA

12 Koncert na Urhovo nedeljo in podelitev priznanj ob 10. obletnici KD Zavratac - Tomaž Mivšek

14 Zavratac nekoč in danes - razstava starih fotografij - Robert Rijavec

15 Likovna kolonija Travnik - Andrej Mivšek

17 Pevski piknik - Lara Menegatti

18 Pevski vikend - Metka Lazar

19 Zavrtaški oglatari na kmečkem prazniku na Medvedjem Brdu - Marija Rupnik

20 V Rezijo! - Rihard Bogataj

21 Potopis: Indonezija - Kristina Bogataj

23 Dobrodošli v mestu, kjer se ljudje srečujejo s knjigami vsak dan v letu - Tanja Tuma

INTERVJU

25 The Hillbillies - Kristina Bogataj

ČEZ PLANKE

26 ZDA in Kanada - združila prijeto s koristnim - Tina Kogovšek

EKOLOGIJA

28 Poplave med 16. in 19. septembrom - Tomaž Mivšek

NAŠA DEDIŠČINA

30 Apnenica v Predgrizah - Janko Rupnik

IZ ZGODOVINE

32 Kako so živeli - Janko Rupnik

40 Sveti Martin - Olga Vehar

41 Nekoč je bilo drugače - Jože Lazar, Z. 16

POEZIJA

42 Marko Rijavec: Dimenzije maja

42 Janez Gantar, Olga Vehar

ŠOLSKE STRANI

43 Gaja Kuščer, Maša Menegatti, Robi Kogovšek, Mitja Kogovšek, Maruša Rejc, Larisa Bogataj, Žiga Menegatti, Karla Pintar, Jakob Pintar, Ana Bogataj, Nataša Pintar

PEČEMO

46 Božični kruh - Mateja Lazar

46 Čokoladno-mascarponejeve kocke (Kinder Pingvin) - Barbara Leskovec

RAZVEDRILNO IN PROSTI ČAS

46 Šale

47 Anekdote

JEZIKOVNI KOTIČEK

47 Pisanje skupaj oz. narazen - Andreja Kogovšek

48 Oktoberfest 2010 - Boštjan Kogovšek

49 ALI VESTE?

Čas nas prehiteva

Ko pomislimo, da že zaključujemo prvo desetletje tega tisočletja, nas kar zazebe. Deset let je, odkar smo obhajali dva tisoč let po Kristusu. Mnogi so bili zelo veseli, da so to sploh dočakali. In pravkar bomo zarezali v novo desetletje. Čas nam uhaja in razmišljamo, kaj se je sploh pomembnega zgodilo. Vsi, razen tistih, ki so zdaj stari do devet let, smo iz prejšnjega stoletja, celo tisočletja. Ja, čas je neusmiljen, drvi pred nami in mi, vsi zasopli gremo za njim.

Zavratac ima zelo lepo lego. Pred časom se mi je prijatelj bahal, kako je odkril prelepo vas, ko se je peljal z Gorenjske skozi Žiri. Odkril je Zavratac. Pot ga je seveda vodila v Črni Vrh, kjer obiskuje teto. Kadar se vrača, se vedno zapelje k cerkvi in občuduje vas. Rekel mi je: »To je najlepša vas v naši domovini. Vse vidiš, tja do Triglava, ki se prav baha s svojo mogočnostjo. Res, obsedim in gledam. Kako morajo biti ljudje srečni na tem kosu zemlje.« Ko mu povem, da je to moja rojstna župnija, me samo gleda. »Srečo imaš!« mi pravi.

Pred dobrimi tremi leti se je slovenska vlada odločila, da nekaj naredi za polnopravnost Slovenije. Kar dolgo smo država, a po svetu kaj malo vedo o nas. So izjeme. Bil je razpis. K meni pride prijatelj, akademski slikar in poslovni človek.

»Na razpis sem poslal svoj predlog,« pravi. Vzame obširno mapo, razlaga svoj predlog in na koncu priloži nekaj večjih fotografij. Gledam, bilo je vse lepo in meni zelo všeč. Pa pravi: »Kaj pa slike?« Hm, lepe so. Nekam znano mi je. In nadaljuje: »To je Zavratac, slikan z zadnje strani. Spredaj nekaj hiš, zgoraj cerkev, zadaj pa spet cerkev, Sv. trije kralji.« Res nekaj posebnega. Namen tega predloga je bil, da je Slovenija srce Evrope. Angleški izraz za ljubezen se poudari, iz črke »v« je napravil srce in meni se je zdelo zelo izvirno in pomenljivo, saj krogi, ki izhajajo iz Slovenije, pokrivajo vso Evropo. Res smo srce. Do nas pa še pelje brezmejna cesta, morska pot. Tako bi vsi vedeli, da smo srčni del te celine. Srčni del, joj, ali ni to le malo prehudo? Ideja zelo izvirna in slej ko prej jo bomo uveljavili. Vlada je, žal, izbrala izraz v angleščini: »Čutim Slovenijo.« Ne vem, kdo jo čuti, razen nas, v taki ali drugačni obliki.

Pred nekaj leti je bil prikazan načrt za kulturni center Zavratac. Na desni strani cerkve bi se uredil prostor in namensko dogradil. Kapelica bi se približala cerkvenemu zidu in prostor bi »spregovoril.« Kje smo zdaj, kje so načrti, kje so ovire? Tudi mladi rod bi rabil igrišče. Lepi so tereni za smučanje. Zavratac je ena redkih vasi, kjer se ni bati za potomstvo in prihodnost. Premnogim je lahko zgled.

Sedaj, ko se spočijejo polja in senožeti, bo treba pripraviti igro ali igrico. Znano je, kako nadarjeni so otroci. Iz tega skritega zaklada je treba poiskati talente in treba jim je dati priliko. Kako je znan zavrtaški zbor, kako lepo zapojejo otroci. V mestu ni najti česa podobnega. Končno mladi rod študira. Hodi v šolo in si nabira znanje. To znanje je za danes, jutri in prihodnje čase.

OGLAR, letnik 11, št. 2, december 2010

Glasilo izdaja Kulturno društvo Zavratac dvakrat letno.

Uredniški odbor: Kristina Bogataj (predsednica Kulturnega društva Zavratac in odgovorna urednica), Tomaž Mivšek, Barbara Leskovec, Darja Kogovšek, Robert Rijavec, Andreja Kogovšek, Andrej Mivšek, Jože Lazar, Z. 25, Jože Lazar, Z. 16

Jezikovna obdelava: Nataša Felc

Naslovna in zadnja stran: Andrej Mivšek / *Fotografija:* Robert Rijavec
Tisk in oblikovanje: ABC Merkur d.o.o. Idrija / *Naklada:* 150 izvodov

Uvodnik

Kako lepo je videti, ko se začne graditi nov dom. Življenje bo teklo naprej, mladi bodo ostali doma. Saj nikamor ni daleč. Tako lepo pa zagotovo ni nikjer.

Zaživel bo poslovni svet, obrti, razne dejavnosti, stvar idej, poguma, dobre volje in podpora domačih. Prostor in čas je za kmečki turizem in podobne dejavnosti. Neki zametki so, pristopiti mora še pogum.

Mar ne vidiš, kaj se dogaja v državi, boste rekli. Ta naša ljuba država bi zmogla mnogo več kot sedaj. Vedno velja: kakršen je vzorec ljudi, tak je razvoj. Treba je le pogledati okoli sebe. Žal tisti, ki določajo državno pot, niso kos situaciji. Kadar ti gre slabo ali slabše, pripravljaj načrte za prihodnost. Tega ni, te sposobnosti ni.

Da je svetovna kriza preplavila svet, je znano. Prav iz Amerike je prišla, kjer je bila nenasitnost prevelika in dobički premajhni. Evropa je to posnemala in se znašla na robu. Nobena potrošnja ne more biti brezmejna in prehitri razvoji so nevarnost.

Naš prostor pa je dal tudi prostor, da so posamezniki hoteli postati na nepravi način lastniki velikih in manjših podjetij. Konkurenca je dvigala ceno, banke so v svoji brezglavosti kreditirale in zdaj je situacija v šoku. Propadajo podjetja, delavci brez plač in službe, banke nimajo denarja. Kako naj sedaj steče razvoj, dobri nameni, dobri načrti in visoke tehnologije? Na koncu pa najhujše, ker za to nihče ne odgovarja. Za vse te neumnosti in napake mora vlada najti rešitve, kazni in izhod za naprej.

Mi smo mala ekonomija in zato zmoremo hitrejšo prilagoditev. Smo kot mala ladja na morju, ki lahko hitro spremeni smer in zaplove v varno пристanišče.

Nazadnje se vlada spomni na obubožane kmete, kjer bo treba pripraviti računovodstva. Neumnost. Na kmetiji sta vendar pomembni le dve strani: stroški in prihodki. Ob tej silni evidenci in računalniški tehnologiji pa ne vedo za podatke. Kot stroške na kmetiji bo treba ovrednotiti delo, čas in okoliščine, pogoje. Moramo vedeti, da podjetniškega poslovnega sveta država ne kontrolira. Tam so uprave, nadzorni sveti, skupščine in lastna volja, kam se podjetje pelje in koliko sposobnosti je v upravi, da nekaj hoče, da podjetje obvaruje pred nevarnostmi (izguba trgov, brezposelnost, stečaj).

Tako nekako izzveni konec prvega desetletja v novem tisočletju. Ne preveč obetavno. Toda pogum! Koliko težkih situacij je že šlo mimo nas, predvsem starejše generacije. Mladi pa ste tu in zdaj. Učiti se bo treba celo življenje. Um in pridne roke. Dobre, pogumne ideje in veselje, da živite v tako lepem kraju. Če bo to del vašega vsakdana, potem nas čas ne bo prehiteval.

Že iz uvodnega razmišljanja se vidi, da utrip kraja, lega, možnosti pogojujejo, da boste ponosni na včeraj, danes in jutri. Dober glas se širi in mnogi ga ujamejo. Tudi »Oglar« mora biti glasnik dogajanj. Lepo je brati sestavke mladih, njihovo iskrivost in prisrčnost. Ker vas veliko nabira znanje, le primite za pero, sedite za računalnik in presenetite svojo okolico in domače. Veseli boste tega in dalo vam bo novih spodbud.

Konec leta je. Sneg je pobelil dobrave in mir lega na zemljo. Naj se odpočije. V glavah pa naj zadrhti ustvarjalni nemir in ponese dobre ideje v svet in vašo okolico.

Vesel božič, najlepši naš praznik, vam voščim. V novem letu pa poguma, zdravja, šolskih uspehov in pridno obdelovanje lepih kmetij.

Pisali bomo že 2011.

Izidor Rejc

Popravek in opravičilo

V prejšnji številki Oglarja iz julija 2010 mi jo je v uvodniku zagodel tiskarski škrat in usluge vodenja dramske sekcije namesto Tomažu Mivšku pripisal Darji Kogovški in Tomažu Kogovšku. Za napako se opravičujem.

Kristina Bogataj

Aktualno

Krajevna skupnost Zavratac

Volilno leto 2010 je bilo razburljivo v celotni državi, nič manj pa ni bilo tega občutiti tudi na nivoju naše skupnosti. Z novimi volitvami imamo v Zavratacu tudi novo sestavo sveta KS Zavratac. Na tem mestu pa bi rad poudaril, da je predsednik KS Zavratac ostal dosedanji predsednik Marko Vehar. Za to potezo smo se v svetu KS Zavratac odločili zato, ker je odprtih toliko projektov, da je nesmiselno menjavati predsednika, ki že sedaj vodi omenjene projekte. Glede na izid glasovanja je bil z največjim številom glasov izvoljen Ivan Kogovšek, vendar je prav zaradi omenjenih razlogov prepustil celotno vodilno palico dosedanjemu predsedniku. V svetu KS Zavratac so še naslednji člani: Peter Mivšek, Irena Mivšek, Ivan Kogovšek, Jakob Gantar, Urban Kogovšek, Jože Lazar, Z. 25. Po izvolitvi novega sveta KS Zavratac so pred nas postavljene nove naloge in izzivi, da uresničimo načrte, ki so bili zastavljeni že pred leti, ter te cilje dopolnimo s svežimi idejami in s tem pripomoremo k lepšemu jutri za prebivalce KS Zavratac. Že pretekla leta smo se soočali s problemi finančne krize in s tem bili prikrajšani za izvedbo marsikaterega projekta, ki smo si ga zadali. Pred nami so nove naloge, ki bodo mogoče za nekatere manj pomembne od že izvedenih nalog v prejšnjih letih, dejstvo pa je, da vsaka naloga ali projekt zahteva določeno delo in predvsem dobro voljo ter nekaj prostega časa, ki ga namenimo za skupno dobro.

Načrti KS Zavratac so: da v naslednjem letu glede na razpoložljiva sredstva poskušamo dokončati gradbena dela pri rezervoarju, ki naj bi ga preuredili v informacijsko točko s parkiriščem za nekaj avtomobilov. Drugi velik projekt, s katerim se spopadamo, je pridobivanje soglasij in dovoljenj za pričetek zemeljskih del pri izgradnji nogometnega igrišča. Tu nam predstavlja trd oreh predvsem Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, ki zamuja z izvedbo projekta prostorskega plana.

Glede izvedbe projekta trga pred cerkvijo smo v zagati glede izvedbe idejnega projekta.

Ne dobimo novega projektanta, ki nam bi narisal idejni projekt, ker se je omenjenemu projektu odpovedal dosedanji sodelavec Cveto Koder. Tako je torej pred nami kar nekaj načrtov. Njihovo uresničevanje pa bo tako kot vedno odvisno od naših pridnih rok. Menim namreč, da je za uspešno realizacijo zastavljenih ciljev potrebno aktivno sodelovanje vseh članov sveta KS in tudi razumevajočih krajanov KS Zavratac.

Jože Lazar, Z. 25

Župnijski pastoralni svet v letu 2010

Poročilo o delovanju Župnijskega pastoralnega sveta se je prejšnji številki končalo s poročilom o vizitaciji g. škofa Piriha v zavraški župniji ob priliki podelitve zakramenta sv. birme. Škof Piriha se je ob zaključku vizitacije sestal tudi člani Župnijskega pastoralnega sveta. Na kratko je povzel rezultate vizitacije in škofova splošna ocena župnije je bila za vse, tudi za škofa, presenetljivo visoka. Na prvem mestu je izpostavil predvsem skrbno vzdrževanje cerkvenih stavb v župniji in kljub temu da župnija nima stalnega duhovnika že od leta 1991, se število obiska nedeljskih maš od zadnje vizitacije pred štirimi leti ni zmanjšalo, temveč ostaja število nedeljnikov na enakem nivoju, kar je za današnji čas zelo pohvalno. Ob zaključku vizitacije se je g. škof tako pri maši kot tudi na srečanju s člani Župnijskega pastoralnega sveta zahvalil vsem vernikom v župniji in tudi tistim, ki so pomagali od drugod za vso skrb za ohranjanje vere, za gospodarno ravnanje s cerkvenim premoženjem in za pomoč pri oskrbi župnije v duhovnem pomenu, saj bomo prav to vsi potrebovali v teh časih, ko zelo primanjkuje duhovnikov.

Jesenska seja Župnijskega pastoralnega sveta se je pričela na temo solidarnost, ki naj bi bila prav v tem času na prvem mestu. Vse bolj se namreč opaža, da je sicer solidarnost med Slovenci še kako prisotna takrat, ko

stisko občutimo, potem pa na solidarnost pogosto pozabimo oz. to skrb prenesemo na druge.

Solidarnost v cerkvi naj ne bi bila samo karitativna dejavnost, ki po župnijah poteka preko celega leta in še zlasti v Tednu Karitas v mesecu novembru. Poudarek na solidarnosti naj bi bil najprej vzpostavljen v družini: pri odnosu med starši in otroki in obratno, nato v vsakodnevnem okolju v odnosu mlajši in starejši.

Člani Župnijskega pastoralnega sveta smo poskušali skupaj narediti splošno oceno solidarnosti v naši župniji. Ugotovili smo, da se solidarnost na prvem mestu izkazuje kot karitativna dejavnost, ki v župniji deluje zdaj že nekaj let. Z letošnjim letom pa je v okviru Župnijskega pastoralnega sveta imenovana tudi Komisija za dobrodelnost, v katero so včlanjeni oz. imenovani nekateri člani ŽPS. S prvo nalogo se je Komisija za dobrodelnost že srečala, in sicer z organizacijo srečanja starejših in onemoglih v začetku septembra. Predlog je bil, naj se v okviru Župnijskega pastoralnega sveta ustanovi tudi Komisija za solidarnost. Namen solidarnosti v župniji naj bi bil pritegniti k sodelovanju nove sodelavce – pomočnike, kot npr. bralce, pevce, krasilke itd., ter večje sodelovanje župljanov pri oblikovanju nedeljskih maš, zlasti pri nedeljskih mašah s posebnim namenom. Vsekakor pa naj bi bil ŽPS izhodišče za solidarnost v župniji.

Glede solidarnosti so člani ŽPS na svojo lastno pobudo sprejeli sklep, da se na vseh sejah ŽPS zbirajo prostovoljni prispevki, ki se na koncu pastoralnega leta darujejo v dobrodelne namene v župniji ali drugod. To akcijo so vsi člani dobrotljivo sprejeli, kar je napredek za solidarnost, če smo v začetku rekli, da Župnijski pastoralni svet postane izhodišče zanjo.

Člani ŽPS smo bili seznanjeni, da nas na naslednji jesenski seja ŽPS čaka obsežni dnevni red, zlasti o kulturi krščanskega pogreba in pridobivanja novih sodelavcev. Več v zvezi z omenjenimi dogodki pa bo napisanega v naslednji številki Oglarja. Veliko o dogodkih, ki se bodo zgodili do izdaje naslednje številke Oglarja, pa bodo župljani izvedeli tudi iz povzetka zapisnika, objavljenega v Naši vezi.

Samo Čuk

Aktualno

Mladi gasilci

Tudi letošnje poletje in jesen sta bila za mlade zavraške gasilce dokaj delavna.

ORIENTACIJA

Prvo soboto v juliju so se Karmen, Zala in Lenča v spremstvu mentorja Urbana udeležile regijskega tekmovanja v orientacijskem teku, saj so si ga prislužile s 1. mestom na občinskem tekmovanju. Lepo sončno soboto so dekleta naredila še lepšo, saj so tudi na nivoju Severnoprimske regije osvojile 1. mesto in s tem dokazale, da so nepremagljive. Tako so si prislužile nastop na državnem tekmovanju, ki se je nato odvijalo v sredini septembra v okolici gradu Snežnik. Tudi na tej preizkušnji jih je spremljal mentor Urban. Za spodbudo jih je spremljalo tudi nekaj navijačic. Dekleta so imela malce smole, saj je bila proga zelo zapletena in tako so se na progi izgubile in zato je bil rezultat malce slabši, vendar vseeno vreden pohvale.

MORJE

Že nekaj let zapored poteka konec julija gasilski tabor v Umagu v organizaciji mladinske komisije GZ Idrija. Tako je bilo tudi letos. Udeležilo se ga je 7 mladih gasilcev iz PGD Zavratac. Malo jim je letos ponagajalo vreme, saj je bilo kar nekaj dni deževnih. Bo pa drugo leto bolje, saj za vsakim dežjem posije sonce.

KVIZ

Oktobra pa je že prišel čas, ko smo začeli s pripravami na občinsko tekmovanje v kvizu. Ker je na kvizu število ekip omejeno, so bili nekateri gasilci prikrajšani za to tekmovanje. V vsaki kategoriji so lahko nastopile le tri ekipe. Vsi tekmovalci, ki so odšli na tekmovanje, so se morali naučiti veliko literature, od zgodovine gasilstva, varnosti v prometu, preventivnih značk, kongresov Slovenije in vse splošno o gasilstvu. Znati so morali narediti vozle, poznati gasilsko orodje, gasilnike, spajati cevi na trojak in še kaj. Po kar nekaj urah vaj smo odšli na tekmovanje, ki ga je organiziralo PGD Dole. Vsi so pokazali veliko znanja, vendar pri tako veliki udeležbi ekip vsi pač ne morejo zmagati. Pa vseeno. Zopet smo prišli domov

Bogat izkupiček pokalov v Doleh. (Foto: Mateja Lazar)

s tremi pokali. Mlajše pionirke (Lenča, Karmen, Zala) so osvojile prvo mesto, starejši pionirji (Miha, Gašper, Tadej) so osvojili tretje mesto, mladinci (Niko, Boštjan, Metka) so osvojili prvo mesto. Tudi ostale ekipe PGD Zavratac so dosegle zavidljive rezultate. Tako sta se ekipi mlajših pionirk in mladincev uvrstili na regijsko tekmovanje v kvizu, ki je potekalo novembra v Podbrdu. Tudi na tem tekmovanju sta obe ekipi dosegli odlični rezultat. Tretje mesto mlajše pionirke in četrto mesto mladinci. Izkazalo se je, da imajo vsi tekmovalci veliko znanja tako pri vajah kot pri teoretičnem delu, saj si ekipe sledijo z minimalnimi razlikami v točkah.

DOBRAČEVA

Tudi letos smo bili povabljeni na srečanje sosednjih društev na Dobračevo in se zato tudi pripravljali na to tekmovanje. Prijavili

smo pet ekip, vendar pa je letošnja zima tako radodarna s snegom, da smo bili prisiljeni na Miklavževu soboto ostati doma. Bo pa naslednje leto mogoče bolje.

Čez vse leto so se na tekmovanjih kazali odlični rezultati, katerih pa ne bi bilo brez znanja, ki ga vsi ti mladi gasilci dobijo z vajami in s svojo dobro voljo, da se učijo vso to literaturo, ki pa je ni malo. Zavedajo se namreč, da jim bo veliko, kar se učijo pri gasilcih, koristilo v vsakdanjem življenju, pa če tudi je to samo navaden voz ali pa kako se uporablja gasilni aparat, če bi bilo to potrebno.

Vsem mladim in starejšim gasilcem želimo veliko sreče in miru ter mnogo dobrih rezultatov v letu, ki prihaja.

Na pomoč!

Mateja Lazar

Udeleženci regijskega kviza. (Foto: Mateja Lazar)

Aktualno

Veselo na dan pred Urhovo nedeljo

Mladi godci. (Vir: internet)

Poletje – sezona veselja. Kmalu na začetku te sezone vsako leto Zavračani pričakujemo tudi veselico v Zavrtaču, ki jo pripravijo naši prostovoljni gasilci. Vendar je ne dočakamo vsako leto. Letos smo jo. Zelo rado nam ponagaja vreme, ki se nas je letos usmilo. V nekaterih sosednjih krajih je deževalo, v Zavrtaču pa je bilo prav prijetno vreme za veselico, ki smo jo letos postavili na soboto, 3. julija. V večernih urah smo se začeli zbirati tisti, ki smo poskrbeli, da je veselica potekala tako, kot je morala. Kmalu za nami pa so začeli prihajati prvi gostje. Ob prijetni glasbi Mladih godcev je le malokdo sedel za mizo, ne da bi se prej zavrtel ob njihovih zvokih. Nemalo jih je tudi preizkusilo svojo srečo v srečelovu in poizkusilo odlično pripravljene ribe, čevapčiče ali vratovino. Ob veseli družbi in glasbi se je plesalo in veselilo dolgo v noč.

Barbara Leskovec

Pazi, čas je za oratorij!

(Vir: internet)

V Godoviču je med 16. in 21. avgustom potekal že šesti oratorij. Na letošnjem, po skoraj polletnih pripravah, se je pod geslom PAZI ČAS! zabavalo 96 otrok, za katere je skrbelo 28 animatorjev. Župniji Godovič in Zavratac sta še posebej veseli udeležbe nekaterih otrok izven svojih župnijskih meja: iz Idrije, Rovt, Petkovca, Hotedršice, Zaplane, Jeličnega Vrha in Trsta, kar daje projektu odprtost in prepoznavnost.

Letošnja zgodba oratorija Pazi čas! zajema temeljne obrise in sporočilo iz knjige MOMO, pisatelja Michaela Endeja. Čeprav je knjiga izšla že davnega leta 1973, nosi sporočilo, kot bi jo pisal kdo, ki je doživel naglico in občutek pomanjkanja časa današnjega sveta. Endejevi Sivi Gospodje v zgodbi obnorijo svet s krajo časa. Nihče nima več časa za prijatelje ali igro. Pri delu štejejo samo nadure, obresti in bonus pike pri končnem obračunu dohodka. Temu ponorelemu svetu se zoperstavi drobna deklica Momo. Čeprav se sprva zdi, da je proti korporaciji Sivih Gospodov povsem nemočna, se ob koncu izkaže ravno obratno. Momo, želva Garmi in Mojster časa uspejo

zaustaviti čas in z rožo enournico premagajo Sive može.

Naša Momo - Anita. (Foto: Alenka Jerman)

V pogovornih skupinah smo se pogovarjali o tem, da si moramo vzeti čas za sprejemanje sebe, drugih in Boga, da ne smemo pozabiti na čas za igro s prijatelji. Od časa, ki ga namenimo delu, je skoraj pomembnejše to, da ga opravljamo z veseljem in ga tako posvečujemo. Čas za medije je bil namenjen spoznavanju, da so mediji enkratni za sporočanje novic in dogodkov. Ker pa le-ti ne poročajo vedno resnice, jih moramo znati presojudati, kaj je res in kaj ne. Kot kristjani smo si vzeli tudi čas za nedeljo, to je čas praznovanja in počitka. Praznovali smo na pikniku v Želimpljem. Zadnji dan pa smo se spogledovali s časom, ki mu pravimo večnost – nebesa.

Ko je šlo zares, smo bili zelo močni! (Foto: Alenka Jerman)

Poleg zgodbe in katehez, ki so jedro vsakega oratorija, smo se preizkusili tudi v

Aktualno

raznovrstnih delavnicah. Pri kuharski delavnici je dišalo po topljeni čokoladi, v zgornjem nadstropju godoviškega župnišča je na polno donel radio in plesni koraki otrok. Zlasti fantje so se večkrat preizkušali v športnih spretnostih na igrišču. Za najmlajše so bile najbolj zanimive vsakodnevne pravljice, po njih pa likovno ustvarjanje, izdelovanje lutk, želvic iz slanega testa, barvanje prodnikov, učenje žongliranja in še in še.

Popoldanske športne igre so prvi dan postregle s sestavljanjem facebooka med skupinami. Da je spoznavanje zapletena reč, smo dokazali tudi na igrišču. Ob kupu pravil in zbiranju listkov s podatki nam je popoldanski odmerjeni čas minil še pred zaključkom igre. V naslednjih dneh smo odmerjeni čas za igro polneje izkoristili. Na posameznih otokih so enako stare skupine tekmovala med seboj v metu »kladiva«, igrav z žogo, ciljanju obročev ... S toplejšim vremenom so prišle na vrsto tudi vodne igre oz. pršenje iz gasilskega rezervoarja. Zabava je bila čisto mokra.

Da so animatorji zdržali tempo napornega oratorijskega vsakdana, gre največja pohvala animatorski iznajdljivosti. Da so bili seznanjeni vsi o vsem, je poskrbela povečana

Vsi v krogu zagreti za bans. (Foto: Alenka Jerman)

kartonska različica facebooka, na kateri so zagreto komentirali svoja stanja in dogodke. Komentarji pri drugih profilih so bili tudi zapolnjeni. Drug drugega so razvajali z drobnimi pozornostmi (energijske tablice, kozarec soka, nasmeh) in preganjali deževne oblake daleč proč. Ob koncu dneva so glasno komentirali dan in ga naslednje jutro

postavljali znova na noge. Vmes so praznovali tudi kak rojstni dan, se ohladili v Bajerju, postavili kak mlaj nevesti in vse to v istem tednu! Bravo!

Letošnjega oratorija si ne moremo zamisliti brez sponzorjev in darežljivih staršev, ki so nas obdarili s pecivom. Hvala še enkrat vsem!

Prihodnji oratorij se bo odvijal pod taktirko treh voditeljev Darje, Lovra in Anžeta, zato komaj čakamo prvih dni naslednjega oratorija.

Tomaž Mivšek

Zaključna prireditev za starše. (Foto: Alenka Jerman)

Aktualno

72 ur brez kompromisa

Leto 2011 je mednarodno leto prostovoljstva, v Cerkvi pa imamo leto solidarnosti. Mladi iz godoviške in zavraške župnije smo se odločili, da bomo sodelovali v akciji »72 ur brez kompromisa«. Akcija se je že večkrat odvijala v mnogih evropskih državah, letos pa se je prvič pojavila tudi na slovenskih tleh. Cilj projekta je, da si mladi, stari od 14 do 30 let, vzamejo 3 dni – 72 ur časa, da uresničijo nalogo, ki jim je zadana.

Tako nas je v ponedeljek, 25. oktobra 2010, ob 14. uri devet mladih, polnih energije, že sedelo za računalnikom v župnijski pisarni. Nestrpno smo čakali na nalogo in jo z malce zamude tudi dočakali. Bila je kratka – poiskati in obiskati starejše in bolne v obeh župnijah ter jim polepšati prosti čas.

Kakor nam je v navadi, smo ob piškotih in soku začeli z delom. Najprej seznam. V pomoč nam je bil ves čas gospod župnik Bogdan. Potem so padale ideje, kaj bi delali v družbi starejših. Igrali družabne igre, se pogovarjali, molili ... Odločili smo se, da bomo vsakemu nesli majhno darilo za spodbudo v težkih časih – barvni šeleshamer in na njem natisnjena zgodba.

Čevlji, bunda, kapa in dežnik so bili nujni za tiste deževne oktobrske dni. Vzeli smo pot

Čas za obisk ob topli peči. (Foto: Alenka Jerman)

pod noge. Nekateri so šli domov peči pecivo, drugi na obisk k prvemu paru. Nazaj smo se vrnili še bolj polni energije in navdušeni. Koliko življenjskih zgodb, zgodb iz obdobja druge svetovne vojne, ko so ljudje v vsakem trenutku trepetali za svoje življenje in življenje družine.

Postopek se je skozi vse tri dni ponavljal in izkušnje so se kopičile. Še isti dan smo postavili v trgovino v Godoviču škatlo. Vanjo so imeli krajani možnost oddati kakšen posladek za starejše ljudi. Na ta način smo poskušali spodbuditi čut za dobrotelost tudi med drugimi ljudmi in krajane nasploh obvestiti o akciji.

Obiskali smo dve starejši ženski. Ena živi popolnoma sama, druga zelo težko hodi. Pomagali smo skuhati čaj in obesiti perilo, prebrali smo zgodbo za spodbudo skupaj z modrostjo, ki sledi na koncu, in oddali zavoj s pecivom, ki ga je spekla naša pridna članica.

V sredo je prišla k nam na obisk tudi koordinacijska ekipa projekta iz Maribora, z njimi pa tudi predstavniki iz Bosne in Hercegovine, ki so prav tako sodelovali v projektu, ki je potekal v njihovi državi. Izmenjali smo si izkušnje. Dobili smo mila, ki so jih podarili sponzorji, in tudi to razdelili med starejše, h katerim smo hodili.

Vsega skupaj smo obiskali okrog 12 ljudi (Zavratec + Godovič + Medvedje Brdo). Nekajkrat smo tudi pomagali pri čiščenju oken. Celo fant(-je) so prijeli za krpo. Ja, je možno!

Gremo v delovno akcijo! (Foto: Alenka Jerman)

Akcijo smo zaključili v četrtek, 28. oktobra 2010, ob 14. uri in izpolnili svojih 72 ur. S strani organizatorjev smo bili lepo pohvaljeni.

Mislim, da je najboljši rezultat našega dela veselje na obrazih ljudi, ki smo jim namenili nekaj ur svojega časa.

Saša Žgavec

Vsi skupaj! Iščejo junake! (Foto: Alenka Jerman)

Aktualno

Ustvarjalna delavnica za otroke

Tema letošnje ustvarjalne delavnice je bila pred začetkom ovita v skrivnost. Morda je ravno v tem razlog, da je bila udeležba radovednih otrok iz Zavratac in bližnje okolice izredno velika. Napeto pričakovanje se je še stopnjevalo zaradi manjših tehničnih težav, vendar se je kmalu zaslišal zvok keltske glasbe in risanka *Skrivnost iz Kellsa* se je pričela...

Dvanajstletni Brendan živi v opatiji, ki jo vodi njegov stric Cellach. Menihi dan za dnem gradijo visoko obzidje, ki naj bi jih ščitilo pred nenehnimi napadi Vikingov. Nekega dne pa se v opatijo zateče slavni iluminator Aiden, ki s seboj nosi skrivnostno in nedokončano knjigo modrosti. Mladi Brendan je navdušen nad čudovitimi iluminacijami in Aiden ga kljub negotovanju opata, Brendanovega strica, vzame za pomočnika. Brendan se uči mojstrstva slikarskega okraševanja rokopisa, toda za dokončanje knjige se mora podati za zidove opatije v začaran gozd, poln skrivnostnih poti in mitoloških bitij. V gozdu ga spremlja maček Pangur Ban, spoznata pa tudi skrivnostno Aisling.

Vizualno bogata risana animacija pripoveduje o Irski v zgodnjem srednjem veku in o nastanku enega najlepših in najbolj ohranjenih zgodovinskih rokopisov, *Knjige iz Kellsa*. Zgodba o dečku Brendanu je podobna klasični pravljici, gre za preprosto pripoved, ki je ne hromijo plasti stranskih likov, mašilnih prizorov in glasbenih točk. Nadgrajena je z izjemno močno likovno podobo, ki krasi in širi sporočilnost filma. Film navdihuje keltska umetnost in dovršenost iluminacij v *Knjigi iz Kellsa*, Brendanove gozdne dogodivščine pa so še dodatno obogatene z motivi iz irske folklorne. Izvrstno so uporabljene tudi slavne keltske vozlanke, ki nagajivo plešejo po platnu. Film je v celoti ročno narisana in animirana, kar je dandanes redka vrlina. (vir: <http://www.kinodvor.org/skrivnost-iz-kellsa>)

Delavnico smo nadaljevali z razmišljanjem o iluminacijah, vzorcih in oblikah; otroci so

se najprej na papirju preizkusili v risanju, nato pa svoje ideje prenesli na glinene krožnike. Nekateri so se prvič spoznali s tehniko risanja s podglazurno barvo za glino, kljub temu so zavzeto ustvarjali in pletli svoje vzorce. Barva na glinenih ploskvah se je zelo hitro posušila, zato smo vsak krožnik ob koncu še prelili z glazuro, ki bo izdelkom ustvarila lesk, po pečenju na 900 - 1000 °C.

(Foto: Maja Mivšek)

Delavnico so vodili: Andrej, Maja in Tomaž.

Maja Mivšek

Aktualno

Miklavžev večer ... leta 1910 ...

Sveti Miklavž ...

Kako čarobna besedna zveza, ki v sebi skriva otroškost, pričakovanje ... Diši po domačnosti, dobroti ...

Miklavžev večer ... danes ...

Kaj pa leta 1910? Redki so ljudje, ki so ga doživeli in so še med nami. Vendar nas je veliko, ki smo ga na poseben način doživeli 5. 12. 2010. Mladi gledališčniki so nam zaigrali igrico, v kateri so predstavili, kakšno je bilo pričakovanje sv. Miklavža pred sto leti v neki zavraški družini. Otroci so hiteli pospravljati in pripravljati vse potrebno za prihod svetnika, ribali so pod, loščili čevlje, pometali, brisali prah, opravili vse potrebno pri živini, nekateri pa so odšli k sosedu, ki živi sama, da so ji odnesli sveže mleko ter nanosili drva. Z velikim pričakovanjem so se lotili pisanja pisma sv. Miklavžu. Njihove želje so bile iskrene, take, kot so želje slehernega otroka. »Jaz si pa želim dooobre piškote!« Nastavijo Miklavžu. Ne porcelanastih krožnikov, pač pa peharje. Mati jim pove zgodbo o dobrotniku, okrog katerega se vrti celoten večer. Pomolijo. Iz hiše se zasliši pesem: Angelček, varuh moj ... Miklavž je že tik pred vrati, zato otroci brž pohitijo spat. In Miklavž že stoji na odru zavraškega gasilskega doma. Prav tak je, kot je bil lansko leto, nasmejan, njegov pogled je tako dobrodušen. Za vsakega je imel nekaj: darilo, darilce, bonbon ali pozitivno misel ... Prav tisto, ki jo danes tako potrebujemo: Radi se imejte!

Igralci so navdušili, ker so bile vloge napisane prav zanje, dobredno. Ko sva s Karmen pisali besedilo za igrico, sva imeli v mislih prav vsakega igralca posebej. Na vajah je še vsak dodal svoje ideje, želje, zato lahko rečemo, da nas je Miklavž povezal. Ubrani zvoki kitare in petje pesmi pa je vsemu skupaj dodalo še prav poseben čar, ki se ga ne da opisati. Torej, hvala svetniku Miklavžu!

Darja Kogovšek

Medgeneracijski odnosi

(ob predavanju dr. Jožeta Ramovša)

Koliko pomeni človeku v mladosti ali pa v zrelih letih, če ima kakšno fotografijo svojih staršev ali sorodnikov? Smo kje našli kakšno zanimivo pismo iz svoje preteklosti, morda iz otroštva?

»Ljudje se radi pogovarjamo o skupnih stvareh tako, da se prej ali slej sporazumemo«, je dejal Jože Ramovš. Kdo neki je ta mož? Dr. Jože Ramovš je bil rojen v Šentrupertu na Dolenjskem. Po gimnaziji je diplomiral na Višji šoli za socialno delo v Ljubljani. Na Teološki fakulteti pa je diplomiral iz pastoralne psihologije pri našem znanem psihologu profesorju Antonu Trstenjaku. Ramovš je bil ves čas Trstenjakov najbližji sodelavec. Sedaj dela kot raziskovalec na področju sociale in zdravja. Je družinski oče štirih otrok in stanuje v Ljubljani.

Na predavanju, ki ga je imel v soboto, 13. 12. 2010, v Godoviču, nam je podal nekaj misli o naših medsebojnih odnosih. Napisal sem nekaj misli iz predavanja.

Število starostnikov se v naši družbi povečuje, nataliteta pa po negativni rasti v 90. zopet počasi narašča. Staranje je proces, ki se začne že ob rojstvu in traja vse do smrti. V vsakdanjem življenju pogosto ugotovljamo, da je človek za kako opravilo ali dejanje prestar. Čeprav je še mlad, denimo dvajsetletnik, je doba dvajsetih let prepozno obdobje, da bi začel trenirati kakšen vrhunski šport. Tu je predavatelj omenil našega Leona Štuklja, ki se je pri svojih stotih letih učil angleščino, ko se je srečal z ameriškim predsednikom na olimpijskih igrah. Za določene stvari pa ni nikoli prepozno. Do vsega tega mora človek zavzeti stališče. Njegova izbira je le, kakšno bo zavzel, ali se bo človeško spoprijel s to nalogo in jo smiselno opravil ter ob spopadu s temi danostmi spoznal smisel svojega življenja. Ob naših medgeneracijskih odnosih pridemo do spoznanja, da je človek najbolj inteligentno bitje na zemlji. Postavljen je v svet neizprosni duševnih in družbenih dejstev, pa naj bodo dobre ali slabe. Človek jih doživi mnogo, pa najsi bo to v mladosti

ali v starosti, če jo človek dočaka. Tudi starost je ena lepa čast. Stari ljudje so za mlado in srednjo generacijo zelo pomembni zlasti tam, kjer starejši pametno preživljajo svoj čas in se človeško zrelo poslavljajo od svojega življenja. Mladim in srednji generaciji so lahko zgled preživljanja starosti. Tako je, da je človeško življenje tudi v starosti smiselno. Če človek posluša svojo biološko naravo, ne glede na to, v katerem obdobju življenja je, mu postane življenje lepše in preprostejše. Podoba »čebelarja«, ki se smehlja svojim čebelam, ki pridno letajo. Vedrina mladega človeka je sad v neuničljivih kaščah. Mirni pogled na mladost ali starost je vedrina našega življenja, posebej če smo storili kaj dobrega v našem življenju. Človek neredko ob koncu svojega življenja dá s temi dejanji drugim več kakor prej skozi vse življenje. Veliko ljudi na smrtni postelji prosi odpuščanja ter s potrpežljivim prenašanjem svojih tegob zapustijo neprecenljivo doto. Smisel življenja ni samovoljno izmišljanje, kaj naj človek počne in kako naj se v neki situaciji uresničuje. Potrebno je osebno odkrivanje novih smiselnih možnosti. Vsakdo izmed nas, tudi življenje starih ljudi, se smiselno oblikuje le z nenehnim odkrivanjem smisla trenutka.

Tudi mi se staramo in ne vemo, kaj bo z nami. Morda bomo »pristali« v domu starejših občanov, nikoli se ne ve. Če pa so naši starši v domu varovancev, so še vedno naši starši, zato jih je potrebno obiskovati in jih imeti v mislih, kakor da bi nas nekdo obiskal.

Vsak človek ima v sebi nekaj dobrega, pa naj bo še tako slab. V medčloveških odnosih je nešteto navad, ki omogočajo in slabšajo naše sožitje, npr. pozorno pozdravljanje, poslušanje človeka, ki nam govori, pa še se bi kaj našlo. Gre za to, da je človek od otroštva in mladosti naprej navajen osebnega spraševanja o smislu življenja, resničnosti čudovitega stvarstva ter strmi nad vsem tem. Za vse dobro je hvaležen Bogu in ljudem.

Jože Lazar, Z. 16

Novičke

Kli Logatec je podaril pred letošnjo kurilno sezono 10 kubičnih metrov lamelnih drv (žamanje) Prostovoljnemu gasilskemu društvu Zavratac. Pobudnik solidarne akcije je bil Jože Lazar, Z. 16. V oktobru so gasilci izvedli akcijo razreza in suhljad primerno uskladiščili v kurilnici gasilskega doma. Tako bodo vsa zavraška društva čez zimo delovala pri ugodni sobni temperaturi.

Medtem ko s strehe zavraškega farovža Zavrataci vidijo po vsi svetu že dobro leto in pol, so na svoj račun prišli tudi Potočan Medvejci in del Žibrš. Na pobudo Darka Bogataja in pod vodstvom Bojana Rupnika, bivšega predsednika KS Trate, ter s skupnimi močmi vseh novopečenih internetnih naročnikov se sedaj od konca septembra na ves svet vidi tudi z Medvejske cerkve, od Primca in z Brenčičevega griča.

Jeseni so farni ministrantje medse sprejeli kar štiri nove božje služabnice in enega novega služabnika: Lariso Bogataj, Marušo Rejc, Mašo Menegatti, Mojco Lazar in Mitjo Kogovška.

Nove strežnike sta posebno toplo na pot pospremila župnik Bogdan Berce in vodja ministrantov Anamarija Gantar. Mladim ministrantom bo zagotovo ostal lep spomin na nedeljsko mašo tistega 7. septembra.

Zahvala

V Zavratacu smo pričakali sv. Miklavža in njegovo spremstvo ob avtorski igrici mentorice nadebudnih gledališnikov, ki nam je naslikala zavraško družino v pričakovanju obiska sv. Miklavža v začetku 20. stoletja. Razveselili smo se ga prav vsi, saj je s svojimi skrbno izbranimi darovi razveselil tako otroke kot tudi starejše.

Zato bi se iskreno radi zahvalili najprej sv. Miklavžu, da je našel čas, da se je osebno ustavil tudi v Zavratacu, posebej pa še Darji Kogovšek in Karmen Kogovšek za organizacijo zelo prijetnega večera. Boglonaj!

Kultura

Koncert na Urhovo nedeljo in podelitev priznanj ob 10. obletnici KD Zavratac

Letošnji koncert na Urhovo nedeljo smo združili s praznovanjem 10. obletnice delovanja Kulturnega društva Zavratac.

V cerkvi sv. Urha smo gostili cerkveni Mešani pevski zbor Dr. Francišek Lampe iz Črnega Vrha. Predstavniki Javnega sklada območne izpostave Idrija je podelil priznanja Kulturnemu društvu Zavratac za dosedanje 10-letno delo na področju ljubiteljske kulture, svoje veselje do petja nam je predstavil tudi otroški pevski zbor zavraške župnije.

Mešani cerkveni zbor dr. Francišek Lampe iz Črnega vrha. (Foto: Robert Rijavec)

Ve se, da Zavrataci praznujemo farni praznik že od sobote naprej. Najprej

Kultura

sobotna veselica, potem slovesno obhajanje sv. maše v domači cerkvi. Po njej veselo kramljamo o vsem mogočem. Nato pa nastopijo ure za »kulturno« dogajanje. Že v dopoldanskem času smo si ogledali razstavo fotografij zavraške župnije, popoldan ob 15. uri so bile predvidene pete litanije Matere Božje, zatem je sledil koncert.

Že z litanijami smo pričeli s skoraj enourno zamudo. Zamudi ni botrovala nepripravljenost organizatorjev, tudi župnik Bogdan je bil pravočasen, temveč poletna nevihta s sodro in z močnim vetrovnim nalivom. Ko se nas je nebo končno usmilo, pa smo začeli. Bralci Darja, Jože in Tomaž smo navzoče obiskovalce tople pozdravili ter jih po korakih spomnili na najbolj odmevne dosežke našega društva v vseh desetih letih. Program so nam popestrili pevci in pevke iz Črnega Vrha. Pod vodstvom Katje Bajec Felc so zapeli sklop evharističnih pesmi, kar se tudi spodobi za prostor molitve – cerkev. Tudi naši otroci, ki jih spodbujata in vodita Darja in Karmen, so z veseljem zapeli njim najljubši pesmi. Zelo smo veseli tega, da nas je s svojo udeležbo podprl tudi predstavnik JSKD Rado Božič. V nagovoru je pohvalil delovanje našega društva, naštel naše delujoče sekcije društva in nam v spodbudo in zahvalo podelil dve priznanji. Priznanje je prejelo kulturno društvo

Bralci Darja, Jože in Tomaž. (Foto: Robert Rijavec)

Zavratec za uspešno desetletno delovanje na področju ljubiteljske kulture ter Alenka Kotar, brez katere si ne moremo predstavljati ustanovitve in delovanja društva v letih 2000–2003.

Ob koncu so se nastopajoči ustavili še v župnijski učilnici, v galeriji Farovž pa so si ogledali že prej omenjeno razstavo fotografij. Zborovodja je v zahvalo za nastop prejela nekaj izvodov Oglarja. Obložena miza je bila v majhnem prostoru učilnice dodobra oblegana, kar veseli organizatorja prireditve. Ob klepetu kulturnikov smo sklepali nova poznanstva na relaciji Zavratec–Črni Vrh. Slednja so dobrodošla

Podelitev priznanj. (Foto: Robert Rijavec)

popotnica za prihodnje sodelovanje obeh kulturnih društev.

Ob koncu naj se še zahvalimo župniji Zavratec in Bogdanu Bercetu, da smo lahko program izpeljali v naši farni cerkvi, vsem članom in podpornikom društva, ki ste kakor koli pomagali pri organizaciji, ter občini Idrija, ki je tudi finančno podprla organizacijo projekta.

Želimo si lahko samo še uspešnih naslednjih 10 let kulturnega življenja v našem kraju.

Tomaž Mivšek

Otroški pevski zbor zavraške župnije. Dirigentka Darja, Karmen na kitari in Tomaž na violini. (Foto: Robert Rijavec)

Kultura

Zavratec nekoč in danes – razstava starih fotografij

Kot je v navadi že nekaj let, smo se tudi letos v Kulturnem društvu odločili postaviti razstavo ob našem župnijskem prazniku – sv. Urhu.

Ideja o temi letošnje razstave se je porodila že na enem izmed letošnjih sestankov Kulturnega društva v začetku leta, in sicer Zavratec in njegovo okolico (celotno župnijo) predstaviti na starih fotografijah in razglednicah.

Vsi smo se takoj strinjali z idejo in začeli misliti in načrtovati potek zbiranja gradiva za razstavo. Zdelo se nam je, da je namreč v vsaki hiši v župniji kakšna zanimiva stara fotografija, ki bi se lahko znašla na našem seznamu. Čas hitro teče, zato je bilo treba kar poprijeti za delo. Določili smo potek zbiranja fotografij in začeli. Ker smo vedeli, da imajo fotografije določeno vrednost, tako materialno kot tudi čustveno, smo se odločili, da bomo fotografije »poskenirali« kar na terenu oz. po hišah, kjer jih bomo zbirali. Povsod ni bilo ravno tako, vendar se nobena fotografija ni izgubila in so bile vse vrnjene lastnikom.

Ko so optični čitalniki opravili svoje in so

bile vse zbrane fotografije v mapi na mojem računalniku, za kar so bili zaslužni vsi pridni zbiralci, je bilo potrebno fotografije še izbrati. Zbrali smo namreč okrog tristo starih motivov zavraške župnije. Prostor v naši Galeriji Farovž pa je omejen in taka količina slik je bila občutno prevelika.

Izbira je bila težka, saj so bile skoraj vse slike tako zanimive, da bi si zaslužile mesto na razstavi. Ampak število je bilo potrebno zmanjšati na okrog 120.

Fotografije so zajemale zelo raznovrstne motive. Veliko je bilo raznoraznih portretov (vojaških, družinskih ...), kmečkih opravil (košnja, grabljenje, oranje, trenje lanu, predenje, oglarjenje, kuhanje apna ...), porok, pogrebov, verskih obredov (procesije, blagoslovi zvonov, nove maše ...) in seveda tudi krasnih krajinskih motivov Zavratca, Potoka, Dol in Medvedjega Brda. Najstarejše so nosile letnico 1905. Ker so se mi zdele nekatere fotografije stare pokrajine tako zanimive, sem se odločil narediti še primerjalne posnetke, posnete z iste točke kot stare fotografije. Kar nekaj časa sem se

sprehajal, da sem našel mesta, s katerih so bili posneti stari posnetki. Razlika med staro in novo fotografijo je bila takoj opazna in zanimiva, saj so slike starega Zavratca in okolice vse zelo »gole«, marsikatero senožet je zarasel gozd.

Po končanem izboru je bilo potrebno fotografije še nekoliko obdelati. Slike so bile že stare in mnoge že zbledle, zato so zahtevale kar nekaj popravkov v programu za obdelavo fotografij.

Vse slike je bilo treba sedaj samo še razviti in urediti postavitev razstave.

Za postavitev je poskrbel Andrej s pomočniki.

Zanimanje za razstavo je bilo veliko, o čemer je pričal tudi obisk. Takih zgodovinskih posnetki so zelo redki, zato so še bolj zanimivi in cenjeni, predvsem, če pomislimo, da je moral fotograf za kakšen portret družine v tistih časih posebej za to priti iz oddaljenega mesta.

Zdaj je povsem drugače, saj ima fotoaparat vgrajen že vsak prenosni telefon in je fotografiranje že »mala malica« vsakemu otroku. Za fotografiranje v starih časih pa je bilo potrebnega veliko več znanja in truda.

Da pa nam bodo stare fotografije zavraške pokrajine in ljudi ostale še dlje časa v spominu, smo se odločili nekaj le-teh postaviti na koledar za prihodnje leto 2011.

Robert Rijavec

Kultura

Likovna kolonija Travnik

Zavratac 16.-18. julij 2010

»Če človek resnično ljubi naravo,
lahko povsod najde lepoto.«
Vincent van Gogh

Albrecht Dürer: Kos ruže z orlico.
(Vir: internet)

Generalna skupščina Združenih narodov je razglasila letošnje leto za mednarodno leto biotske raznovrstnosti. Ob splošnem skrb zbujajočem izumiranju rastlinskih in živalskih vrst je med najbolj ogroženimi tudi travniški habitat, saj so tradicionalni načini kmetovanja v EU skoraj izginili. Tako smo se v Kulturnem društvu Zavratac odločili, da osmislimo letošnjo likovno kolonijo ravno s temo travnika, čeprav v zadnjem času lahko opazimo, da se med posamezniki in v ožji javnosti vendarle krepí zavest o pomembnosti avtohtonih, prvotnih, preprostih, rastlinskih vrst, ki jim spričo spremenjenega načina življenja človeka v zadnjih desetletjih grozi izumrtje.

Človekov vpliv na okolje se v zadnjem času močno povečuje. Temu je pripomogel razvoj znanosti in tehnologije. Uvedba strojnega obdelovanja kmetijskih površin omogoča človeku v kratkem času obdelati velike površine. Biotehnologija in genetika razvijata nove vrste rastlin z večjo krmno

vrednostjo in nudita donosnejšo pridelavo z uporabo gnojil in herbicidov. To so dejavniki, ki močno vplivajo na sestavo travniških rastlinskih združb. Danes izginjajo vrste, ki ne prenesejo večkratne košnje ali stalne paše, cvetice, ki uspevajo na revnih tleh in jim škoduje gnojenje itn. Ob intenzivnem pridelovanju gensko spremenjenih vrst hrane pa se danes kot protiutež na srečo obujajo skoraj pozabljene oblike prehranjevanja in zdravilstva (zdravljenje z zelišči, divja hrana). Organizatorji letošnje kolonije si na koncu želimo, da naš trud ne bi bil zaman, da bi zanimanje in skrb za našo naravno dediščino rasla v zavesti nas samih in drugih.

Naš namen kolonije je bil jasen: ob druženju in ustvarjanju likovnikov in domačinov opozoriti na pomen odkrivanja in ohranjanja pomembnih elementov naravnega okolja ter vzbuditi širše zanimanje za to, razširiti zanimanje in zavest o pomenu pestrosti in raznovrstnosti rastlinskega sveta znotraj celote narave in človeka ter vzbuditi željo po bogastvu poznanja preprostih rastlin z naših vrtov, travnikov in gozdnih robov. Ustvarjalni lepoti v interpretacijah travnika smo v našem programu dodali tudi poučno in okusno delavnico nabiranja in priprave »divje« hrane, ki jo je vodil poznavalec rastlin in publicist Dario Cortese.

Pri ustvarjanju. (Foto: Maja Mivšek)

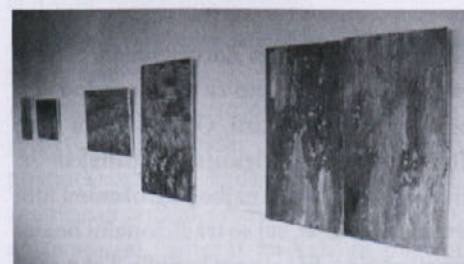
Kultura

Letošnja likovna kolonija se je kot običajno začela v petek popoldne. Udeleženci smo se zbirali pri podružnični šoli Zavratac in zvečer uradno pričeli s predstavitvijo letošnje teme in prejšnje likovne kolonije Mikrotravnik. Na šolskem hodniku in učilnici sva z **Rafkom Terpinom** v pomoč naši inspiraciji in motivaciji razstavila na ogled njegove številne **barvne risbe travniških cvetic**. Sledila je večerja ter spoznavanje in nameščanje udeležencev – večina se jih je »nastanila« kar v šolskih prostorih, učilnici. Zunaj je reševal našo »čast« ali bolje tradicijo en sam šotor. Kot vas večina pozna naše preteklo dogajanje na kolonijah, tako tudi veste, da smo doslej udeleženci bivali in ustvarjali na prostem, v šotorih – in tudi letos smo zopet pripravili idealen ambient na **Rupn'kovem griču** – a dogodki in želje udeležencev so se tokrat razvili malo drugače (za »bazni tabor« nam je letos služila kar podružnična šola z okolico). Po jutranjem zajtrku v soboto smo se udeleženci v pričakovanju ostalih prihajajočih udeležencev in v skrbi za prijeten ustvarjalen dan brez vročinskih neviht podali na lov za travniškimi motivi, ki jih v vasi ne manjka. Ponovno smo se naokrog v travah razkropljeni slikarji zbrali v šoli pri kosilu iz okusne (že na prejšnjih kolonijah preverjene) **Angeline kuhinje** in nato odšli na ogled vasi. V **Možinatovi kašči** so nas postregli s suhim sadjem in svežim moštom in tako smo lažje usmerili korak dalje na osvežilen sprehod v senci gozda proti hladnemu slapu Bizjaka. Dan je bil poletno vroč (tako, da se barve prehitro sušijo) in s slikanjem smo nadaljevali v popoldanskih urah. Ta dan so se nam kot običajno pri ustvarjanju pridružili tudi otroci iz Zavratac in okolice, ki jih je vodila **Maja Mivšek**. Preko celega dne so poznavali naše pristne travniške rastline (na fotografijah, iz priločnikov in neposredno iz narave), jih upodabljali ter napravili šopke za okrasitev prostora pred šolo, kjer smo se zbirali (v polodprti leseni lopi, ki običajno služi kot garaža). Tu so na koncu na ogled postavili tudi svoje ustvarjalne dosežke. Zvečer smo se zopet posedli okrog mize in se prepustili pretežno mesnim dobrotam z dvoriščnega žara. Večer je minil v prijetni družbi, ob razvedrilu in seveda bolj resnih pogovorih smo skrbeli tudi za ogenj in vodo (pa ostale pijače), tako da je bilo vsega dosti, a ne preveč

in ne premalo. Zadnji dan kolonije, v nedeljo, smo po zajtrku zaključili z delom in postavitev nastalih slik v šolskih prostorih. Naša pozornost je bila usmerjena skozi okno v nebo in na cesto. Skrbelo nas je neprijazno oblačno vreme (da le ne bi deževalo!?) in z nestrpnostjo smo pričakovali **Daria Cortesa**, da nas pouči o uporabnosti običajnih, divjih rastlin. Sledila je delavnica »divje« hrane, ki so jo udeleženci še posebno težko pričakovali. Ob uri, ko naš farni zvon vabi k sveti maši, smo jo z Dariom na čelu ubrali proti cerkvi sv. Urha in naprej desno v hrib na Lovretov grič – v katedralo narave. Nabirali smo rastline, ki nam jih je predstavil Dario, in nam obenem razlagal njihov način priprave ter zdravilne lastnosti. Prehodili smo pot do »Zapotoka« in s ceste zavili nazaj ob potoku, čez brv in dalje navzgor mimo Čebeja (tam je bila njegova košara že polna), krenili navzdol v »Jakapn'k«, zopet navzgor (kjer nas je ujel rahel dež), ven iz gozda in mimo cerkve, zopet navzdol do gasilskega doma ter zopet navzgor končno do šole. Takoj smo zasedli šolsko kuhinjo in pričeli s pripravo hrane za kosilo. Iz nabranih rastlin, skute ter olivnega olja smo pripravili več jedi v obliki solat, ki so za nevajena usta imele dokaj nenavaden in močan okus. A če ne drugače, s kruhom in vinom je šlo. Po kosilu obilnih okusov smo nadaljevali pogovor o tej »nenavadni« hrani in kmalu se je večina udeležencev poslovila. Ostali smo pričakali obiskovalce zaključne razstave in predstavitve prireditve s pokušino pripravljene »divje« hrane. Tako smo kolonijo pripeljali h koncu.

»Dobro je! (Foto: Maja Mivšek)

Z razstave. (Foto: Maja Mivšek)

V mesecu oktobru je sledila razstava slik Likovne kolonije Travnik v naši galeriji »Farovž«, ki si jo je ogledalo veliko število obiskovalcev.

Kulturno društvo Zavratac se ob koncu projekta zahvaljuje vsem, ki so omogočili, sodelovali ali pomagali pri izvedbi Likovne kolonije Travnik: OŠ Idrija, Rafku Terpinu, Dariu Cortesi, Rupn'kovim, kuharici Angeli Mivšek, Možinatovim ... ter udeležencem, še posebej Evgeniji, Ljiljani in Tončki, ki so nam darovale svoja umetniška dela.

Andrej Mivšek

Kultura

Pevski piknik

Bil je lep septembrski sončen dan. Začelo se je novo pevsko leto, ko smo se po počitnicah spet zbrali skupaj. Letos je pevski zbor bogatejši še za dve novi pevki. Zjutraj smo se že zbudili s polnim pričakovanjem tega dne. Najprej smo se srečali pri maši, kjer so že padale ideje, kaj bomo počeli popoldne. Potem smo se hitro šli domov pripraviti in se počasi odpravili na piknik. Hvaležni smo Lojzetu Kogovšku, ker nam je tudi to leto dovolil imeti piknik na čudoviti Joklnovi senožeti.

Poležavanje in kramljanje po kosilu. (Foto: Robert Rijavec)

Bili smo že kar precej lačni in smo naročili »kuharjem«, naj začnejo pripravljati kosilo. Z velikim zanimanjem smo opazovali pevec - kuharje, kako se bodo izkazali pri kuhi. In moram jih pohvaliti, da so spekli zelo dobro, raznoliko hrano. Ugotovili smo, da se nam ni treba bati, da bi na pevskih turnejah bili lačni. Ko smo pojedli, smo se zatopili v globoke pogovore, da se nam je hrana podela.

Tradicionalna nogometna tekma. (Foto: Robert Rijavec)

Na pikniku je bilo tudi veliko mlajših otrok, ki so še dodatno skrbeli za pozitivno vzdušje, tako da se nam ni treba bati, da bi v zboru

Brez hrane na pikniku ne gre. (Foto: Robert Rijavec)

zmanjkalo članov. Ker smo imeli veliko energije, so moški naredili turnir v nogometu, in sicer so oženjeni tekmovali z neoženjenimi. In zmagali so seveda oženjeni. Med polčasom so za vzdušje skrbele deklice, ki so pripravile navijaške točke. Kmalu so neoženjeni priznali premoč oženjenih. Nato so na vrsto prišla dekleta in žene, ki so prav tako tekmovali v nogometu. Seveda so imele oženjene na strani najboljše navijače, ampak jim to ni najbolj pomagalo. Premagala smo jih neustrašna še neporočena dekleta z veliko energije. Po koncu nogometne vročice smo »nogometno igrišče« spremenili v igrišče za odbojko. Razdelili so se v skupine in kmalu je prišlo do velikih bojev med skupinami. Odbojko so igrali vsi, od najstarejših do malo mlajših.

Tradicionalna odbojkarska tekma - prvič letos. (Foto: Robert Rijavec)

Po lepem, a napornem popoldnevu smo odpeli še malo popevk in se počasi, z nasmehom na ustih, odpravili proti domu.

Seveda smo morali pred tem še vse pospraviti. Ta dan je bil res zelo lep, sonček je sijal, tudi nasmejali smo se. Bil je res popoln začetek novega napornega pevskega leta. Mislim pa, da smo po tem zelo lepem pikniku bili vsi spet pripravljani za nove preizkušnje. In priznam, začelo se je res fletno.

Lara Menegatti

Zahvala

Pevski zbor zavraške župnije se iskreno zahvaljuje Krajevni skupnosti Zavratac, ki je finančno podprla nakup blaga za novo stilsko podobo pevskega zbora. Ženski del zbora bodo v prihodnji pevski sezoni krasile elegantne obleke, ki jih marljivo šiva in kroji Ana Rejc. Temu primerna bo tudi zamenjava moških srajc in kravat. Kdo bo najlepše opravljen, pa boste izvedeli in lahko tudi ocenili na našem prvem nastopu prihajajoče sezone.

Pevci so se tudi dodatno pripravili na prihajajoči advent in Primorsko poje 2011, za kar ste še posebej zaslužne drage faranke in dragi farani, ki ste darovali v dar. Boglonaj!

Kultura

Pevski vikend

Vsaka vaja mešanega cerkvenega pevskega zbora Zavratac pomeni veliko pridobljenega znanja, kar se kaže tudi pri nedeljskih mašah. Da bi se še bolj pripravili na adventni in božični čas, smo se skoraj vsi pevci udeležili delovnega pevskega vikenda na Planini pri Rakeku. Tako kot že lani smo se zadnji petek v novembru popoldne odpravili v dom Marijinih del na Planini.

(Foto: Robert Rijavec)

Zbor med vajo. (Foto: Robert Rijavec)

Pravo zimsko vreme je botrovalo temu, da smo se zbrali z malo zamude. Ko smo se namestili po sobah in pripravili prostor za vaje, nas je že pričakala odlična večerja, pri kateri se nam je pridružil tudi gospod župnik Bogdan. Po večerji nam je pripravil kratko katehezo, pri kateri smo razmišljali o človeškem grehu, kaj s tem izgubimo ter o odnosih do samega sebe, Boga in bližnjega. Nato pa so sledile vaje. Kar veliko je že kazala ura, ko smo se vsi utrujeni od dolgega dneva odpravili spat.

V soboto zjutraj smo pogledali v nov zimski dan in kazalo je, bo obsijan s soncem. Po hodnikih je bilo slišati precej kihanja in kašljanja, pri nekaterih so se kazali še drugi bolezenski znaki. Tako smo se odpravili na zajtrk, nato pa na sneg, da bi se nadihali svežega zraka, da bi pregnali bacile. Nekateri so jih preganjali z borovničkami. Tako smo se nadihali, da smo lažje začeli z vajami. Ponavljali smo pesmi, ki smo se jih že učili, in jih s tem še bolj dodelali, učili pa smo se tudi nekatere čisto nove. Pa kakšna šala je

Župnik Bogdan na obisku. (Foto: Robert Rijavec)

Zbor pred domom na planini. (Foto: Robert Rijavec)

Kultura

Zavraški oglarji na kmečkem prazniku na Medvedjem Brdu

Jutranji sprehod. (Foto: Robert Rijavec)

tudi prišla vmes. S sabo smo imeli tudi kar nekaj peciva, ki smo ga spekli doma in ga nato jedli med vajami, saj nam je petje spraznilo želodčke. Imeli smo tudi mandarine, ki nam jih je prinesel gospod Bogdan. Tako smo lažje počakali na kosilo, ki je bilo zelo dobro. Po kosilu smo imeli nekaj časa za počitek, ki smo ga izkoristili za skupno zimsko fotografijo in družabne igre. Eva nam je pripravila kviz, pri katerem smo pokazali svoje vsesplošno znanje. Bilo je zabavno in poučno. Razmigali smo vse mišice smejalke, kar pa tudi koristi pri petju. Zopet smo začeli z vajami. Nekateri so nato odšli domov malce prej zaradi drugih obveznosti, ostale pa je čakala še večerja in pospravljanje. Zahvala gre vsem ženam Marijinih del, ki so skrbele, da nismo bili lačni, da nas ni zeblo in da so tisti, ki so potrebovali čaj, dobili tudi tega.

Mislím, da nam je bilo vsem super. Veliko smo se naučili, se malo zabavali, se smejali in družili, kar tudi veliko pripomore k pozitivnemu vzdušju v zboru. Če je pravo vzdušje, je tudi vsaka vaja bolj učinkovita.

Na koncu bi se vsi pevci MCPZ Zavratac zahvalili vsem, ki ste prispevali svoj dar pri nabirki za sveto Cecilijo, saj ste nam s tem finančno pripomogli k izvedbi tega projekta.

Metka Lazar

Tradicionalni Kmečki praznik na Medvedjem Brdu obiskovalcem vsako leto ponuja ogled starih kmečkih del in obrti. Na letošnji praznik 1. avgusta smo v goste povabili skupino neugnanih fantov in mož iz sosednjega Zavratac, ki s svojim zdravim optimizmom ohranjajo tradicijo oglarstva v naših krajih. Na prireditvi so tako prikazali skoraj vse faze dela, od priprave lesa do končnega izdelka – oglja.

Kopa. (Foto: Marija Rupnik)

Fantje so pod vodstvom Lojzeta Kogovška že nekaj dni prej postavili kopo in jo zakurili ter izdelali pravo oglarsko kočico iz lubja za oglarja, ki je bedel pri kopi tudi ponoči. Na dan prireditve pa so potekali prikazi po vseh fazah dela: priprava lesa, postavljanje kope, oblaganje kope; poleg pa je bila seveda

Oglarska kočica iz lubja. (Foto: Marija Rupnik)

vseskozi prisotna skrb za tlečo kopo, da se ne bi vnela, kajti potem bi bil ves trud zaman. Le-tega nismo uspeli izvedeti, ali je oglarja ponoči v koči grela samo kopa ...

Poleg teh prikazov je bila zraven postavljena prava stara kovaška delavnica z mehomo za razpihovanje žerjavice in tudi tukaj so se izkazali zavraški fantje.

Ognjišče. (Foto: Marija Rupnik)

Obiskovalci in krajani smo tako lahko v živo videli kopo in način pridobivanja oglja, ki že krepko tone v pozabo. Pohvale vredno pa je dejstvo, da k tem dejavnostim radi pristopajo tudi mladi in dediščino tako prenašajo našim zanamcem. Organizatorji Kmečkega praznika se zato zahvaljujemo vsem, ki ste s svojim prikazom prijetno popestrili dogajanje.

Marija Rupnik

Kultura

V Rezijo!

(Vir: internet)

»Ali mislite tokrat zares?« je vprašal prof. Pavšič Jožeta, ki ga je že tretje leto zapored vprašal, če bi vodil naš izlet v Rezijo. Ja, letos pa zares, saj imamo že deset prijavljenih. S tem je bil vodič potrjen, nato pa naročen še mali avtobus.

Ali veste, kje je Rezija? Blizu in zelo daleč. To je dolina na zahodni strani Kanina, meji na občini Kobarid in Bovec, kar je blizu na videz, po dostopnosti pa daleč, saj je potrebno obvoziti Kaninsko pogorje preko Rateč ali Vidma (Udin). Najbližji dostop pa je preko Učeje.

Ob ogledovanju makete Rezije v informacijskem središču. (Foto: Kristina Bogataj)

Rezija, Resije po njihovo ali ital. Resia je ozka dolga dolina, ki se razteza z ravnine pa visoko pod kaninsko pogorje. Obsega več naselij, ki so značilna po svojem narečju, arhitekturi in načinu življenja od davnine do danes. Večje vasi Ravenca, Bila, Osojane, Njiva in nekaj ostalih imajo danes le še nekaj nad 1200 prebivalcev, več tisoč pa jih je zapustilo domove po prvi, še več pa po drugi sv. vojni. Vse oblasti od Avstro-Ogrske do današnje so zanemarjale to področje. V

preteklosti so ljudje živeli od kmetijstva na malih njivicah in od krošnjarstva ali brušenja orodja po hišah daleč naokrog, saj so prihajali tudi v naše kraje. Danes pa je mnogo delovno sposobnih ljudi odseljenih, doma so ostali le upokojenci in redke družine z majhnimi otroki. Svojo pravo podobo pa dobi dolina v času dopustov, saj se od vsepovsod vračajo zdomci in izseljenci v svoje obnovljene hiše in vikende.

Spomenik krošnjarjem in brusačem. (Foto: Kristina Bogataj)

Zanimanje za Rezijo je v Sloveniji naraslo po letu 1990, ko smo se malo ozrli okrog, kako živijo naši zamejci v sosednji Italiji, ki so kljub vsem pritiskom obdržali svojo narodno identiteto, ki jim je seveda nekateri ne priznavajo.

Naš vodič si je zamislil potovanje preko Gorice, Doberdoba, mimo tržaškega letališča in Vidma in Gemone v ta ROZAJANSKI KOMUN. Povratek pa preko Kobarida do doma.

Pavšič je odlično opravil svojo nalogo, saj nam je med vožnjo nanizal ogromno podatkov o krajih, mimo katerih smo se peljali. V tem zapisu ne morem omenjati vsega, omeniti pa moram Doberdob v povezavi s prvo sv. vojno, pa tudi župnijo, v katero je bil iz Zavratca premeščen župnik Lazar.

Hrib San Simone je bil epicenter potresa v letu 1976, ki smo ga pošteno čutili tudi pri nas, predvsem pa v Posočju. Videli smo na panoju fotografije razrušene Gemone, pa tudi cerkev, ki je ostala nagnjena v desno.

Na cilju našega izleta na Ravenci v kulturnem domu nam je predstavnik turističnega urada na velikem platnu predstavil nekdanje pa tudi sedanje življenje v Reziji. Videli smo načine kmetovanja, pa tudi panorame naselij in hribov v okolici. Prav poseben poudarek je bil na pripovedkah, ki se pripovedujejo še danes in so zbrane v knjigi Zverinice iz Rezije.

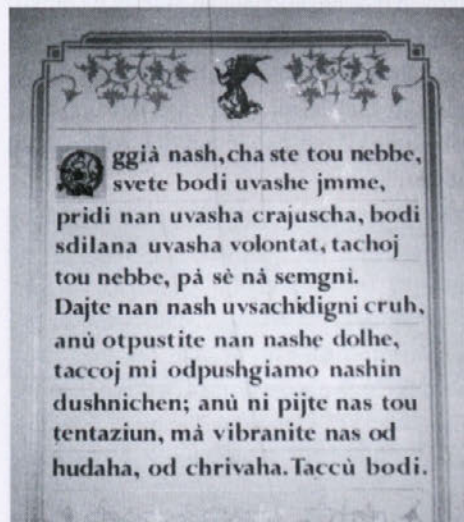

Izletniki. (Foto: Vinko Skvarča)

Kultura

Na takte živahne narodne rezijske glasbe so nekateri celo malo zaplesali.

Nato smo si ogledali cerkev z znamenitim krstnim kamnom in očenašem v rezijskem jeziku iz 18. stoletja, ki se namesto z amen končuje s TACCU BODI.

Očenaš po rezijsko. (Foto: Kristina Bogataj)

Na zvoniku cerkve je letnica 1713, kar potrjuje, da je bilo v tem obdobju zgrajenih več cerkva, med njimi tudi naša v Zavratcu. Več stikov smo poskušali doseči z domačini, s pozdravi ali raznimi vprašanji pa so nam odgovarjali le italijansko, kar je sicer razumljivo, saj slovensko ne znajo, verjetno pa mislijo, da jih v njihovem dialektu ne bomo razumeli. Po kosilu smo vendarle slišali nekaj prave rezijsčine, ki se jo ob pazljivem poslušanju da razumeti. Ko pa sem ob izhodu iz gostilne, možakarju rekel adijo, mi je odgovoril z: »Nasvidenje, pa še kaj pridite!« Ne vem sicer, kaj je imel v mislih, gostilno ali Rezijsko.

Ko smo odhajali, so domačini na dolgih ozkih njivah sadili česen, biološki pridelek, ki na trgu dosega štirikrat višjo ceno od kitajskega. Mogoče se bo v prihodnosti našel še kakšen pridelek, ki bo omogočal preživetje v teh krajih brez industrije.

Velik poudarek dajejo tudi turizmu, zato naj bo ta zapis tudi vabilo vsem, da obiščete te kraje kako nedeljo z avtomobilom, popijete kavo ali kozarec vina, mogoče naročite tudi malico ali kosilo, saj za kakšen evro več odtehta okusno in dobro ponudbo. Mislim, da bi bilo tako prav in TAKU BODI.

Rihard Bogataj

Potopis: Indonezija.

Tistega lepega nedeljskega popoldneva konec oktobra smo v mrakobno sivem Zavratcu z Majo Mivšek spoznavali sončne kraje na nam povsem tujem koncu sveta, med Indijskim in Tihim oceanom, v Indoneziji.

Majo je Indonezija tako prevzela, da je tja v času študija odpotovala kar štirikrat, tam tako vsega skupaj preživela približno tri mesece in se v tem času dobro razgledala naokrog ter nabrala vtisov o državi sami, njenih prebivalcih, njihovih običajih in se spoznala tudi z njihovim jezikom.

Zato smo jo povabili, da je približno štiridesetim obiskovalcem zavraškega gasilskega doma v dobri uri in pol trajajoči predstavitvi slikovito orisala svoja popotovanja po Indoneziji. Pri predstavitvi se je poslužila projektorja in platna, s seboj pa je prinesla tudi košaro spominkov in značilnih predmetov iz različnih predelov Indonezije.

Hm ... Kje je že to?

Indonezija na zemljevidu. (Vir: internet)

Republika Indonezija je največja otoška država na svetu, ki se nahaja med jugovzhodnim Azijskim polotokom in Avstralijo, med Indijskim in Tihim oceanom. Meji na Singapur, Filipine, Indijske, Andamanske in Nikobarske otoke, Malezijo, Papuo Novo Gvinejo ter Vzhodni Timor.

Osnovnošolci se boste spomnili, da so prav na indonezijskem otoku Java našli tudi prve ostanke pokončnega človeka, predhodnika neandertalca in mislečega človeka, kar

nakazuje na to, da je bila Indonezija poseljena že 500.000 let nazaj.

V 17. stoletju je nato Indonezijo okupirala Nizozemska, od katere nadoblasti so se Indonezijci osvobodili po drugi svetovni vojni leta 1945.

Indonezijo (dobesedno Indijske otoke) sestavlja 17.508 otokov na obeh straneh ekvatorja, na katerih je skupno 80.000 kilometrov obale (za predstavo: Slovenija je ima nekaj več kot 43 kilometrov). Na 6.000 naseljenih otokih živi 238 milijonov ljudi, s čimer se država uvršča na četrto mesto po gostoti naselitve. Med največjimi so Java, z glavnim mestom Džakarta, Sumatra, Borneo, Nova Gvineja in Sulawesi. Bali je najbolj poznan kot turistično središče.

B A L I

Ena od najbolj tipičnih podob Balija.

(Vir: internet)

Maja nam je povedala, da je ob svojem prvem obisku obiskala indonezijsko letovišče na otoku Bali, za večkratno vrnitev pa se je odločila ravno zato, ker je dobila občutek, da kljub času, preživetem na znanem turističnem otoku, prave Indonezije ni spoznala. Naslednje obiske je zato s svojo popotniško družino načrtovala tako, da so izbirali druge, manj turistične poti, na katerih so imeli priložnost spoznati preprosto življenje Indonezijcev izza meja turističnih naselij.

Pogled na Džarkarto ponoči. (Vir: internet)

Kultura

Džakarta je največje, najbolj gosto poseljeno mesto, ki je tudi trgovsko središče Indonezije. Samo v Džakarti živi kar 130 milijonov ljudi, kar je več kot pol vsega indonezijskega prebivalstva.

Združeni v raznolikosti

Kakor je Indonezija razkropljena čez številne otoke, je razkropljena tudi na etnične, jezikovne in verske skupine, kar se odraža tudi v državnem motu: »*Bhinneka Tunggal Ika*«, kar pomeni združeni v raznolikosti.

Državo sestavlja okrog 300 različnih etničnih skupin, ki govorijo 742 različnih jezikov. Največja etnična skupina, Javanci, so tudi politično in kulturno dominantni, saj ji pripada kar 42 % prebivalstva.

Kljub regionalni razdrobljenosti pa ljudem ni nepoznan občutek pripadnosti narodu, ki združuje različne etnije, na kar močno vpliva raba skupnega jezika. Uradni državni jezik, indonezijsčina, je bil vzpostavljen kot umetni jezik, ustvarjen z namenom, da bi se govorniki različnih jezikov med seboj lahko sporazumeli, podobno kot esperanto.

Maja je na svojih popotovanjih osvojila tudi osnove indonezijsčine, ki so ji še posebej prav prišle pri barantanju, ki je velik del življenja Indonezijcev in značilnost njihovega okolja, za nekoga, ki tega ni vajen, pa bolj sitnost in sčasoma muka.

Vlada uradno priznava šest veroizpovedi: islam, protestantizem, krščanstvo, hinduizem, budizem in konfucianizem. Ne boste verjeli, Indonezija je na prvem mestu med državami po številu muslimanskega prebivalstva. Na popisu iz leta 2000 se je za muslimane opredelilo 86,1 % ljudi. Islam so v 13. stoletju s seboj prinesli trgovci, do 16. stoletja pa je že postala prevladujoča vera.

Narava, njene lepote in križi ter težave

Kljub številnemu, gosto poseljenemu prebivalstvu in vzponu turizma ter urbanizacije, kar je Maja izrazito opazila na otoku Baliju, ki ji je bil po ponovnem obisku čez štiri leta skoraj nerazpoznaven zaradi

velike razširitve turističnih kompleksov, pa Indonezija še vedno premore veliko nedotaknjene in neokrnjene narave, ki nudi zavetišče živalskim vrstam, katerih raznovrstnost se uvršča na drugo mesto za Brazilijo. Se pa država že sooča z naravovarstvenimi problemi, povzročenimi s strani hitre urbanizacije, ekonomskega razvoja, onesnaževanja zraka, povečevanja prometa, odpadkov ... Zaradi izsekavanja gozdov in šotišč je trenutno Indonezija tretji največji onesnaževalec s toplogrednimi plini. Kot hitro rastoča država v razvoju, ki se še vedno bori z revščino, pa do ekoloških vprašanj še nima oblikovanega pravega odnosa, kar običajen turist lahko opazi tudi pri za nas nenavadno široki uporabi plastičnih vrečk.

Indonezija ima med drugim tudi kar 150 aktivnih vulkanov, katerih izbruhu so lahko ekstremno uničujoči. Izbruh supervulkana Toba približno 70.000 let nazaj je bil eden največjih izbruhov v zgodovini, ki je povzročil pravo globalno katastrofo.

Po drugi strani pa ravno vulkanski prah prispeva k veliki plodnosti tal, kar je sploh pomembno glede na to, da se skoraj polovica ljudi preživlja z obdelovanjem zemlje.

Maja se je s skupino prijateljev med drugim odpravila tudi na vodeno turo na enega izmed vulkanov. Četudi se nahajajo praktično sredi morja, vulkani dosega precejšnje nadmorske višine, pot nanje pa je zaradi sipke podlage naporna. Zato je precej nerodno, če na poti ponoči, sredi trde teme, vodič izgine neznano kam.

Dekleta so na srečo, sicer zelo utrujena, prispela na vrh in z vrha opazovala sončni

Vulkan Merapi na Javi se prebuja. (Vir: internet)

vzhod, kot si je zamislil vodič, njega pa našla spečega na poti nazaj, kjer ga je izdala utrujenost.

Le nekaj dni po potopisnem predavanju smo po poročilih lahko zasledili, da je najbolj aktiven indonezijski vulkan Merapi na otoku Java silovito izbruhnil in pri tem zahteval tudi človeška življenja. In ker smo slišali govoriti o tej deželi in spoznali nekoga, ki je tam tudi bil, se nas je zgodba toliko bolj dotaknila.

Območje je med drugim tudi potresno zelo aktivno. Ravno potres z rušilno močjo več kot 9 stopenj po Richterjevi lestvici (kar po definiciji pomeni praktično popolno uničenje; tak potres povzroči, da so tla prav vzvalovana in razpokana) je na sv. Štefana leta 2004 sprožil uničujoč cunami, ki je (tudi zato, ker niso imeli sistema, ki bi opozoril na nevarnost in sprožil evakuacijo ljudi) terjal okrog 250.000 življenj.

Država je tudi polna naravnih virov, kar pa na žalost ne preprečuje spošno prevladujoče revščine. To pa navsezadnje ni tako slabo za turiste, za katere je zato Indonezija neverjetno poceni, čeprav se stvari tudi na tem področju spreminjajo, predvsem kot posledica zavedanja turističnih delavcev, da so turisti, ki pridejo v Indonezijo, vajeni drugačnega standarda ter da lahko vsaj v turističnih središčih iztržijo, da ti porabijo na dan več kot le zgolj nekaj evrov.

Po drugi strani pa je Indonezija država ustanoviteljica ASEAN, zveze južno-vzhodnih azijskih narodov, ter tudi pripadnica sil G-20, dvajsetih največjih ekonomskih sil.

Popotnica

Poslušalce je zagotovo najbolj očaralo Majino sproščeno in iskreno pripovedovanje o izkustvu kulturnega šoka, ki ga človek doživi v okolju, ki je tako zelo drugačen kot ta, ki ga poznamo. Od na videz preprostejših razlik, kot je ta, da Indonezijci sploh ne uporabljajo krompirja (sicer ne preveč šokanten, dolgoročno pa za želodec povprečnega Kranjca precej stresen

Kultura

podatek), temveč tako kot mi uporabljamo krompir, oni uporabljajo riž. Tega sicer kombinirajo s številnimi prilogami, ki pa se jih nevajen želodec hitro prenaje. Maja je tako z vsake poti prišla lažja, kot je odšla od doma. Razlike so tudi v miselnost, zaradi katerih recimo obiskovalec Indonezije dobi občutek, da večino dela na poljih in v gospodinjstvih opravijo ženske, medtem ko se moški zabavajo s pogosto nezakonitimi igrami na srečo ali s petelinjimi boji.

Riževa polja na Baliu. (Vir: internet)

Z besedami Benjamina Buttona (Nenavaden primer Benjamina Buttona): *»Hecna stvar, priti domov. Nič se ne spremeni. Vse še vedno zgleda enako, občuti enako, diši enako. In zaveš se, da si ti tisti, ki si se spremenil.«*

Na potopisnem predavanju smo imeli možnost podoživeti ta občutek, ne da bi sploh odšli dlje kot do zavraškega gasilskega doma.

Kristina Bogataj

Dobrodošli v mestu, kjer se ljudje srečujejo s knjigami vsak dan v letu

Ljubljana - svetovna prestolnica knjige 2010

Kandidatura za UNESCO-v laskavi naslov Svetovna prestolnica knjige se je porodila v glavi dr. Uroša Grilca, načelnika za kulturo v Mestni občini Ljubljana. Modro je zbral okoli sebe vsa društva in ugledne posameznike, ki se kakorkoli ukvarjajo s knjigo in po večih posvetih predložil svetu za izbor vrsto idej in aktivnosti, katerih glavni argument je bil povezanost knjižne branže. Resnično je ta povezanost vidna v vseh aktivnostih, ki se vrstijo od 23.4.2010, ko je župan Ljubljane Zoran Janković dvignil zastavo z logotipom Svetovne prestolnice knjige. Sam projekt so podprli vsi najbolj ugledni politiki in javne osebnosti, njegov častni pokrovitelj je predsednik države dr. Danilo Türk. In kateri glavni projekti so potekali in še tečejo v tem letu?

Knjige za vsakogar

Že dobro desetletje je slovenski knjižni trg priča velikemu pluralizmu izdaj, saj letno izide že skoraj 6000 različnih naslovov. Vendar vsi niso namenjeni knjižnemu trgu,

veliko je izdaj, ki odmevajo v zelo ozkih krogih, samo polovica je resnično knjig, ki so dosegljive bralcem v knjižnicah ali v knjigarnah. Poleg cunamija naslovov, s katerim se ubadajo knjižničarji in knjigarnarji, nakup knjig na prebivalca skorajda upada, izposoja v knjižnicah pa raste. Razmerje je že na 15 izposojenih izvodov, 2-3 kupljeni. Seveda so založniki in knjigotržci v precejšnjih finančnih težavah - nižje naklade pomenijo višje stroške na izvod in posledično višje cene, čemur kupci odgovarjajo z nižjim nakupom. Knjige za vsakogar je projekt, ki je predvsem želel spremeniti odnos publike do kupovanja knjig. Mestna občina Ljubljana je založnikom preko dvajsetih naslovov odobrila znatna finančna sredstva, da so knjige tiskali v nakladi 8000 izvodov (sicer se podobni naslovi tiskajo v nakladah 500 do 700 izvodov) ter določila enotno fiksno ceno knjige na vseh prodajnih mestih - 3,00 EUR. Knjige se prodajajo v vseh knjigarnah, posebej pa še v knjižnicah in muzejih. Pomembno je sporočilo, da je knjige treba

Kultura

imeti doma, da je nujno izgraditi si osebno knjižnico. V Sloveniji se je cenovna dosegljivost knjig v zadnjih letih zelo izboljšala, saj so na voljo žepne izdaje zanimivih tudi literarnih naslovov po cenah, ki se gibljejo od 7,00 do 15,00 evrov. Vrednost, ki jo dobimo z nakupom pa je seveda trajna in večkrat uporabljiva. Knjige za vsakogar je podpiral tudi literarni festival Fabula, v okviru katerega so Ljubljano obiskale velike literarne zvezde, nedvomno najimenoitnejša izmed njih je bila nobelova nagrajenka za literaturo Herta Mueller. Poleg nje so brali še Slavoj Žižek, Boris Pahor, Jonathan Franzen, Daniel Kohlmann, Michal Viewegh in mnogi drugi. Dogodki so medijsko odmevali in knjiga se je znašla pod žarometi javnosti. Edina senčna plat projekta je strah knjigarnarjev, da stranke ne bodo doumele, da gre pri teh dvajsetih naslovih za darilo občine bralcem in da slovenske knjige ne morejo stati samo tri evre, kadar so izdane brez drugih sredstev in konkurirajo na trgu. Veliko naslovov je še na voljo in spleča se jih nabaviti, saj je prilika res izjemna.

Z odprtja Trubarjeve hiše literature. (Foto Saša Ogrizek)

Pogledov je poglobljena analiza tem, ki pokrivajo kulturo širše, ne le v smislu obravnavanja knjižnega trga, kjer si je nedvomno svoje mesto v zadnjih letih ustvarila Bukla. Prispevki v Pogledih so zanimivi in natančni in publika je z veseljem sprejela časopis, ki si je v zadnjih mesecih našel svoj prostor.

Otroci in mladi bralci v Svetovni prestolnici knjige

Že tretje leto zapored prejmejo otroci v starosti treh let izbrano slikanico v okviru projekta Ljubljana bere. Darila slikanice so deležni tudi vsi ljubljanski prvošolčki. Letos, ko je leto praznovanja knjige, bodo knjigo prejeli tudi najstniki, kar je spodbudila Javna agencija za knjigo Republike Slovenije. Knjiga, ki jo otrok prejme v last in posest, je pomemben mejnik v času zorenja mladega bralca, saj je lastništvo knjig velika motivacija za branje. Raziskave v Evropi so potrdile, da otroci, ki imajo na voljo domačo knjižnico in hkrati nasvet staršev, kaj na berejo, berejo več, kar pa seveda prinese s seboj boljši uspeh v šoli in kasneje v življenju.

Mlade bralce v letošnjem letu v Ljubljani zabava tudi Bober Bor, vabljeni so v Variété teater in mnoga druga pravljicična srečanja. Pomemben mejnik je bila tudi otvoritev specializirane knjigarne za otroško literaturo Kres, ki je ob ljubljanski vzpenjači. Tako lahko eno od decembrskih sobot preživite ob predstavi v Lutkovnem gledališču, malega

nadebudneža popeljete z vzpenjačo na Grad na tortico ali mu raje v knjigarni pomagate izbrati knjigo, ki ga bo vse življenje spominjala na ta lep izlet.

Trubarjeva hiša literature

Ljubljana je septembra dobila prostor, ki je namenjen samo literarnim srečanjem, delavnicam, branjem, festivalom in predstavitev knjig. Hišo so poimenovali po slovitom Primožu Trubarju in v njej se skoraj vsak dan kaj dogaja. Program je zelo pester, prostor prijetno intimen in obiskanost dokazuje, da smo Ljubljančani rabili tako mesto, kjer se srečujemo s knjigo.

Dogodki se še vedno vrstijo in do 23.4.2011 ni prepozno stopiti na knjižni vlak v Ljubljani. Najdete jih na spletni strani <http://www.ljubljanasvetovnaprestolnicaknjige.si>. Leto bo zaključil Svetovni knjižni kongres, na katerem se bodo srečali številni strokovnjaki s področja zalaganja in trženja knjig ter oblikovanja knjižne politike. Glavni temi kongresa, ki se bo odvijal v Cankarjevem domu od 31. marca do 1. aprila bosta Globalizacija in branje v digitalnem času ter Majhni knjižni trgi in prodor njihovih avtorjev v svetovne jezike. Skratka, obiščite mesto, kjer se ljudje s knjigami srečamo vsak dan – Ljubljano, svetovno prestolnico knjige.

Tanja Tuma

Knjižni objem v središču Ljubljane. (Foto Saša Ogrizek)

Pogledi – štirinajstdnevnik za področje kulture

Pred leti umrle *Razgled* so s pomočjo javnega razpisa zamenjali *Pogledi*, ki jih izdaja založniška hiša Delo. Pomemben prispevek

Čez planke

INTERVJU

The Hillbillies

The Hillbillies (v prevodu Hribovci) je leta 2005 povežalo navdušenje nad legendarnimi The Doors, eno izmed najbolj znanih rock skupin vseh časov, z enim najbolj markantnih frontmanov na čelu, Jimom Morissonom, ki je delovala v šestdesetih. Njihove začetke so tako zaznamovali predvsem oživiljanje legend »starega« rocka, poleg The Doors, Led Zeppelin, Deep Purple, Pink Floyd in drugih, svoj pečat pa vedno bolj dodajajo tudi z avtorsko glasbo.

Skupino sestavljajo Jani Kranjc za mikrofonom in na bobnih, ob ugodni klimi tudi na ritem kitari (možno hkrati), Zlatko Gantar, kot spremljevalni vokal ter ritem kitarist, Jure Žejn na ritem kitari, ter Iztok Filipič – Piki na bas kitari.

Zavračani Hillbilliese zagotovo poznate z večih nastopov v Kavernah, ter po popestritvi zadnjega prvomajskega kresovanja na Rupnikovem griču, sicer pa fante lahko najdete na prelazu Rebro na Gorah.

Pogovarjala sva se s pevcem Janijem Kranjcem.

Kdaj ste se od samega poslušanja glasbe premaknili k aktivnemu glasbenemu udejstvovanju? Kaj je motiviralo ta premik?

»Zase in za Iztoka lahko rečem, da sva instrumente поблиže spoznala pri šestnajstih, vsak v svojem dijaškem domu, kjer so nas instrumente učili predvsem vzgojitelji. Skupaj sva tudi ustanovila naš prvi bend z imenom Round About, sam sem potem nekaj časa igral tudi v skupini Adijo kultura. Jure se je učil igranja s svojim bratranec Bogdanom Mlinarjem, Zlatko, ki je bratranec moje mame, pa je že stara legenda Idrijske punk scene v osemdestih, ko je igral bas kitaro v punk skupini S.O.R.«

Če ste svojo glasbeno pot s skupino Hillbillies začeli kot navdušenci skupine The Doors, ste z leti precej razširili svoj repertoar. Bi se zdaj opredelili kako drugače?

»Navdušili so nas nastopi koprške skupine Night Jump, ki so preigrali hite starega rocka do potankosti natančno. Po njihovem vzoru smo potem nadaljevali, le da smo mi pesmi igrali na svoj način, smo jih ponovno »ustvarili«.«

Kakšna glasba vam je sicer všeč? Igrate isto glasbo kot jo recimo poslušate v avtu ali ki vas pritegne na koncert?

»Naš pogled na glasbo je zelo širok, te pesmi smo igrali tudi zaradi tega, ker jih je bilo redko slišati na koncertih. Večina bendov se trudi ugajati širšemu občinstvu z izvajanjem trenutnih hitov.«

Ste igrali?

»Sedaj je prišlo do rekonstrukcije v skupini, ker nas je, upamo da ne za vedno, zapustil solo kitarist Jurij Žejn. In zaradi pomanjkanja solo kitare, ki je za tako glasbo odločilnega pomena, smo se odločili v kot postaviti del ritem sekcije in električne kitare ter te zamenjati z akustičnimi. Tako smo s predelavami nekaterih pesmi nenadoma postali folk skupina s primesmi skaja, čutiti pa je tudi malce ciganskega pridiha. Tako sedaj Zlatko in jaz igrava akustične kitare, Iztok pa je ostal na basu. Vsa stvar pa je še podžgala našo ustvarjalnost, tako da sedaj večino repertoarja sestavlja avtorska glasba.«

Kaj sedaj najbolj vpliva na vašo glasbo?

»Kot avtor glasbe in besedil črpalim navdih iz človeškega odnosa do stvari, narave, živih bitij, ki pa je vse prej kot pravi oz. sprejemljiv. Besedila so predvsem kritična do teh odnosov. Trenutno so vsa še v angleščini, jih bomo pa prevedli v materni jezik in jih take posneli na demo album.«

Poznamo vas predvsem s koncertov v Kavernah, za vami pa so že večji koncerti, kot je bila recimo Čipkarija v Idriji in prvi tradicionalni Rock Vrsnik, igrali ste v idrijskem Swenaku in bili predskupina primorcem Ani Pupedan... Vam je kakšen nastop ostal še posebej v lepem spominu?

»Meni osebno najljubši, se je zgodil na Šentviški gori, ko smo bili ena izmed predskupin Big foot mame, pa tudi publika nas je lepo sprejela. V novi zasedbi smo izvedli še dva manjša nastopa. V zavraških kavernah pa vedno radi igramo, ker se počutimo kot doma.«

Kje lahko slišimo glasbo? Se vam obeta kakšen koncert?

»Vsa glasba, ki jo sedaj izvajamo, je še v izdelavi, se pa intenzivno pripravljamo na snemanje prej omenjene demo plošče. Nekaj osnutkov je že na naši facebook strani the hillbillies idrija, koncerti pa bodo nedvomno prišli ob promociji plošče. Predstaviti se prav gotovo pridemo tudi v Zavratac.«

Hvala za pogovor! V novem letu pa čimveč Rock and rolla!

Kristina Bogataj

Čez planke

ZDA in Kanada – združila prijetno s koristnim

Že dolgo sem si želela iti v tujino na študij ali prakso za kakšen mesec ali dva. Pozanimala sem se o tej možnosti pri Erasmusu in bila razočarana: najkrajša doba izmenjave je 3 mesece, zaželeno pa je, da greš za 6 mesecev. In potem se mi je ponudila odlična ponudba, pisana na mojo kožo: 6-tedenska praksa v Združenih državah Amerike. In seveda sem z veseljem rekla ja in že začela pripravljati vse potrebno za odhod.

Papirologija

Začetno navdušenje me je hitro minilo, ko sem začela urejati delovni vizum na Ameriški ambasadi v Ljubljani. Počutila sem se kot največji terorist, zasujejo te z vsemi mogočimi vprašanji in na koncu res nisem več vedela, ali se »hecajo« ali mislijo resno. Da sem uredila vse potrebne papirje (dokazila, da grem res samo študirat in ne izdelovat bomb in drugih za Američane nevarnih stvari), mi je vzelo okoli 2 meseca časa. Ko sem imela v rokah delovni vizum, sem končno verjela, da res odhajam v ZDA. Hitro po pristanku na ameriških tleh me je minila jeza zaradi vizuma in bila sem prijetno presenečena nad prijaznostjo in ustrežljivostjo vseh.

Potsdam in Clarkson University

Prakso sem opravljala na Clarkson University v Potsdamu, zvezna država New York. Univerza je za ameriške standarde majhna, saj jo obiskuje le okoli 3500 študentov, s tem da je v istem mestecu Potsdam še ena univerza The State University of New York, katero obiskuje 4500 študentov. Potsdam je majhno mesto z le okoli 9000 prebivalci, od tega so večinoma profesorji ali kako drugače povezani ljudje z delovanjem mesta oziroma obeh univerz. Presenetila me je resnost ameriških študentov. Na predavanja prihajajo točno, s pripravljenimi knjigami in

Slika 1: Washington D.C., Capitol (stavba kongresa). (Foto: Tina Kogovšek)

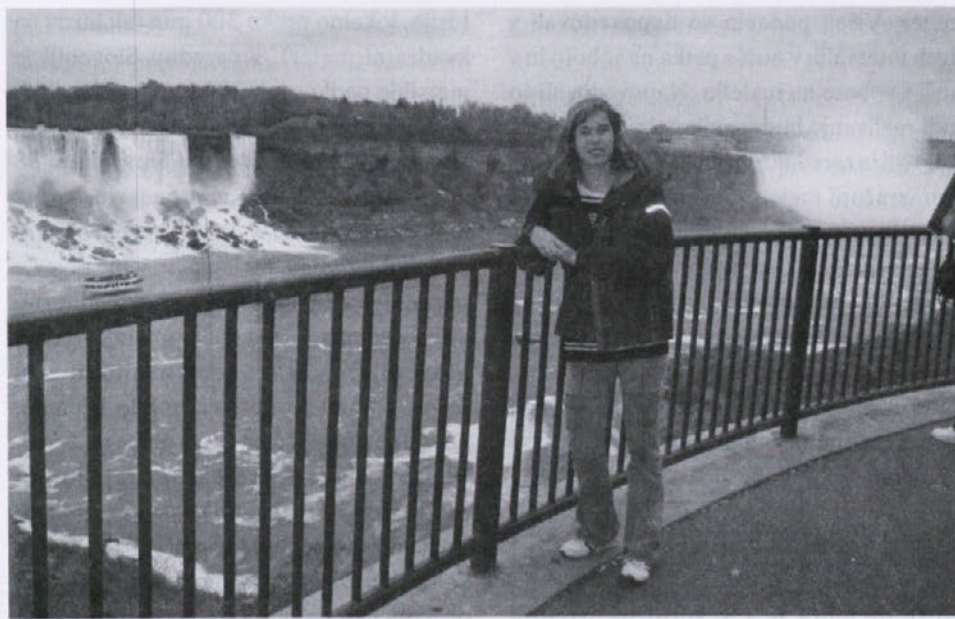
zapiski. Zjutraj pred predavanji so študirali v posebni sobi, namenjeni njim. Ko sem izvedela, koliko plačajo za svoje šolanje, mi je bilo takoj jasno, od kje njihova zavzetost: za 1 leto študija plačajo okrog (preračunano v evre) 30.000 EUR šolnine (vsota se razlikuje od univerze do univerze), k temu prištejete še okoli 7.000 EUR stroškov za stanovanje v kampu in okoli 3.000 EUR za hrano. Če to seštejete in pomnožite s štirimi leti študija (absolventskega statusa in s tem tudi diplome nimajo), dobite 160.000 EUR stroškov. Ni čudno, da so študentje resni in študirajo resno, med počitnicami vsi delajo, da vsaj malo pokrijejo stroške šolanja. Če imajo študentje srečo in so jim starši kaj prihranili za njihovo šolanje, toliko bolje. V povprečju je ameriški študent (podobno je v Kanadi) ob koncu šolanja zadolžen za okoli 80.000 EUR (s pridobitvijo posojila nimajo toliko komplikacij, kot jih imamo mi v Sloveniji). Zaradi tega med študenti vlada depresija (imajo veliko stopnjo samomora v študentskih letih). Če imajo srečo in so nadpovprečno nadarjeni, dobijo štipendijo (športno, glasbeno ...), nimajo pa tako imenovanih državnih štipendij. Pavziranja in ponavljanja ne poznajo. Če v treh poskusih ne opravijo določenega izpita, se lahko izpišejo z univerze, dodatnih možnosti namreč nimajo. Šele po dobrem tednu bivanja v Potsdamu in druženju s študenti

sem opazila, da nobeden ne kadi. V dveh mesecih, kolikor sem bila tam, sem mogoče videla kaditi okoli 10 ljudi. Razlog za to je zelo preprost: škatlica cigaret stane okoli 8 EUR in zato si te razvade preprosto ne morejo privoščiti. Na predavanja hodijo oblečeni v trenirko ali kavbojke, ne pa tako kot v Sloveniji, ko imamo na faksu vsak dan mini modno revijo.

Ameriške navade in življenje

Presenetila me je velika ameriška mobilnost. Povprečna ameriška družina se seli na vsakih 5 let, če že ne iz mesta v mesto pa vsaj v drugo hišo v istem mestu. Ko sem jim povedala, da naša družina že okoli 400 let živi na isti zemlji, so me kar debelo gledali. Večinoma se selijo zaradi kariere, pri tem se mora ponavadi cela družina prilagoditi očetu. Tako da ni nič nenavadnega, če je vsak otrok v družini rojen na drugem koncu države. V trgovinah se mi je zdelo odlično, ko zraven blagajne stoji še en uslužbenec in zloži tvoje stvari v vrečke, tako da na koncu nakupa samo vzameš napolnjene vrečke in greš. Ni treba iskati škatel ali plačevati vrečk, je pa res, da na tak način porabijo ogromno plastičnih vrečk. Tipična nedeljska večerja je v McDonaldsu, Burger Kingu, Dunkin Donutsu ali v kateri od mnogih restavracij s hitro prehrano. Ker mi radovednost ni dala

Čez planke

Slika 4: Niagarski slapovi, na levi je Ameriška, na desni pa Kanadska stran slapov. (Foto: Tina Kogovšek)

miru, sem se tja odpravila tudi sama, da poskusim »tapravi ameriški burger«. Že po polovici večerje mi je bilo žal, saj mi je postalo slabo. Nisem namreč navajena hrane z ogromno količino olja, soli, da o izvoru mesa sploh ne razmišljam ... Tudi Američani se vse bolj in bolj zavedajo problema debelosti in hitre prehrane, tako da se počasi trudijo živeti zdravo in si po možnosti hrano kuhajo sami, sestavine pa kupujejo v bio trgovinah. To si seveda lahko privoščijo samo bolje situirani, saj je npr. za 1 l ekološko pridelanega mleka potrebno odšteti približno 4 EUR, kar pa pri povprečni plači ni ravno lahko. Plače imajo boljše kot pri nas, sploh če imaš univerzitetni ali doktorski naziv. Je pa res, da imajo tudi velike davke. Od plače plačajo 40 % davek, če si lastnik povprečno velike hiše s 180 m² bivalne površine, plačaš za to okoli 5.000 EUR davka letno. Davek se plača na vrednost nepremičnine, ki je odvisna od lege

parcele in od velikosti hiše. Če hiša stoji v elitnejši soseski in ima okoli 400 m² površine, moraš za to plačati 12.000 EUR letnega davka. Številke vsekakor niso majhne. Tudi v navadnih trgovinah (s hrano, z oblačili ...) je v ceno že všteti davek, ki ga določa vlada in je po vsej državi enak, vendar moraš k tej ceni prišteti še davek, ki ga ima posamezna zvezna država. V New Yorku ta davek znaša 13 % od vrednosti izdelka, tako da v bistvu pri nakupu izdelka plačaš dva davka: enega vladi in enega zvezni državi, v kateri živiš.

Potepanje po ZDA in Kanadi

Po končani praksi sem s kolegi, s katerimi sem delala v laboratoriju, obiskala Washington (slika 1), Lake Placid (znano olimpijsko središče) in največji ameriški naravni park Aridondack (slika 2). Potem sem zapustila ZDA in zadnjih 10 dni preživela v predmestju Toronta v Kanadi. V tem času sem si ogledala glavno mesto Kanade Ottawa, Toronto (slika 3) in Niagarske slapove (slika 4). V Torontu in njegovi okolici je veliko Slovencev (po nekaterih podatkih okoli 50000), ki so tja prišli med vojno ali po njej. Med seboj so zelo povezani, imajo svoje trgovine (kjer lahko kupiš Domačico, Vegeto, Barilla špagete, Gorenjko ...), cerkve, kulturne domove, šole ... Je pa res, da to počasi izginja in da njihovi vnuki že slabo ali pa sploh ne razumejo slovensko.

Kanada mi je bila na splošno bolj všeč kot Amerika, saj je vse bolj sproščeno in razgibano. Ker imajo ZDA zelo stroge emigracijske zakone, veliko emigrantov zato ostane v prijaznejši Kanadi.

Po dveh mesecih preživetih v tujini sem domov prišla s samimi lepimi spomini na ZDA in Kanado in upam, da se bom tja lahko še kdaj vrnila.

Tina Kogovšek

Slika 2: Pogled na Aridondack s tretjega najvišjega vrha v parku Whiteface Mountain, 1483 m. (Foto: Tina Kogovšek)

Slika 3: Toronto slikan s CN Towerja visokega 553 m. (Foto: Tina Kogovšek)

Ekologija

Poplave med 16. in 19. septembrom

SINOPTIČNA SITUACIJA

Ekstremne letošnje vremenske razmere v jeseni so zadosten razlog, da podrobneje predstavimo vzroke, posledice in pogostnost pojavljanja tovrstnih naravnih dogodkov. Članek je osredotočen na vremensko dogajanje med 16. in 19. septembrom 2010. Podatki so povzeti po poročilu, ki ga je izdelala agencija RS za okolje in prostor (ARSO).

V sredo, 15. septembra, je bilo nad severno Evropo obsežno območje nizkega zračnega pritiska. Hladna fronta se je od severozahoda počasi približevala Alpam. V višinah je bilo v tem območju obsežno jedro hladnega in vlažnega zraka. Zahodno od Pirenejskega polotoka je nastalo plitvo ciklonsko območje, ki se je pomikalo proti Pirenejem. Pri nas je bilo še toplo in sončno. V četrtek, 16. septembra, je bilo ciklonsko dogajanje nad severno Evropo skoraj nespremenjeno. Oblačnost hladne fronte je zajela Slovenijo. Ciklonsko območje nad Pirenejskem polotokom se je poglobilo in se v petek, 17. septembra, pomikalo proti severni Italiji. Nad našimi kraji se je vzpostavljala stacionarna (traja dalj časa) fronta. V nižjih plasteh je začel dotekati hladen zrak, na sprednji strani sredozemskega ciklona se je proti Alpam narival topel in z vlago nasičen zrak. Naslednji dan, 18. septembra, je zapihal SV veter, v višinah nad 2500 metri pa močan jugozahodnik. V noči na 19. september je plitev ciklon »prisopihal« iz severne Italije in se južneje od nas pomikal proti srednjemu Jadranu in s seboj »potegnili« tudi vremensko fronto, ki nas je močila pretekle dni.

IZDANA OPOZORILA

ARSO je že 16. septembra izdal opozorilo o močnem jesenskem deževju. Za Posočje so predvidevali ob koncu tedna med 250 in 350 l dežja na kvadratni meter, v zahodni, južni in osrednji Sloveniji med 80 in 150, v vzhodni Sloveniji pa do 70 l na kvadratni

meter. Višek padavin so napovedovali v dveh intervalih v noči s petka na soboto in v noči s sobote na nedeljo. Napovedovali so tudi razlivanje hudournikov in rek v južni, zahodni in osrednji Sloveniji. Ker so naslednji dan izračuni meteoroloških modelov le še zaostri resnost vremenske situacije, je bila med petkom, 17. septembra, in do nedelje, 19. septembra, razglašena najvišja stopnja vremenske ogroženosti. Zanimivo pri napovedih meteoroloških izračunov je to, da so ekstremne dogodke predvidevali zgolj na ozkem območju Slovenije. Izkazali so se za točne!

RAZVOJ VREMENA V SLOVENIJI

16. septembra je v severni in osrednji Sloveniji ponekod že rahlo deževalo, a je do večera padlo do 10 litrov padavin. V noči na 17. september se je dež razširil nad vso Slovenijo, tudi v petek čez dan je deževalo. V noči na 18. september se je dež okrepil, v zahodni polovici države so bile krajevne nevihte, tudi čez dan je deževalo, intenziteta se je zmanjšala. V noči na 19. september so se padavine zopet okrepile, največ padavin je padlo na JZ države. Od nedeljskega jutra je dež slabel, od severozahoda se je pričelo jasneti, na Primorskem je zapihala burja.

Največ padavin je padlo med Ajdovščino in

Idrijo, lokalno preko 500 mm (ali litrov na kvadratni meter), v osrednji Sloveniji je marsikje padlo prek 200 mm (na številnih postajah je večina padavin padla v 24 urah). V povprečju je na ozemlju Slovenije v 48 urah padlo 170–180 mm padavin, kar je največja količina v takšnem časovnem obdobju v zadnjih 60 letih. Številne postaje so presegle 100-letno povratno dvodnevno vsoto padavin (južna, zahodna in osrednja Slovenija). Na severozahodu in severovzhodu pa deževje ni bilo izjemno, povratna doba večinoma ni preseгла 5 let.

V primerjavi s preteklimi izjemnimi padavinskimi dogodki tega najbolj zaznamuje velik obseg območja z zelo veliko količino padavin. V primerjavi s poplavami ob koncu septembra 1926 so bili tokrat nalivi manj izraziti. Tokrat je veliko dežja padlo v pasu med Krasom, Trnovskim gozdom in Polhograjskimi dolomiti (glej preglednico 1). Ponekod je v nekaj urah padlo okoli 200 mm dežja.

Trije padavinski dogodki v septembru 1926, 1933 in 2010 na glavni meteorološki postaji v Ljubljani kažejo bistvene razlike v časovnem poteku nalivov. Leta 1926 je polovica vseh padavin padla v vsega 9 urah v obliki nalivov. Poplave leta 1933 so bile obsežnejše kot leta 1926, so pa bile časovno in prostorsko bolj enakomerno

postaja	17. sept.	18. sept.	19. sept.	20. sept.	vsota
Otlica (nad Ajdovščino)	41	326	172	1	539
Topol pri Medvodah	60	158	101	0	320
Mrzla Rupa (nad Idrijo)	49	130	131	1	311
Hotedršica	28	143	136	0	307
Ajdovščina	23	163	108	0	294
Ljubljana Bežigrad	44	140	87	1	271
Postojna	6	95	132	1	235
Bovec	77	138	19	0	234
Dobnič	16	102	99	16	233
Nova Gorica	72	61	93	0	225
Celje	36	118	65	1	220
Kredarica	51	125	41	1	218
Kočevje	16	110	82	1	209
Letališče Portorož	3	23	129	1	155
Novo mesto	5	66	82	2	155
Letališče Cerklje ob Krki	5	59	73	3	139
Letališče ER Maribor	30	65	38	1	134
Murska Sobota	19	41	31	1	91

Preglednica 1: Dnevna (24-urna) višina padavin (mm), izmerjena ob 8. uri zjutraj med 17. in 20. septembrom. V zadnjem stolpcu je podana skupna štiridnevna vsota padavin (mm). Vir: ARSO

Ekologija

porazdeljene med tri daljša obdobja z vmesnimi prekinitivami. Večina letošnjih padavin je bila razporejena v pet krajših obdobjih z dokaj enakomerno jakostjo padavin (glej preglednico 3). Katastrofalne poplave leta 1990 so bile posledica zelo visoke, a redkokje rekordne količine padavin, učinek poplav je povečala še predhodna razmočenost tal. Zelo hude poplave septembra 2007 so sledile močnim in številnim nalivom v severni polovici države.

Ob koncu naj dodam še razmišljanje, ki se je pojavilo ob gledanju posnetkov, kako so plavali Ljubljančani na Viču, Tržaški cesti ... Če so zadnje ujme prizadele marginalna območja države, je tokrat najhuje udarilo v Vipavski dolini in prestolnici! Kakšen šok za Ljubljančane, ki so živeli v lepi nevednosti, da se takšni dogodki njim ne morejo zgoditi. A realnost je drugačna. Ljubljana se je v desetletjih urbanizacije raztegnila na poplavna območja Gradašnice in Ljubljanskega barja. Dva tipa poplav sta se združila v uničujočo kombinacijo. Za Gradašnico velja, da se ob poplavnih vodah obnaša kot hudournik, ki prenaša s seboj hlovino in še marsikaj drugega, poleti pa v mestnem jarku skoraj presahne. Kraško Ljubljansko barje so ob obilnih padavinah na njegovem južnem obrobju napajali številni kraški izviri, ki jih je sila vzgona v kraškem vodonosniku potiskala na površje z enodnevnim zamikom (vode v krasu se pretakajo bistveno počasneje kot površinske vode). Tako so kraške vode z Ljubljanskega barja in narasla Sava preprečevale, da bi vode narasle Ljubljanice in posledično tudi Gradašnice sploh lahko odtekale naprej. Zastala poplavna voda se je razlila, kamor se je lahko med stanovanjska naselja ob Gradaščici in Malem grabnu. Zakaj država

Preglednica 2: Dvodnevna vsota padavin (mm), Od 8. ure 17. septembra do 8. ure 19. septembra. Dodana je ocenjena povratna doba v letih in dodan je rekord do avgusta 2010. Nove rekordne vrednosti so označene z drugačnim tiskom. Vir: ARSO

Preglednica 3: Primerjava največje štiridnevne vsote padavin med preteklimi izjemnimi padavinskimi (poplavnimi) dogodki. V nekaterih dogodkih je večina padavin padla v manj kot 24 urah (npr. septembra 1926 in 2007). Vir: ARSO

dopušča naseljevanje v poplavnih območjih, ni razumnega odgovora. Naštetimo jih lahko kar nekaj. Interes kapitala, neuskajenost prostorskih služb, neizgradnja vodnih zadrževalnikov, premalo denarja, slabo (ne)vzdrževanje vodotokov, nestrokovnost. Možnih ukrepov za reševanje poplavnih tegob je več, ti pa bodo lahko zgolj omilili tovrstne pojave. Glavin problem, človeška bivališča v območjih, ki

jih dosegajo poplavne vode, ostaja še vedno tu. Kdaj bomo ponovno pričali tovrstnim poplavam, ne vemo, vemo pa, da je Vič plaval že leta 1926 (voda poplavila do kina Vič), 1946 in 2010.

Literatura: Poročilo o izjemnih obilnih padavinah od 16. do 19. septembra 2010, ARSO, Ljubljana, 23. 9. 2010.

Tomaž Mivšek

postaja	dvodnevna vsota (mm)	povratna doba (leto)	prejšnji rekord (mm)	datum
Otlica	498	>100	265	13.6.1982
Hotedršica	279	>100	229	12.12.2008
Ajdovščina	271	>100	265	28.9.1926
Ljubljana Bežigrad	227	>100	200	28.9.1926
Dobnič	201	>100	116	27.11.2005
Celje	183	>100	162	22.9.1933
Zgornje Loke pri Blagovici	220	>100	186	28.9.1926
Laško	186	>100	160	23.9.1933
Topol pri Medvodah	259	100	326	28.9.1926
Postojna	228	100	253	28.9.1926
Kočevje	191	100	182	1.8.1941
Novo mesto	148	100	125	20.9.1980
Škofja Loka	213	100	231	28.9.1920
Godnje	252	100	384	28.9.1920
Logatec	267	100	243	16.8.1903
Zalošče	246	100	191	19.10.1961
Letaišče Portorož	152	25	147	23.9.1996
Letaišče ER Maribor	103	10	141	5.8.2009
Mrzla Rupa	26	5	357	7.2.1951
Nova Gorica	153	5	319	7.10.1987
Kredarica	166	5	240	14.11.1969
Murska Sobota	72	5	138	15.7.1972
Žiri	132	5	338	28.9.1926
Bovec	157	skoraj vsako leto	584	14.11.1969

postaja	sep. 1926	sep. 1933	okt./nov. 1990	sep. 2007	sep. 2010
Ajdovščina / Vipava	282	102	151	54	294
Celje	157	221	123	104	220
Godnje	418	216	105	70	253
Hotedršica			216	57	307
Kočevje			129	48	209
Kredarica			256	199	218
Laško	172	216	135	74	214
Lasece/Bled	134	194	150	184	201
Letaišče Portorož/Sočovelje	107	64	30	77	155
Ljubljana Bežigrad	255	259	126	81	271
Nova Gorica			208	43	225
Novo mesto			92	43	155
Otlica			246	80	539
Postojna	305	321	113	90	235
Škofja Loka	274	207	196	226	242
Šmartno pri Slovenj Gradcu / Slovenj Gradec	127	203	143	88	141
Topol pri Medvodah / Sv. Katarina	379		146	122	320
Zgornje Loke/Blagovica	221	231	135	120	208
Žiri	373	185	218	84	178

Naša dediščina

Apnenica v Predgrižah

Pohvaliti je treba tiste sodobnike, ki živijo z mislijo, da je potrebno ohranjati dediščino iz preteklosti na razne načine. Nekateri se prav potrudijo in nam postrežejo tudi s stvarnim prikazom - ponovitvijo dogodka iz preteklosti. Tisti, ki smo sedaj že malo starejši, smo v svojem življenju doživeli skokovit napredek, spremembe na vseh področjih, tudi v načinu življenja, ki teče zelo hitro in marsikaj kaj hitro ponikne v pozabo. Gotovo je postavitve apnenice in žganje apna iz apnenca v sedanjem času nekaj posebnega na področju ohranjanja dediščine iz preteklosti, obenem pa je to tudi prikaz, kako so naši predniki znali na preprost način izdelati nepogrešljivo surovino, potrebno za zidavo stavb.

O žganju apna je že bil objavljen članek v Oglarju, letnik 2002, št 2. Takrat je bil kar natančno opisan postopek žganja apna iz apnenčaste kamnine, uporaba apna in tudi kaj vse se je dogajalo ob prilikah žganja. Objavljena je bila tudi skica apnenice, tako da je bralec dobil približno predstavo o postavitvi apnenice, kako je bilo zloženo kamenje, obdano s prstjo in opleteno z leskovimi vejami. Splet okoliščin v letošnjem letu mi je dal možnost in potem tudi idejo, da poskusim ta postopek še enkrat opisati, vendar na malo drugačen način, kajti spisu bom lahko dodal še najdeno staro in tudi fotografije o letošnji apnenici, postavljeni v Predgrižah pri Črnem Vrhu. Ponudila se mi je prilika, da sem lahko spremljal kar vse glavne faze - postavitve, kurjenje v apnenici in pobiranje že žganega apna - »podiranje apnenice«. Tega projekta se je lotil Karel Žgavec iz Predgriž pri Črnem Vrhu nad Idrijo. O tem podvigu je poročal radio »Primorski val«, tako sem za zadevo izvedel in si jo tudi ogledal. Pri prvem obisku je bila apnenica sicer že dokončno postavljena, mojster Karel je še vozil drva iz gozda, da bo zagotovo dovolj kurjave.

Kdo je Karel Žgavec? Prijazen možakar, po pozdravu je beseda med nama - takoj stekla, malo sem se mu pohvalil, da zadevo že kar nekoliko poznam po spominu iz mojih

otoških let. Karel je povedal, da izhaja iz kmečkega rodu v Predgrižah pri Črnem Vrhu. Povedal je, da je najprej delal v Rudniku živega srebra v Idriji, toda ljubezen do narave ga je vlekla nazaj v naravo, zato se je zaposlil kot gozdni delavec, pozneje tudi kot lesni manipulant. Prijeten možakar, rad se pogovarja in z veseljem pripoveduje o svojem življenju in poznanstvih z ljudmi v svoji širši okolici, ki jo je kot gozdar - prevzemalec lesa spoznal ob svoji službi. Sedaj je v pokoju, vendar še poln energije. Pravi, da je ta postopek žganja apna hotel pokazati že svojim otrokom, vendar ga je čas prehitel in je ta projekt prišel na vrsto šele sedaj. No, sedaj so to videli njegovi odrasli otroci in vnuki. Prav vsi domači in sorodniki so marljivo sodelovali pri postavitvi apnenice, kajti to zahteva nemalo fizičnega dela, treba je pripraviti tudi veliko drv.

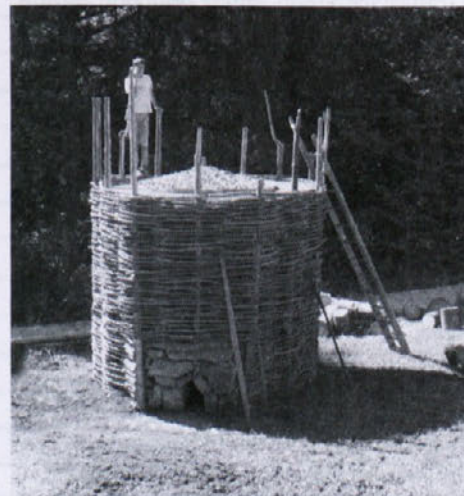
V izkopano jamo se po obodu najprej zloži debelejša kamenja, ki se na vrhu zaključijo v samonosilen obok v obliki koničaste kupole. Paziti je treba na pravilno postavitve kurišča. (Foto: Janko Rupnik)

Koli so opleteni z leskovimi palicami, ki tvorijo nekakšno košaro. Prst pa služi kot toplotni izolator in ognjeodporni material. Na sredini je kolobar debelejšega kamenja, z zunanje strani obloženega z drobnim kamenjem. (Foto: Janko Rupnik)

Kaj ga je še napotilo, da je postavil »apnenico«? Tudi ostalim sedanjim mladim ljudem bi rad prikazal, kako nastane apno, nepogrešljiv gradbeni element tudi v sedanjih časih. Kdor pozna okolico Črnega Vrha, ve, da je to kraški svet, večinoma kamnit in skop s svojo radodarnostjo do človeka. Kamnine apnenca, surovine za apno, je tu na pretek. V teh krajih so pogosto žgali apno, kar je ljudem v preteklosti predstavljalo dodaten vir dohodka poleg obdelovanja skope kraške zemlje.

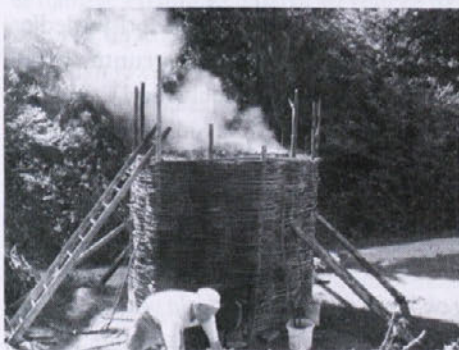
Kot otrok je z zanimanjem opazoval mojstre pri postavljanju in kurjenju apnenic, tudi spraševal jih je, na kaj je treba paziti pri njihovem postavljanju in žganju. Glede postavitve je treba paziti na nekaj pomembnih dejstev. Posebno pozornost je treba posvetiti postavitvi odprtine za kurjenje, da se le-ta ob žganju in s tem spreminjanju strukture kamna ne podre. Treba je paziti tudi pri zlaganju kamna, debelejšega in drobnega, da je zložena stena apnenice dovolj zračna, da ob kurjenju prepušča dovolj zraka in s tem tudi visoko temperaturo, kar omogoči, da se celotna masa lahko dovolj segreje. Ta opazovanja so v Karlu zbudila željo, da se tudi sam poskusi na tem področju. Kot 14-letni fantič je s prijatelji sovrstniki postavil prvo apnenico; pravi, da so jo zlagali kar med pašo živine, menda so mu krave nemalokrat ušle v povrtnine. No, postavil je apnenico, sicer miniaturno, zloženega je bilo 1 m³ kamna, vendar pove, da jo je uspešno »skuhal«, torej, uspešno žgal apnenec, ki je postal apno.

Postavitve je končana. (Foto: Janko Rupnik)

Naša dediščina

Letošnja apnenica v Predgrižah je bila manjša, kot so bile običajne apnenice včasih, zato jo je bilo potrebno kuriti samo deset dni, potem so kurišče zaprli s skalami in zemljo, hladila pa se je štiri dni. Napisati je treba, da je treba v apnenico neprestano nalagati na ogenj, le če se naloži debelejša drva, se lahko prekine nalaganje za kakšne četrte ure.

Kurjenje poteka nepretrgoma noč in dan. (Foto: Janko Rupnik)

Za kurjenje ponoči so se mu prostovoljno ponudili sosede in okolišani, med njimi veliko mladih, tako da so kurjenje organizirali kar v izmenah v trajanju nekaj ur. Še ena sodobna zanimivost. V notranjosti apnenice so imeli vstavljen sondo elektronskega termometra, ki je med kurjenjem kazal temperaturo med 600 in 700 °C.

Postopek žganja se je uspešno končal, apnenec, sicer sive barve, je postal živo apno bele barve z manjšo specifično težo od kamna. (Foto: Janko Rupnik)

Glede trajanja postopka sem ostal nekako na vezi z Žgavčevimi, tako da sem kraj dogodka obiskal med kurjenjem in tudi razstavljanjem, to je »podiranjem« apnenice. Karel ob uspešnem končanem žganju apnenca ni skrival svojega zadovoljstva. Povedal mi je za posebnost, za katero jaz nisem vedel, namreč da vsak obiskovalec kot simbol prinese v dar eno poleno za kurjavo. Zgleda, da je bilo veliko zanimanja za ta dogodek. Vedno, ko sem bil tam, je bilo vedno nekaj obiskovalcev. Vsak se je lahko tudi vpisal v knjigo obiskov. Število vpisanih obiskovalcev je ob koncu bilo preko 1200. Kot potrditev mojega pisanja o veselih

dogodkih, ki so se ob večerih odvijali ob kurjenju apnenice včasih v naši okolici, moram napisati, da so tudi v Predgrižah ob apnenici imeli postavljen »poljski« - improviziran bife in žar.

Karel Žgavec si je zadovoljen oddahnil ob uspešnem zaključku za sedanje čase kar zahtevnega projekta. (Foto: Janko Rupnik)

Karel je bil vidno vesel svojega uspeha, ker se je postopek uspešno končal, prav sproščen je pokramljal za mizo, za konec sva tudi nazdravila. Ob mojem zadnjem obisku sem dobil v dar tudi kos apna, s katerim sem potem doma demonstriral gašenje le-tega.

Kaj se po kemični plati dogaja pri žganju – segrevanju apnenčaste kamnine, gašenju živega apna z vodo in strjevanju – sušenju apnene malte, povedo sledeče kemijske formule:

- Apnenec (CaCO_3) se pri žganju pretvori v žgano ali živo apno (CaO) in v plin ogljikov dioksid (CO_2)
- Pri gašenju z vodo nastane gašeno apno (Ca(OH)_2)
- Pri sušenju malte iz gašenega apna in iz ogljikovega dioksida iz zraka nastane spet apnenec in voda (H_2O), ki izhlapi.

Kemijske formule posredoval Lojze Demšar

Janko Rupnik

Apnenica v okolici Dolov v začetku dvajsetega stoletja. (Fotografija iz arhiva Sedejevih)

Iz zgodovine

Kako so živeli

1. del

Spet bom poskušal malo pobrskati po preteklosti in ustvariti sliko starejših časov naših krajev in na splošno, z vsem hudim, kar je spremljalo takratno življenje, bridko borbo za obstoj in preživetje v neizprosni naravi. Človek je čudovito bitje, prilagodljivo na vse pozitivne in negativne vplive v okolju, in kot tak je bil sposoben preživeti v naravi in si jo do neke mere celo podjarmiti, čeprav danes že občutimo »sadove« njegovega poseganja v naravo.

GRUNTI, GOSPODARJI, GOSPODARJENJE

Gospodar »hube« - grunta, je bil v dobi podložništva odgovoren grajskemu gospodu. Če ni zadovoljivo gospodaril, je bil lahko zamenjan z drugim. V obdobju po letu 1500, ko je že bila poseljena hlevnovrška županija in z njo tudi Zavratac, se v urbarskih zapisih za to področje vidi velika menjava gospodarjev gruntov - »hub«, so pa vpisana tudi redna rodovna nasledstva na posestvih. Predaja grunta v upravo sorodstvenemu nasledniku je bila pogojena s plačilom posebnega davka, - »mrtvaščine«, sicer je grajski gospod imel pravico posestvo dati komer koli po svoji volji, premičnine pa vzeti zase. V devetnajstem stoletju preide grofovska last posestev v roke kmetov podložnikov, gospodarjev na gruntih. Točnega leta o tem prehodu ni, tudi ni na področju avstrijske oblasti na Slovenskem ta proces potekal po vseh pokrajinah istočasno. Za lastnike gruntov na območju Potoka, Zavrataca, Dol, Podklanca in Črne so v zemljiški knjigi iz leta 1820, ko je bil izdelan prvi kataster - »Franciscejski kataster«, že vpisana lastništva na imena takratnih gospodarjev. (Ob izdelavi Franciscejskega katastra, so bile natančno izmerjene parcele, ki so merodajne še sedaj. Podatke hrani arhiv v Ljubljani.) V Idriji pa se začne za omenjene kraje voditi zemljiška knjiga in z njo lastništvo z letom 1863. Sistem te knjige je malo drugačen od tiste iz leta 1820. Torej je ta potek prehoda lastništva potekal sčasoma v devetnajstem stoletju. Tudi tlaka kmetov je bila le postopoma

odpravljena (podatek z medmrežja).

Gospodarji na gruntih so se otepali s kar veliko težavami. Še v starejših časih jim je največje breme predstavljala tlaka na grajskih posestvih. Skrbeti je bilo treba za preživetje. Tehnologija kmetovanja je bila preprosta, posest v naših krajih je bila razpotegnjena in marsikje težko dostopna. V teh časih so ljudje živeli izrecno samo od svojega pridelka. Pozneje je bil dohodek tudi od prodaje tesanega lesa, drugi dohodek kmetov je bil od prodaje živine - (podatek iz pisma zavraškega župnika Jakoba Ferjančiča, napisanega Logaškemu okrajnemu glavarstvu leta 1889, objavljenega v knjigi Vojteha Ribnikarja, LOGAŠKO OKRAJNO GLAVARSTVO). Takratna oblika trgovine so bili sejmi, na katerih so prodajali ali izmenjavali različne izdelke domače izdelave - platno, sukno, usnje, izdelke iz lesa in sploh vse, kar je bilo za življenje potrebno. Obdelovalne površine so bile za razliko od sedanjih časov spoštovane prav do skrajnosti. Zato so stavbe bile večinoma postavljene na kamnitih nerodovitnih tleh ali le na obrobju obdelovalnih površin, marsikje v zelo osojnih legah, ko pozimi kar nekaj časa ni bilo sonca, tudi vozne poti so bile speljane le po kamnitih grebenih ali tudi po mejah - »termanih« med posestvi, tako da so služile dvema gruntoma istočasno. Tudi novi državni avstrijski oblasti je bilo potrebno plačevati davke, se je pa oblast že začela malo spogledovati z napredkom, vpeljevala je gojenje novih kultur (*Medmrežni podatek: Koruza se na Slovenskem pojavi v sedemnajstem stoletju, krompir po letu 1730*). Prehod lastništva grunta v roke gospodarjem - kmetom in vodenje zemljiške knjige pa sta skrivala drugo past. Lastnik je odslej imel proste roke z razpolaganjem grunta. Če je dobro gospodaril, ni imel težav, če pa so bile slabe letine ali je imel druge težave, si je v sili običajno izposojal denar, vendar se je vsak dolg na zahtevo upnika skrbno vpisoval v zemljiško knjigo (C - list, kjer so bili vpisani dolgovi in dobropisi, skratka nekakšno finančno stanje grunta). Na ta način se je zapisovala posest grunta kot hipoteka v korist terjatve upnikov, kmetje so za hipoteke zastavljali zemljiško posest ali poslopja, navadno najprej zemljiško posest, ki je bila za grunt na odročni legi. Marsikaterega gospodarja je ta možnost najemanja posojila

zavedla, da si je izposojal denar. Če gospodar tega dolga ni vračal, ga je lahko upnik terjal na sodišču, kar je potem sprožilo prisilno poravnavo vseh dolgov grunta v obliki razprodaje, na kateri so posest velikokrat pokupili kar upniki. Zato ni čudno, da se sredi devetnajstega stoletja že zasledijo prodaje zemljiških parcel, bajt in koč gruntov (*podatek z medmrežja: v letih 1860-70 se je zelo začela večati zadolženost kmetov*). Seveda je bil ta pojav v določeni meri posledica načina gospodarjenja na gruntu, ostali pogoji, ki pa so tudi v veliki meri vplivali na stanje grunta, pa so bile tudi dobre ali slabe letine pridelka, bolezni pri živini in ljudeh. *Po urbarskih zapisih (opisuje Blaznik) je kmetu v Opalah poginila vsa živina. Po ljudskem izročilu pa je kuga (verjetno kakšna epidemija) v okolici Zavrataca pokončala ves hlev živine.* Eno od bremen gospodarja grunta so bile tudi visoke dote; če je omožil hčer na drug grunt, ji je moral dati doto, ali bolje rečeno nekakšno varščino, katere pomen bo opisan pozneje. Treba je tudi zapisati, da je v prvih dveh tretjinah devetnajstega stoletja še vedno prevladovala nepismenost med podeželskim prebivalstvom, le nekateri so se opismenovali po svoji želji. V zavraških župnijskih zapisih so namesto podpisov prič pri porokah ali podpisov krstnih botrov narejeni samo križci, naprej pa je župnik napisal ime in priimek. Zasledil pa sem prvi lastnoročni podpis krstnega botra v krstni knjigi na datum 30. marca 1878. Pisava je lepa in se povsem razlikuje od župnikove.

Drugi sloj prebivalstva, ki je bil nujen sopotnik lastnikov gruntov, so bili ljudje brez svoje lastnine ali pa je ta bila zelo majhna. V Oglarju so že bili naštet ti prebivalci v procesu večanja naselij, kjer je tudi že bilo napisano, da so gruntni zaradi obdelanosti imeli najeto delovno silo in vsled tega potrebovali tudi pomožne bivalne stavbe. No ti prebivalci so bili bajtarji, kočarji, kajzarji, gostači, hlapci, dekline, služkinje in pastirji. Koče in bajte so bile največkrat v lasti grunta, kateremu so pripadale, kajže pa so običajno bile v lasti kajzarjev, posedovale so malo svoje zemlje, preživetje njenih lastnikov pa je običajno omogočala kakšna hišna obrt, potrebna za obstoj takratnega življenja. V kategorijo kajzarstva bi lahko spadalo tudi gostilničarstvo. Tako lahko najdemo gostilničarje - »birte«: v Zavratacu,

Iz zgodovine

na Tratah, na Veharšah in v Podklancu, pa tudi v širši okolici. Kajže z obrtjo in gostilne so bile samostojne stavbe, njih lastniki so plačevali davek gospostvu. Bajta je stala ponavadi tik grunta, koča je bila običajno bolj oddaljena. Naseljevale so jih družine, ki so zato bile dolžne delati na gruntu. V bajte so največkrat naseljevali potomce z grunta in so bile nemalokrat rezervirane izrecno v ta namen. Po ljudskem izročilu vem za dva primera, da se je, ko je mož, ki je bil potomec grunta in je z družino živel v bajti, umrl, po njegovih smrti morala vdova z otroki izseliti. Gre za primer v Ravnah in na Medvedjem Brdu. V raznih zapisih pa je zaslediti, da so stanovanje v bajti dobili tudi »preužitkarji« z grunta, kateremu je bajta pripadala. Sicer pa glede prebivalcev ni bilo kakega pravila. Po ljudskem izročilu in pa tudi po pisnih virih sta se nemalokrat hlapec in dekla poročila in dobila stanovanje v koči ali tudi bajti in tako še naprej delala na gruntu z otroki vred. Z obzirom na veliko število prebivalstva in malo stanovanjskega prostora sta po teh večinoma majhnih hišicah pogosto stanovali tudi po dve družini.

Gostači pa so bile družine brez imetja, ki so se večkrat selile iz kraja v kraj, od kmeta do kmeta in ravno tako živele v kočah ali bajtah; v osnovi ni bilo nobene velike razlike z obzirom do bajtarjev in kočarjev. V župnijskih zapisih se vidi, da so gostači zelo pogosto menjali gospodarje in stanovanja, v dobi enega življenja je nekdo živel tudi v treh do štirih krajih. Omeniti moram še mlinarje. Ti so imeli nekaj svoje posesti, mlina pa so v veliko primerih bili v njihovi lastnini. Tako se vidi iz urbarskih in zemljiškoknjižnih podatkov, kjer so bili zavezani plačevanju davkov. Če pa je bil mlin v lasti grunta, je davek plačeval gospodar grunta.

Služkinje, hlapci, dekle in pastirji so stanovali na gruntu. To so bili običajno potomci bajtarjev in kočarjev. Spet ni bilo nekega pravila, pač kdor je hotel delati za preživetje. Glede vsakdanjih del na gruntu je vladal dokaj natančen red glede delovnih zadolžitvev, se pravi red po pomembnosti opravljanja dela.

Kakor sem uspel izvedeti od starejših ljudi, tudi starši so mi o tem pripovedovali, so bile dolžnosti poslov razdeljene nekako takole: »Glavnemu hlapcu je gospodar zaupal vodenje poteka vsakodnevnih del na gruntu;

eno stopnjo nižje so bili navadni hlapci, ki so opravljali težaška dela; za njim, le v nekaterih primerih je grunt imel tudi »volarja«, ta je skrbel za vprežno živino, ki jo je moral nakrmiti že do jutra, da je bila z dnem že pripravljena za delo; potem je bil še pastir ali pastirica, katerim je bila zaupana paša goveje živine in drobnice. Služkinja je imela vlogo varuške otrok, opravljala je tudi ženska hišna dela. »Veliki« dekli je bila zaupana kuhinja in kuhanje ljudem, »mali« dekli pa so bila zaupana opravila v hlevu in zunanja opravila.«

Gospodar na gruntu je bil »poslom« dolžan dati tudi plačo. Se razume, da je to je bilo v obliki prehrane, enkrat letno plačilo obleke in obutve, pa tudi nekaj v denarju, kakor sta se z gospodarjem dogovorila ob nastopu službe.

Kaže, da so v urbarjih bili kar natančno opredeljeni stroški na gruntu, saj je bil narejen prav neke vrste letni proračun; tako navaja škofjeloški zgodovinar Blaznik v svoji knjigi o loškem gospostvu.

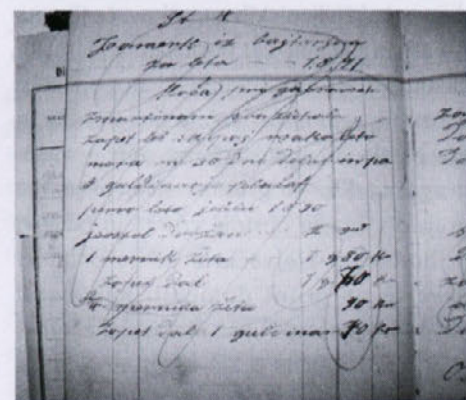
O letnem proračunu grunta piše tako:

1. Hlapec – plača in obleka – 17 gld
2. Dekla – plača in obleka – 16 gld
3. Pastir (ki je pasel med njivami) – plača in obleka – 5 gld
4. Vzdrževanje poslopij – 15 gld
5. Obleka za gospodarja in gospodinjjo – 18 gld
6. Nepredvideni stroški – 10 gld
7. Hrana ipd. za omenjenih 6 oseb po 4 krajcarje dnevno – 146 gld

Po ljudskem izročilu je »posel« lahko tudi zamenjal svojo službo in je šel delat k drugemu gospodarju. Otroke, ki so jih starši napotili služiti na grunt kot pastirje, so h gospodarju običajno privedli starši, s katerimi se je gospodar tudi dogovoril o višini ali obliki plačila. Pozimi, okrog 21. januarja, torej ob sv. Neži, so gospodarji delali finančne obračune s posli bajtarji in gostači, takrat so posli tudi lahko odšli v službo na drug grunt, če je pač kdo želel menjati gospodarja. Lahko ga je odslovil tudi gospodar, če z njegovim delom ni bil zadovoljen. Od tod tudi ljudski pregovor: »Sveta Neže punkel veže«. Knjižno: Sveta Neža culo veže. Ni najbrž potrebno

povedati, da je dober gospodar vedno budno spremljal delo na svojem gruntu in svoje delavce tudi dobro poznal, pri marsikom, ki pa je slepo zaupal svojim »poslom« in se premalo zanimal za potek del, je bil to lahko tudi eden od vzrokov, da je zašel v gospodarske težave. Uspešno gospodarjenje na gruntu je bilo v veliki meri odvisno tudi od dobrega odnosa med gospodarjem in posli. Ta odnos seveda ni bil vedno idealno urejen, tu so bile vedno velike razlike med gospodarji kot tudi med odgovornostjo poslov do svojega dela. Oče mi je včasih pripovedoval: »Služil sem pri dveh gospodarjih, eden je bil dobrega srca, drugi je imel slab odnos do podrejenih, pri prvem sem imel pravico si sam odrezati kos kruha, preden sem gnal živino na pašo, pri drugem smo bili večkrat lačni.« Sam danes večkrat delam primerjavo med nekdanjim gruntom in sedanjimi modernimi podjetji. Mislim, da razen prisotnosti tehnike ni nobene razlike.

Bajtarji in kočarji ob gruntu so v osnovi imeli isto vlogo kot »posli«, le da so imeli družine, ki so opravljale dnino na gruntu. Gospodar jim je običajno dal v obdelavo nekaj zemlje, da so pridelali živež zase. V zimskem času so ti moški in ženske opravljali razna rokodelska dela, kar jim je bila pomoč za preživetje.

Vsebinska zapisa: »Gospodar je zapisal za leto 1891, da daje Martinu v najem kočo za pet let, za kar mu mora Martin delati 30 dni na leto na gruntu in še plačati 3 goldinarje.« (Zapise hrani Janez Petkovšek, Rovte)

Za moške pa je bila še ena oblika zaslužka – posek in tesanje smrekovega lesa. Organizirale so se skupine tesačev – »tesavceva«, ki so odhajale na delo tudi v oddaljene kraje. Po pripovedovanju

Iz zgodovine

mojega očeta so si v gozdu preprosto postavili kolibo, jo pokrili s smrekovim lubjem, si tam sami kuhali in tudi prespali. Povedal je, da so bili kar po ves teden v gozdu.

Kot posledica vseh že na začetku omenjenih možnih težav na gruntih so posledično slabše živeli tudi »posli« na gruntu, bajtarji in kočarji. Več zgodovinskih virov navaja, da je bila v začetku devetnajstega stoletja splošna huda lakota. Nekako v letih od 1880 do 1900 pa se je spet pojavila splošna kriza. V tem času je veliko ljudi odhajalo v Ameriko za zaslužkom. Moški so zapuščali družine in šli za zaslužkom, nekajkrat poslali denar domov, običajno je še to usahnilo. Nekateri so se vrnili v domovino z denarjem, le-ti so potem marsikje kupovali bajte ali kočice od gruntov, zraven tudi obdelovalno zemljo ali pa kar cele grunte. Tako v dokumentih zasledimo za to obdobje veliko nove lastnine in posledično nove domačije, o čemer smo že pisali.

POROKE

Takratna poroka je za sedanje čase spet nekaj posebnega. Če dandanes fant ali dekle pove staršem, da se bo poročil ali poročila, starši pri tej odločitvi svojega otroka nimajo kakšnega velikega vpliva, kvečjemu lahko dajo nekaj življenjskih napotkov, če jih ima hči ali sin slučajno čas poslušati. V starejših časih, ko so bili življenjski pogoji zelo drugačni, zelo težki, so bile tudi poroke in vse ostalo dogajanje okrog njih povsem drugačni. Kar se gruntov tiče, se je vse urejalo v smislu obstoja grunta in njegovi prihodnosti. Največkrat so se o izbiri neveste na grunt domenili kar starši novoporočencev. Nihče ni vprašal ženina, ali ima rad dotično dekle, in obratno, ali ga ima nevesta rada. Starši novoporočencev so imeli navado reči: »Če se nimata ravno rada, se bosta s časom že vzljubila, ko bosta živela skupaj in imela otroke.« Ali pa: »Saj ne bosta imela časa misliti na to.« O poteku teh dogodkov bom poskusil napisati po opisovanju naših starejših pisateljev kmečkih povesti, ki opisujejo življenje iz starih časov. Tudi ljudsko izročilo iz naših krajev poroča o enakem načinu poteka porok in še nekaj uradnih potrditev dogajanja bo.

Poročni venec Marije Gantar, Birtove s Trat, poroka 6. 8. 1888. leta. Venec je sedaj sicer shranjen na razpelo, takrat pa je krasil nevestin obraz. (Zapise hrani Janez Petkovšek, Rovte)

Torej, katero bi naslednik grunta poročil, so se najpogosteje domenili kar starši med sabo. Ženin in ponavadi kakšen stric ali njegov sosed sta se odpravila na domačijo, kjer je živelo dekle – bodoča žena. Ta dogodek so imenovali snubljenje, spremljevalec ženina pa je bil snubec ali snubač. Za snubca so običajno imeli kar enega moža v vasi, ki je znal dobro govoriti in tudi dobro barantati – »glihati«. Pozneje bomo videli zakaj. Po prihodu v nevestino hišo je snubač najprej nevedno povprašal, če imajo pri hiši nekaj naprodaj. Nevestin oče je ponavadi odgovoril, da bi se morda res nekaj našlo. Po takem pregovarjanju je običajno v prostor stopila nevesta. Pisci povesti so pisali, da je dekletu običajno bilo zelo nerodno. Potem je na vrsto prišel zelo pomemben del tega postopka. Snubec je povprašal tudi, koliko bo dote. Sledilo je barantanje, na koncu so si segli v roke kot pri kupčiji. V razlago takega načina ženitve. Ni bil redek slučaj, da je ženin z zadolženega grunta iskal nevesto z veliko doto in je taka dota včasih tudi rešila kak grunt propada. Snubce so sramežljivi fantje naprošali za pomoč še do nedavnega. Tako sem slišal za hudomušni komentar sedaj že pokojnega snubca, ki je

rekel: »Dvanajstim sem jih v svojem življenju nasnubil, samo k dvema sem smel iti na obisk.« Še pravna plat porok. Ob poroki so napisali ženitno pogodbo – pismo – »heiratsbrief«. Ta pogodba je pravno zaščitila preživelega zakonca, v slučaju smrti enega ali drugega zakonca, oziroma je obenem pravno uredila tudi dedovanje po umrlem.

Prevod take pogodbe iz leta 1796 se glasi:

Nevesta prinaša ženinu kot poročno dobrino 400 goldinarjev, ki jim on doda 200 goldinarjev in 10 cekinov, naloži v nevestin in ženinov polog – skupaj 600 goldinarjev zapiše na svojo parcelo št. 11 v vasi, z vsemi pritiklinami in zavarujejo pri zemljiški knjigi loškega gospostva, da je nevesta upravičena na:

Če bi se dogodilo, da bi ženin umrl prej kot nevesta, ne da bi zapustil z njo spočetega dediča in brez oporoke, v tem slučaju ima nevesta posest uživati vse dni in leta in jo tudi svojim bližnjim sorodnikom in dedičem, čim se uredijo gornje vloge, njim zapustiti. Če pa bi nevesta umrla pred ženinom, mora vdovec, če nima zakonitih dedičev, tisto, kar je nevesta prinesla v zakon, v teku enega leta prepustiti njenim bližnjim sorodnikom in dedičem. Kar pa je on vložil, če ni bilo porabljeno v času njenega življenja, naj bo na uporabo Loškega gospostva.

Ta pogodba je vpisana v zapisnik Loškega gospostva v petek, na dan sv. Erharda, dne 8. januarja 1796. l.

Včasih so že pred poroko napisali, kaj nekdo deduje v slučaju smrti zakoncev, dandanes pa se pri dedovanju po smrti običajno vleče zapleten sodnijski postopek. V malo poznejšem času so take ženitne pogodbe z denarno vsoto vpisali tudi v zemljiško knjigo, C list, in jih najdemo v zemljiški knjigi, kjer se ta vsota, prinesena z ženine strani, vpiše kot »ženitno dobro« – »heiratsguts«. Do te vpisane vsote so žena in otroci imeli pravnomočno pravico v slučaju smrti moža ali če bi bil grunt prodan. Ljudsko izročilo pa dodaja možnost, da bi bila dota sestavljena celo iz dveh delov; vsota za »ženitno dobro«, ki je zaščitila nevesto, in »steuer« – dota, vsota, ki se je lahko porabila v kateri koli namen na novem nevestinem domu.

Iz zgodovine

Poljahr	Eintragung	fl.	fr.
1863	<i>Die Wittwe Maria Elisabetha von ...</i>		400

Vpis vsote 400 goldinarjev, ki jo je nevesta prinesla k hiši in je vpisana v zemljiško knjigo v njeno korist (ime in priimek sta namenoma zabrisana). Leto vpisa je 1863, vpis pa se je izvršil na osnovi ženitne pogodbe z dne 25. januarja 1822. leta. Pojasnilo: tako pozen vpis verjetno zaradi poznejšega začetka vodenja druge zemljiške knjige. (Iz zemljiške knjige)

Verjetno so prav dote oziroma te vsote denarja eden od vzrokov, da so se med sabo poročali le potomci z gruntov. Po nekaterih podatkih je v opisanih letih vsota 400 goldinarjev bila zelo velika denarna vrednost. Ob nastajanju tudi manjše lastnine pa se že pojavijo tudi poroke med potomci gruntov in potomci nastalih manjših domačij. O porokah na gruntih in v zvezi z njimi o nasledstvu je treba pripisati še sledeče. Zgodilo se je, da v zakonu ni bilo otrok, v takih slučajih so mesto gospodarja dali kakšnemu moškemu iz sorodstva, bile so tudi posvojitve. Zanimiv primer pa je tudi, ko je hči z grunta imela nezakonskega otroka, dečka, in je ta nasledil posestvo. Tako je priimek ostal pri hiši. Vse te zadnje možnosti so se po ljudskem izročilu dogajale tudi v naši okolici.

Posli, ki niso bili toliko vezani na imetje, so se poročali bolj po srcu, brez snubačev. Nema lokrat sta se zblížala hlapec in dekla, ki sta delala pri istem gospodarju. Gospodarji gruntov so navadno zmajevali z glavo, češ, od česa bosta bajtarja, kočarja živela. Toda tudi ljudje tega sloja so prav tako imeli voljo do življenja in željo si ustvariti družino, čeprav jih je pestila revščina, in z močno voljo do življenja uspeli in preživeli. Treba je tudi povedati, da so nekateri gospodarji gruntov včasih velikodušno pomagali tudi pri takih porokah in hlapcu ali dekli primaknili kot poročno darilo za lažji začetek novega življenja tudi kakšno domačo žival, kozo, ovco ali celo kravo.

BIVALNI PROSTORI

V naši okolici stoji še kar nekaj zelo starih stavb, bodisi glavnih hiš gruntov, pa tudi pomožnih stavb – kašč in bajt, koč, ki so potem postale samostojne domačije. Vse te

stavbe so se sčasoma posodabljale – večanje oken, nadzidava v nadstropje, vzdava sodobnejših portalov (lesene so zamenjali kamniti), v sedanjem času še vgradnje vseh modernih sistemov, ki človeku lepšajo bivanje v teh hišah. Hiše gruntov so na našem področju bile v svoji prvotni obliki povečini le pritlične in so jih nadzidali nekako v obdobju poznega 19. stoletja. Najbrž pa to ni bilo pravilo, kot ni bilo pravilo, da so bile bajte ali koč obvezno majhne. Nema lokrat so si revnejši postavljali kar lesene hiške, ki so jih pozneje morda tudi obzidali ali na istem mestu postavili zidano hišo. V nekaterih primerih pa so bili prostori v kočah ali bajtah prav smešno majhni, kuhinja je imela prostor le za ognjišče in mogoče majhno mizico in še take prostore sta si delili po dve družini. Nema lokrat so bile v stanovanjskih prostorih tudi domače živali. Še živeči sorodnik mi je povedal, da je ded imel privezane tele za klop pri krušni peči, ker je bil hlev velik komaj za kravo. Ko je novodošli župnik to videl, je takoj organiziral, da se je s pomočjo vaščanov hlev dozidal, povečal. Spet druga pripoved: v hiši so imeli zajce. To sta dve zgodbi po resničnem pripovedovanju. Gotovo so bile po takratnih stanovanjih še druge živali, v zvezi s tem bi se dalo napisati veliko skoraj neverjetnih dejstev. Trud za preživetje je bil tako velik, da se človek ni oziral na način življenja.

V časih, ki jih poskušam opisati, je v Potoku in Zavratacu prebivalo zelo veliko ljudi, stavb pa je bilo sorazmerno malo, kar nakazuje, da je bila vsaka hiša polno zasedena s prebivalci in res je bilo tako. Hiše gruntov, čeprav v začetku bolj nizke, so bile zelo trdno zidane, z zidanimi oboki; vsaj tisti prostori, ki so bili namenjeni shrambam in kuhinjam. Strehe so bile pokrite s slamo, če

je prišlo do požara, je pogorelo vse. Po ljudskem izročilu je v letih 1920 pogorel ves del Dol pri Sedeju in Trovtu. Okna so bila smešno majhna. Tlaki so bili iz zbite ilovice, desk, lahko tudi iz apnene malte, ki so jo zmešali po posebnem postopku iz živega apna in peska, in je imela zelo veliko trdnost. Kuhinje so bile takoimenovane – »črne«. Zakaj tako ime? Štedilnikov ni bilo, vse so skuhalo v krušnih pečeh ali na odprtih ognjiščih. Dimniki so sicer že bili, v največ primerih pa se je dim kadil na prosto kar skozi vhodna vrata.

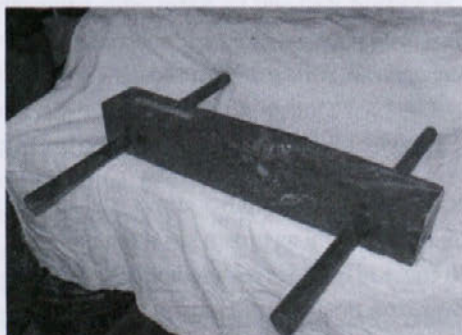
»Črna« kuhinja v Možinatovi kašči v Zavratacu. Na fotografiji vidimo »burkle«, pripomoček za postavljanje težkih litoželeznih loncev s hrano v peč, pod ročajem pa je kovinski podstavek, imenovan »hlapec«, ki je služil kot opora pri tem opravilu, stene so okajene od dima iz peči, odprtina za dimnik pa je na stropu kuhinje. (Foto: Janko Rupnik)

Na starih fotografijah vidimo, da so bili dimniki speljani na prosto kar skozi slamnate strehe. Kaj bi danes rekli sedanji inšpektorji? Za varno postavljanje loncev v krušno peč je gospodinja imela prav posebna orodja, ki jih nekaj še danes najdemo pri vsaki hiši, predvsem »burkle« – na lesenem daljšem ročaju nasajene jeklene polkrožne rogovile, in »hlapec«, ki je gospodnji služil kod nekakšna opora, po kateri je drsel ročaj – »burkelj«. »Burkle« še dandanes uporabljamo pri kurjenju v krušni peči. Na odprtih ognjiščih pa so kot posodo uporabljali kotličce, v katerih so kuhali jedi.

Iz zgodovine

Posoda je bila prvotno iz žgane gline, žlice so bile lesene. Ko se je pozneje pojavil štedilnik, mu niso brez vzroka dali tako ime, saj so s kuhanjem na njem prihranili veliko kurjave. V našem pogovornem jeziku mu rečemo »šparget, špargert«, po nemški besedi »spargerate«, kar pomeni napravo, ki nam nekaj prihrani. Postelje, kar jih je bilo, so bile preproste, v blazinah je bila slama ali koruzno ličkanje, na splošno pa je bilo pohištvo mnogokrat prav mojstrsko natančno izdelano in okrašeno z raznimi okraski. Za kopalno kad je služil poseben podolgovat lesen škaf. Stranišča pa so bila prvotno zunaj zgradb poleg gnojišč.

V zvezi z bivalnimi prostori bi bilo morda umestno napisati, kakšnih pralnih sredstev so se posluževali. Nisem našel podatka, kdaj bi se pojavilo milo za umivanje in pranje, po ljudskem izročilu pa lahko napišem, da je namočen lesni pepel odlično pralno sredstvo. Če ga namočimo v vodi, se stvori nekakšna lužnata snov, kemična formula »K₂CO₃« kalijev karbonat. Znali so tudi doma narediti milo, in sicer so skuhali loj domačih živali in mu dodali lužni kamen, kemična formula »NaOH«, zelo jedka kemikalija. Na dnu posode se je sesedla odpadna tekočina, zgoraj pa se je strdila plast loja, ki je vsebovala dodano kemikalijo in je bila vodotopna. Plast so razrezali na kose primerne velikosti. To je bilo doma skuhan milo, seveda brez arome. To metodo so uporabljali v začetku dvajsetega stoletja.

»Oblíč« za rezanje »trsk« je imel rezilo postavljeno kot navaden oblíč, imel pa je na vsaki strani dva ročaja, da sta ga lahko povlekla dva moška. Za vpetje kosa lesa, od katerega so odrezali »trsko«, so uporabljali tudi posebno držalo na štirih nogah. (Foto: Janko Rupnik)

Kot razsvetljavo so najprej uporabljali les – lesene iveri, sedaj jih še vsi poznamo kot

»trske«, ki nam tudi danes služijo kot pripomoček za netenje ognja v štedilnikih in pečeh. Vendar te za razsvetljavo so bile bolj namensko pripravljene. Ker so take »trske« morale biti bolj ravne in ravno prav debele, so jih narezali s posebno napravo, »oblíčem«, – skobelj (knjižno, v ednini), ki sta ga zaradi fizične sile morala povleči dva moška, da sta tako od debelejšega kosa lesa odrezala »trsko«. Tako odrezano »trsko« so potem vpeli v posebno kovinsko držalo na stojalu, kjer je gorela in dajala svetlobo. To držalo »trske« se je imenovalo »čelešnik«, spet nekakšna popačenka nemške besede »lo"jhte« – luč.

Kovinsko držalo, v katerega so vpeli »trsko«, katere plamen je razsvetljeval prostor. Držalo je bilo nasajeno na približno meter visokem podstavku. (Foto: Janko Rupnik)

Pozneje se je pojavil petrolej in petrolejske svetilke, pa tudi »karbidovke« na izgorevanje acetilenskega plina, ki je gorel z zelo svetlim plamenom, so bile v uporabi. Morda so v preteklosti že kar zgodaj poznali tudi sveče, vendar si jih preprosto prebivalstvo ni moglo privoščiti. Po pripovedovanju pa so uporabljali tudi doma izdelane lojene sveče iz loja domačih živali. V repo so izdolbli vdolbino, vanjo postavili stenj in zalili z lojem. To je bila preprosta doma izdelana sveča, lojenka.

Zaposleni na grunt, hlapci in pastirji so v največ primerih spali kar v hlevih, na hlevih ali v vežah. V ta namen so v hlevih imeli zanimiv sistem ležišč. Tako ležišče sem kot otrok še imel priliko videti na eni od domačij »Na Rupah«, v Zakovku. Kako je izgledalo tako ležišče? S štirimi verigami sta bili pod stropom v hlevu obešeni dve ležeči gredi, na katerih so bile položene deske, prekrite s slamo. To je tvorilo nekakšen viseči pograd, kake tričetrt metra nižje od stropa. Na ta pograd je bila prislunjena lestev za dostop.

Še pred časom so te verige nadomeščale »stremenice«. To so bile iz mladih leskovih enoletnih šib zvite nekakšne vezi, ki so imele zelo veliko trdnost. Le-te so se včasih uporabljale tudi pri opremi vprežnih vozov in drugi opremi namesto žice in verig. Ljudsko izročilo pove, da je za tiste čase bil kar zadovoljen tisti, ki je dobil ležišče v hlevu, ker je pozimi bilo pod stropom kar toplo. Dekle pa so zaradi svojih bioloških danosti običajno imele svoje prostore v hišah.

OBLEKA

Težko je pravilno oceniti, v katero obdobje natančno je spadal kakšen način oblačenja ali obuvanja. Prav gotovo je podeželje s svojim skromnim načinom življenja imelo tudi preprost in enostaven način v tem pogledu. Dokler se v prodaji na sejmihi ni pojavila kakšna vrst novejšega tekstila, sta v domači uporabi bila lan in ovčja volna, doma pridelana in obdelana. O predelavi lanu je v Oglarju že bilo pisano. Lan je stebelasta rastlina, katere vlakna so z ustrezno preprosto obdelavo uporabna za izdelavo sukanca, (predenje na »kolovratih«). Iz tega sukanca pa na »statvah za tkanje« nastane platno. Tako platno je bilo potem osnova za vsakovrstna oblačila. Zato je skoraj vsak grunt imel sušilnico za lan, nekatere so bile prav namensko sezidane samo za sušenje lanu. Ostanke take zidane sušilnice so danes še vidni pri Matjažu v spodnjem Zavratacu. Lan so pa sušili tudi v sušilnicah za sadje – »pajštih«. Druga pomembna surovina je bila ovčja volna. Spet z ustrezno pripravo –

Takoimenovane »gredese«, orodje za »razčesavanje« ovčje volne, da jo je predica potem pri preji na kolovratu lažje uravnavala v enakomerno debelo nit. (Foto: Janko Rupnik)

Iz zgodovine

Koliko okraskov je bilo našitih na ženskih oblekah. Fotografija je posneta v Zavratacu 1917. leta. (Fotografija iz arhiva Možinatovih)

pranjem le-te in z obdelavo so jo spet dobile v roke predice s kolovrati in nastala je nit. Potem so spet običajno ženske pletle – »štrikale« različna oblačila. Blago, ki so ga spletli iz volne, se je imenovalo sukno. Sopotniki platna in sukna so seveda bile šivilje in krojači, ki so šivali oblačila.

Zanimivo je, da v zapisih naše fare pri vpisih najdemo kar veliko krojačev in šivilj. Na starih fotografijah iz naših vasi vidimo, da so ženske obleke po starejši modi bile polne našitih okraskov in mislim, da lahko rečemo, da so se šivilje zelo potrudile za lep izgled svojih izdelkov.

OBUTEV

Osnova za obutev so že od nekdaj bile kože predvsem domačih živali. Kožo je najprej dobil v roke »strojar«, ki jo je spet ustrezno, danes bi rekli kemično, obdelal, takrat pa jo je kar »ustrojil«. Pri »strojanju« sta mu kot dva osnovna kemična pripomočka služila smrekovo lubje kot naravna čreslovina ali tanin in živo apno. Z različnimi postopki obdelave je dobil tudi različne vrste usnja glede na uporabnost, trdo podplatno usnje ali pa mehko usnje. Ovčjo kožo je lahko obdelal tudi na način, da je obdržala volno. Taka koža je bil odličan material za topel plašč – »ovčji kožuh«. Zanimivi so bili tudi usnjeni mehovi, »ustrojeni« iz kože ovce (koža ni bila po dolžini prerezana in je tako

prirejena tvorila naravno vrečo), ki so jih uporabljali kot vreče za nošenje različnih žit. V naši sosesčini sta bila kar dva strojarja kož, in sicer Strojari v Podklancu, katerega hišno ime je še sedaj Pri Strojariju in je bilo strojenje usnja dolgoletna hišna obrt. V Zakovku pa Luka Kavčič, po domače na Rovtu, sedaj hišna številka Dole 12. Tako pri obleki kot pri obutvi se je spet odražala skromnost. Na »ta lepe« obleke so zelo pazili, ravno tako na čevlje. Pri družinah z več otroki je najstarejši dobil nove čevlje ali obleko, ki so jih mlajši potem nosili za njim. Otroci so vse poletje in v pozno jesen hodili bos, ne glede na dela, ki so jih opravljali. Slišal sem reči marsikaterega starejšega človeka: »Prve čevlje sem dobil, šele ko sem bil star toliko in toliko let.« Moški so veliko nosili usnjene škornje, ženske pa tudi visoke čevlje, ki so segali nad gleženj.

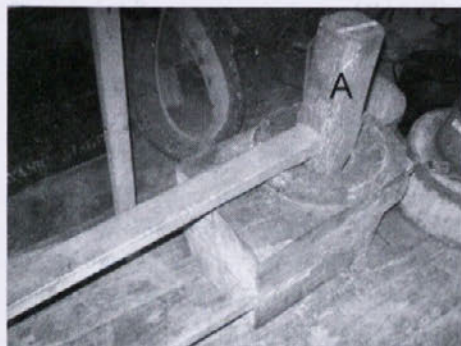
Čevljar je čevlje delal na svojem domu, kar se pa tiče popravil le-teh, je to opravljal po domovih. Ko se je pri kaki hiši nabralo več popravila potrebne obutve, so povabili čevljarja na dom kar za nekaj dni, dokler ni popravil vse obutve. Običajno je kar na dotičnem domu tudi spal in se hranil. Ravno tako so po istem sistemu delali tudi krojači in šivilje.

PREHRANA

Tudi glede prehranjevanja je med sedanostjo in polpreteklostjo velika razlika. Včasih so se težko preživljali, saj so pridelali malo hrane tako je bilo zaradi sistema takratnega obdelovanja zemlje in popolne odvisnosti od lastnega pridelka na domačijah. Ni bilo trgovin in takšnega pretoka blaga kot dandanes. Če bi približno ocenili, bi rekli, da je bilo v razmerju na obdelovalne površine v starih časih v naših krajih veliko več prebivalcev in še ti so se hranili samo s pridelki, ki so pač na teh površinah zrasli.

Kot sem že predhodno napisal, so z namenom, da bi imeli čimveč obdelovalne zemlje, prav do skrajne meje pazili na zemljo pri gradnji hiš in speljavi poti. Njive so zelo skrbno obdelovali, tako se je iz tistih časov ohranil rek: »Zemlja pravi kmetu, obdelaj ti mene, če ne bom jaz tebe.« Žita imajo starejšo zgodovino, zelo dobrodošel pa je bil začetek pridelovanja koruze in krompirja v letih 1700. Naštel bom žita in ostale rastline, ki so jih sadili ali sejali še v mojih otroških letih. Glavna je bila seveda pšenica, nadalje ječmen, oves, proso, ajda, bob. Okopavine seveda sadimo še danes, nekatere žitarice pa služijo samo kot prehodni člen v sistemu sodobnega kolobarjenja za obnovitev travnikov. Včasih so sejali veliko ajde. To je za starejše čase bila zanimiva rastlina, saj dobro rasla na manj rodovitnih tleh, in tudi sejali so jo nekako ob koncu prve polovice leta, torej je ista površina v pomladanskem času do setve bila lahko pašnik ali travnik. Ajdo so uporabljali tudi pri pridobivanju novih obdelovalnih površin. Na zemljatem področju so posekali drevje, ga kar tam sežgali in na to požgano površino vsejali ajdo, ki je pospešeno izboljšala prst. Da so ta žita lahko zmleli, je bilo v naši okolici ob potokih tudi več mlinov, kjer so bile naravne danosti za postavitve in dovolj vode za pogon mlinkega kolesa. Kar po domačijah pa so za izluščenje prosa za kašo in ječmena za ješprenj imeli posebne preproste priprave za obdelavo omenjenih žit. To so bile takoimenovane »stope«. Nožno so poganjali lesen tolkač, ki je v leseni izdolbini z žitom le-tega obdelal tako, da so z zrn odpadle luščine.

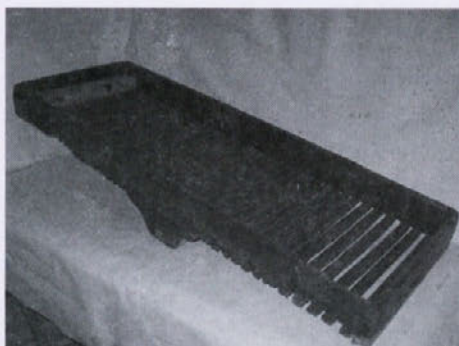
Iz zgodovine

»Stopa«, priprava za izluščanje žit. V vdolbino pod tolkačem »A« so nasuli žito. Tolkač je bil nasajen na daljši letvi, ki je bila vlečajena. S pritiskanjem stopala zadaj na letev se je ta dvigal in udarjal v vdolbino. (Foto: Janko Rupnik)

Iz popisov števila prebivalstva in živine v županstvu Dole, v letih 1890–1900, pod katerega sta spadala Zavratac in Potok, se opazi veliko manjše število goveje živine in več drobnice v primerjavi z zadnjimi tridesetimi leti. Zelo preprost odgovor: včasih so zaradi pridelovanja hrane preorali veliko več površin kot jih sedaj. Ob tem popisu je bilo na gruntih največ od 14 do 16 glav goveje živine in poleg še drobnica.

To je bilo nekaj razmišljanja na splošno. Na kakšne načine vse so reševali problem prehrane včasih. Vsaka domačija, ki je imela v posesti le kaj zemlje, je imela sadni vrt, da pa so čim boljše izkoristili površino, so sadna drevesa sadili običajno tudi po spodnjih robovih njiv, kjer je bila gnojna zemlja in je le-to dobro obrodilo. Kako čislani so bili sadovnjaki, pove tudi dejstvo, da so v zemljiški knjigi posebej vrednotili parcele s sadnim drevjem. Posušeno sadje je bilo pomemben člen v prehranjevalni verigi. V ta namen so gojili sorte sadnega drevja, ki morda niso bile najboljše po kakovosti, dajale pa naj bi veliko pridelka, plodovi so bili drobnejši in številnejši, zelo primerni za sušenje. Skoraj vsak grunt je imel sušilnico za sadje – »pajšt«, ker pa je imela vsaka domačija krušno peč, so sadje sušili tudi v krušnih pečeh na lesenih rešetkah – »lesah«. Posušeno sadje je bilo kot samo zelo uporaben prehranski artikel in tudi primerno za shranjevanje na daljši rok. Iz posušenega sadja so znali skuhati razne jedi, zelo na trdo posušena in zmleta jabolka so dajali v potice kot namaz.

Lesena rešetka - »lesa«, namenjena za sušenje sadja v krušni puči. Na spodnjem delu je imela pritrjeni dve kolesci, da jo je gospodinja z lahkoto zapeljala v primerno toplo peč. (Foto: Janko Rupnik)

Bajtar, kočar ali gostač so bili zelo veseli, če so jim razmere dopuščale v svoji posesti imeti kravo ali vsaj nekaj koz, mleko je bilo odlična priloga k raznim žitnim močnikom, da ne omenjam potreb otrok. Kravo so uporabili tudi kot vprežno žival za prevoz lažjih bremen. Oskrbovanje s pitno vodo je spet bilo takratnemu obdobju primerno, vendar so znali dobro poiskati vodne vire za vodnjake. Najpogostejše oskrbovanje z vodo je bilo iz površinskih virov. Lahko rečemo, da so hiše postavljali vedno v bližini naravnih studencev, posebno kočje gruntov, za katere je značilno, da so bile raztresene po odročnih krajih, ker je kočar navadno obdeloval oddaljenejši del grunta. Če pa ni bilo v bližini naravnega izvira, so izkopali globok vodnjak, kjer se je nabirala talnica. Takih globokih vodnjakov je v Zavratacu bilo kar nekaj, sedaj je tudi nekaj zasutih. Nekateri so bili značilno zloženi v obliko valja iz obdelanega kamna, reže med kamenjem pa so zapolnili s pregneteno ilovico. Globina teh vodnjakov – »štarn« se je gibala kar okrog sedem metrov in več. Iz takih vodnjakov so vodo vlačili z vedri s pomočjo vrvi, poznamo pa še tudi doma izdelane lesene črpalke za črpanje vode.

Še nekaj splošnih zanimivosti. Po ljudskem izročilu so bile Izgorje s svojo odlično sončno lego prava žitnica v starih časih, Zavratac veliko manj. Nevihte s točo pa so lahko uničile še tako dober pridelek. Kako je lahko bilo hudo, pove ljudsko izročilo iz naših krajev o toči v Hlevnem vrhu, ko je uničila ves pridelek žita ene letine. Obupani gospodarji so se zbrali v eni izmed hiš, da bi

se dogovorili, kako bodo sploh lahko preživel do drugega leta. Po toči pa so pobrali vse obtolčeno žitno klasje po njivah, da so rešili vsaj nekaj pridelka. Že pokojna vaščanka mi je povedala: »Ko sem bila majhna, smo bili velikokrat lačni, bilo nas je veliko v družini. Enkrat sem potožila mami, kako sem lačna in nimam kaj jesti, pa mi je mama odgovorila, naj kar malo vode spijem in mi bo bolje.« Druga pripoved: »Ko smo bili lačni, smo šli v gozd, da smo našli kakšne gozdne sadeže, jagode, borovnice, jedli smo pa tudi sladke koreninice (strokovno ime **sladič**).« Kako so imeli vse preračunano okrog hrane, pove dejstvo, da »ohceti« običajno niso bile v jesenskem času, z razlago, da so ljudje na jesen zgarani, imajo večji tek, torej več pojedjo. Morda so bile ohceti prav zaradi tega v pustnem času, ko se je zima že prevesila v drugo polovico. V postnem času so jedli samo zjutraj in zvečer, ko so nakrmili – »vardjali« živino, ponekod naj ne bi v postu pekli niti kruha, razen za »preužitkarje«. Na splošno pa so bili za zajtrk in večerjo razni močniki – »župe«, kosilo je bilo bolj izdatno. Krompir in zelje sta bila dva glavna artikla za pripravo jedi. Sicer pa

Fotografija nam prikazuje dvoje. Na njej vidimo predice s kolovrati, ki predejo volno. V ozadju pa je vodnjak, ki je v tleh zložen iz klesanega kamnena, na vrhu je okrasen kamnit pokrov, na katerem je postavljena značilna lesena ročna črpalka. Fotografija je posneta v Zavratacu pri Matjažu. (Iz arhiva Matjaževih)

Iz zgodovine

so se gospodinje vedno potrudile, da je bilo za razne praznike kaj boljšega na mizi.

Jedli so iz skupne velike sklede. V eni od starih povesti naših pisateljev kmečkih povesti sem prebral zanimivo pravilo. Če so bili za obed žganci ali kakšna druga gosta jed, je vsak smel jesti iz sklede samo na svojem mestu, ni smel segati z žlico preveč levo ali desno k svojemu sosedu. Kako je pisatelj v smislu tega pravila hudomušno opisal nekega hlapca. Takole piše: »*Blaž ni bil posebno bistrega uma, to je pa dobro vedel, če je kup žgancev pri jedi iz sklede z žlico izpodkopal, se je kup s sredine sklede podrl k njemu in jih je imel pravico pojesti.*«

Težava je bila pri shranjevanju živil. Ni bilo zmrzovalnikov. Vse stare stavbe po naših vaseh imajo kleti, ki so popolnoma v tleh pod pritličjem, torej imajo stalno zemeljsko temperaturo in so zelo primerne za shranjevanje živil. Svinjsko meso se je ohranilo nasoljeno in prekajeno, ta postopek uporabljamo še danes. Če je kdo zaklal ovco ali kako drugo domačo žival, je višek vedno ponudil v odkup sosedom ali sorodnikom. V poletnem času so se posluževali naravnega hladilnika za meso. Dali so ga v vrečo in ga na vrvi obesili v vodnjak, kjer je bilo hladno. Pozimi pa so se posluževali tudi naravnega hladilnika in hitro pokvarljivo hrano (drobovino, ob kolinah) včasih shranili na takem mestu, kjer je bila temperatura tudi pod ničlo. Kot sem že napisal, je bilo zelje ena najpogostejših jedi v takratnem jedilniku, narezali so ga velike količine, bilo je zelo uporabno kot prehrambeni artikel, kisanega je bilo lahko shraniti in ohraniti v velikih lesenih čebrih – »kadeh« na hladnem mestu na daljši rok.

Poseben postopek je bil tudi pri shranjevanju repe, v jeseni zakopane kar na njivi. Repa čez zimo v kletnih prostorih postane uvela, mehka. Če pa je zakopana v zemlji tako globoko, da pozimi ne zmrzne, ostane sveža, trda. V ta namen so na njivi kak meter globoko skopali jamo štirikotne oblike, jo okrog obložili s smrečjem, nato še z žitno slamo. Vanjo so naložili repo, ki so ji porezali liste, jo pokrili s slamo in smrečjem, nato še z zemljo, da ni zmrznila. Tako zakopana je počakala do sredi zime in čez zimo. Ko je bilo pozimi ugodno vreme, so jo odkopali in porabili. Kdaj se taka shramba

tudi ni najbolje obnesla, lahko so jo poškodovala miši ali se je pojavilo gnitje.

Opisal bom tudi navado, ki je zadevala prehrano v starih časih. Za praznik spomina na rajne, v začetku novembra, so otroci revnejših družin hodili po hišah in nabirali »vahče«. To so bili majhni hlebčki kruha, ki so jih premožnejši dajali v dar revnim otrokom in s tem v smislu krščanske vere naredili nekaj dobrega za trpeče duše v vica. V mojih otroških letih ta običaj v naši vasi že ni bil več v navadi, v zvezi s tem pa sem kot otrok doživel lep dogodek, ki se ga še danes spominjam. Ko sem se vračal iz šole, me je ustavila soseda in mi ponudila kar velik hlebček »črnega« – polnozrnatega kruha iz domače moke, rekoč, da mi ga daje za »vahče«, vedela je pa tudi, da zelo rad jem »črn« kruh. Doma nikoli nismo bili lačni, vendar sem se tega daru zelo razveselil. Vedel sem, da ima sosedov »črni« kruh prav poseben vonj in okus. Obotavlja se ga vzeti, ker nisem vedel, če bo staršem pogodu. Nič hudega ni bilo, soseda je bila dobrega srca in me je s tem darom tudi zelo razveselila. Tak dogodek ostane vedno v lepem spominu.

POSEL – splošen naziv za delavca na posestvu (hlapec, dekla, služkinja, pastir).
PREUŽITKAR – gospodar grunta, ki je posestvo izročil v last svojemu nasledniku in mu je bila s strani naslednika zagotovljena oskrba v letih njegove starosti in onemoglosti. Ta status je uživala tudi žena preužitkarja.

HUBA – dandanašnja velika kmetija, grunt, po še starih normah naj bi bilo na njej možno preživeti dvajset ljudi.

KOLOVRAT – naprava za predenje volne ali lanenega prediva v nit.

KEMIJSKE FORMULE –Lojze Demšar.

Janko Rupnik

Popravek

V lanski številki Oglarja iz decembra 2009 je v članku Zavratac, Potok – rast števila domačij in prebivalstva prišlo do napake. Zaradi različnih podatkov v arhivskih dokumentih je prišlo do zamenjave starih hišnih števil med sabo v vasi Potok, in sicer je pravilen podatek: Trevnova bajta, stara hiš. št. 5, sedaj Potok 6, domačija Pri Mežnarju, in naslednja Trevnova bajta, stara hiš. št. 6, sedaj Potok 7, domačija Pri Urbanu.

Iz zgodovine

Sveti Martin

Spet je leto naokoli in sveti Martin je napravil iz mošta vin, kakor pravi ljudski rek. Še enkrat ga bo v kleti pretočil, potem bo pa zares pravo vince.

Veliko jih misli, da ko odpreš pipo pri sodu in si natočiš liter žlahtne kapljice, da je sod kar sam nastal poln. Pa to še zdaleč ni res. Miniti mora celo leto in med tem časom je veliko dela, da sveti Martin naslednje leto zopet lahko blagoslovi novo vino.

Pa začnimo kar od začetka.

Najprej je treba cepiti, da potem sploh rodi. To se dela že v zimskem času. Nabrati morajo kratke primerne palice, od trte seveda, dolge približno 30 cm, nato pa naberejo še dobre čepiče od dobrih trt in zaželjene sorte. Ko je vse to pripravljeno, pocepijo vse te divjake. Pri tem delu moraš imeti oster nož, primeren za to cepljenje, in tudi kar nekaj moči v rokah moraš imeti. Nato vse to zložijo v velik zaboj, ki je napolnjen z mokro žaganovino. Notri začnejo cepiči poganjati in na spodnjem koncu poženejo korenike. Te zaboje seveda peljejo v silnico, kjer mora biti primerna toplota, da cepljenke sploh lahko poženejo.

Nato morajo vinogradniki pripraviti zemljo, da lahko te mlade cepljenke posadijo. Preorati morajo zelo globoko in dobro pognojiti, da potem lahko trte dobro uspevajo. Teh mladih trt ne sadijo vsako leto, saj trta, če je dobro negovana, raste 30, lahko tudi 40 let. To se sadi, samo kadar na novo pripravijo mlad vinograd. Prvo leto te cepljenke ne rodijo, drugo leto se pa že najde kakšen grozd, nato pa že pride do prave rodovitnosti.

Ko trte lepo rastejo, jih je treba vsako leto lepo obrezati, odstraniti odvečne mladike in pustiti dve ali tri močne in zdrave mladike ali »šparone«, kakor jih imenujejo vinogradniki. Če ne bi to obrezovali vsako leto, bi vse podivjalo in se preraslo med seboj in tako ne bi mogli pričakovati dobrega pridelka.

Rez trte opravijo že v zimskem času, najkasneje pa mora biti opravljen, preden nastopi sok v trtah in začnejo trte zeleneti. Pred zelenjem morajo zamenjati žico, če se je kje med letom pretrgala, in popraviti kole. Če je katerega napadla trohnoba, morajo biti vsi dobri in močni, da lahko napnejo žico. Na to žico najprej privežejo šparone, nato pa še mladike, ki pričnejo rasti. Če ne bi bilo to povezano, bi se vse preraslo in povесilo ter pridelka ne bi bilo. Ko trta odcveti in se začnejo delati grozdi, morajo to škropiti trikrat pa tudi štirikrat v razmiku štirinajstih dni, če pa je vreme muhasto, tudi večkrat. Od vremena je odvisno, kako bo trtna bolezen peronospora pokazala zobe in prizadela pridelke.

To rezanje in vezanje je še danes vse ročno. Škropljenje so pred mnogimi leti morali opravljati ročno. Na hrbtu so nosili hrbtno škropilnico, napolnjeno s škropivom. Ta škropilnica je imela vgrajeno majhno črpalko. Z eno roko je poganjal črpalko, z drugo roko pa je škropil trte. To je bilo zelo težko in zamudno delo. Danes vse škropljenje opravljajo strojno.

Ko pa začne grozdje zoreti, pride na dan pravo veselje. Takrat se začne priprava na trgategv. Zdaj se glavno delo prične. Trgategv je bila pred leti zelo težko delo. Ko so grozdje trgali, so imeli trgači posode, ki so jih imenovali »brentače«. Ko so bili ti brentači polni, so nosači nosili to grozdje na konec vinograda, kjer so imeli velike »čebre« in

vanj stresali grozdje. Te čebre so potem ročno nakladali na vozove in jih odpeljali domov. Doma so to grozdje zmleli. Ta mlin so vrteli tudi ročno. Zdaj se je to zmleto grozdje dalo v veliko kad, da se je tam pokuhalo in prevrelo, kakor so imenovali takrat ta proces. Šele nato so ta mošt pretočili v sode. Tam se je proces vrenja še enkrat ponovil, nato so še enkrat pretočili, da je res postalo pravo rujno vince.

Čas hiti, industrija napreduje in tako se tudi delo s trgatvijo v današnjih časih veliko spreminja na bolje. Zdaj sadijo trte bolj narazen, tako da pelje traktor med plantami in trgačem ni treba več grozdja nositi tako daleč. Ko napolnijo zabojnike, jih pustijo kar na mestu, do koder pripelje traktor in pobere to grozdje. Tudi drugi stroji so danes na električni pogon. A vseeno je še vedno veliko dela od začetka do konca nastajanja vina, zato bi morali to pijačo bolj spoštljivo uporabljati in piti res pametno.

Res ima sveti Martin veliko dela, da čez leto dni zopet krasi svojega novorojenca.

Danes je veliko trpljenja in gorja zaradi pijančevanja. Koliko nesreč se zgodi, ko sedejo vinjeni šoferji za volan, ampak do kakšnega pametnega napredka ne pride.

Kozarček ali dva po kosilu ga še zdravniki priporočajo, preveč pa res ni dobro, ne za posameznika ne za družbo. Marsikdo pravi, da mu vino da moč, če ga preveč popije, ga pa vrže pod mizo; takrat pa vinček vzame vso moč.

Veliki ljubitelji vinske kapljice pravijo:

*Vince bom pil, dokler bom živ,
kadar pa umrl bom, dajte mi liter na grob.
Ko bodo ljudje mimo šli, bodo spoznali,
to je bil vinski brat, pil ga je rad.*

Olga Vehar

Iz zgodovine

Nekoč je bilo drugače

Leto se počasi izteka. Še nekaj dni nas loči od praznikov. Med nas je prišla navada, da zadnjemu mesecu pravimo kar veseli december. Kako ne bi, saj se že prve dni decembra otroci spominjajo Miklavža. To je največji otroški praznik v celem letu.

Na predvečer svojega godu hodi okrog hiš ta svetnik. To ti ve povedati vsak nedolžen otrok. Sv. Miklavž je živel v Mali Aziji, današnji Turčiji, v 4. stoletju. Kako je ta svetnik postal tako velik prijatelj otroških src? Prav veliko zgodovinskih podatkov o njegovem življenju ni. Trdno je dejstvo, da je bil škof v Mini – današnje Demre v Turčiji. Tam je v visoki starosti tudi umrl okoli leta 350. Starša sta mu zapustila vse svoje premoženje, on pa ga je razdelil med reveže, sam pa postal redovnik. Kmalu po njegovi smrti so ga ljudje začeli častiti kot svetnika. Zaradi svoje dobrote je postal priprošnjik v vseh mogočih življenjskih stiskah. Na naši slovenski zemlji je temu svetniku posvečenih okrog 200 cerkva. Podoba Miklavža se je v slovenskih deželah uveljavila v 19. stoletju kot lepo oblečen Miklavž, ki obdaruje, in njegovo nasprotje – v cape oblečen parkelj z verigo. Tako sta oba lika postala pomembna za številne generacije otrok. Običajno imamo odrasli med najlepšimi spomini iz otroških let ravno Miklavžev večer. Zato ni čudno, da se ga zamejski pisatelj Boris Pahor spominja iz svojih otroških dni. O tistem miklavževanju, ki so ga v Trstu razgnali fašisti, pripoveduje v eni svojih najboljših novel – *Grmada v pristanu*, ki je izjemna zaradi opisa miklavževanja pri Sv. Jakobu. Parkeljni so bili grdi in črni z dolgimi repi, kakor jih nosijo podgane. Pahor zgodbo nadaljuje z opisom obdarovanj otrok, kako so se bali hoditi okrog parkeljnov, ki jih je Miklavž venomer odganjal proč. Sredi praznovanja so v dvorano vdrli fašisti. Vsi v dvorani so pričeli jokati in bežati. Petindevetdesetletni besedni virtuoz se še dobro spominja, kako je pred fašisti z očetom bežal iz dvorane. Takrat v prvih letih po koncu prve svetovne vojne so bile slovenske prireditve še dovoljene, a so tovrstne akcije že nakazovale njihovo

Župnik Franc Govekar.
(Foto: Jože Lazar, Z. 16)

bodočo prepoved. Pri nas so novi oblastniki po drugi svetovni vojni uspešno uvozili sibirsko različico dobrega moža – Dedka Mraza, a Miklavž ni prenehal obdarovati otrok. V nekaterih družinah je darila nosil »ilegalno«, otroci pa so morali za ohranitev kariere staršev o tem molčati.

Tudi v Zavratacu se je dogajalo nekaj podobnega leta 1952, ko je bil za dušnega pastirja Franc Govekar. Marsikoga izmed nas je krstil in učil verouk. Leto pred tem je bilo miklavževanje v šoli. Tega leta pa je »zagret« tovariš rekel, da miklavževanje sicer ni prepovedano, da pa ga v šoli zagotovo ne bo več. Napotil jih je k župniku. Tako se je tudi zgodilo. K njemu so prišli trije mladi fantje, eden izmed njih je takrat ravno odslužil domovini (JNA). V farovžu so se uredili v Miklavža, angela in hudiča. Župnik jim je še naročil, naj ne strašijo majhnih otrok, pa tudi deklet ne! Tako so šli po vasi, prav v središču vasi pa se niso mogli zadržati, da ne bi enega otroka ustrašili. Ravno takrat je skozi vas prišel takratni policaj, ki je bil še zagrizen partijec. Na kraju dogodka je hitro popisal dva izmed njih, eden pa mu je »popihal«. Dogodek je mož postave prijavil naprej. Fantje so se morali zagovarjati pred oblastmi in tako so jih ustražovali, da so po

krivem pričali zoper župnika. Spisali so obtožnico, da je izsiljeval verska čustva in strašil otroke. Sodnik ga je obsodil na 14 dni zapora, ki jih je začel prestajati šele med božičnimi prazniki, da bi tako čim bolj škodovali župniji. Pustili so mu, da si je nesel v zapor nekaj klobas. Tako sta imela s svojim kolegom v celici malo boljšo čorbo od ostalih.

Čeprav je bivši sistem propadel, sv. Miklavž po svoji tradiciji še vedno hodi okrog hišnih vogalov in peharjev ter deli svojo dobroto. Nekaj pa se je spremenilo. Med nami se je razvila velika potrošniška miselnost. Vedno bolj živimo drug mimo drugega in nimamo časa ne za pogovor, ne zase, ne za družino. Miklavž po novem pušča darila za otroke tudi pri babicah, sosedih in prijateljih. Šibe med darili gotovo ne najdemo nikjer več, pa čeprav bi morda kje prav prišla. Prav je, da je danes prepovedano telesno kaznovanje otrok. Prav bi pa tudi bilo, če bi ob vseh otrokovih pravicah izpostavili tudi njihove dolžnosti.

Miklavžev dar sprejmimo z veseljem. Pristrčno se zahvalimo in pokažimo, da nam Miklavževa pozornost veliko pomeni.

Literatura: Primorske novice
Vir: ustno izročilo

Jože Lazar, Z. 16

Poezija

Poezija

Marko Rijavec: Dimenzije maja

Objavljamo nekaj sveže poezije Marka Rijavca, ki bo v januarju pri založbi Ognjišče izdal novo pesniško zbirko »Dimenzije maja«. Z njo želi bralce popeljati na pot zorenja človekovega duha preko mesecev iskanja in negotovosti do odločitve za življenje. Tudi izbrane pesmi vam želijo prinesiti nekaj okusa te poti. Da bi se skupaj z njim prebili do tistega večnega, ki je vredno, da zanj zastavimo svoje življenje.

Zadnji pogovor

Kristini

Ljubo sonce, preden mineš
enkrat še mi glej v oko,
da bom vedel, ko odideš,
kje gre pot skozi temo.

Glej, saj človek, preden stopi,
mnogokrat omahne v noč,
mnogokrat se v sebi zmoti,
od luči odhaja proč.

Ljubo sonce, daj, pogrej me,
revež slep te prosim jaz,
saj srce luči ne sprejme,
če mu ne prežene mraz.

V tem gozdu

V tem gozdu diši
po zlomljenih srcih,
po mehki ljubezni,
ki gnije potih.

V tem gozdu je toliko
mene in tebe
in norih želja,
ki so padle na tla.

Iz česa, iz česa
so vsa ta drevesa?

Romanca

(za tri samotne)

Vsako noč
nekje se na svetu
zrcalo odstre.
Vsak večer
kdo od mize
vstane in gre.

Vsako noč
- vsaj po malem -
zvezda umre.
Vsak večer
se vsaj komu
olušči srce.

Kronologija noči

Najprej po dnevu
je mehka romanca,
prisiljeno umiranje dnevnih senc.
Potem je spoznavanje
drugih obrazov
stvari, ki so nekaj zapolnile dan.
Potem je slepota
in trda samota
med črnimi, črnimi vejami bréz.
Potem pa je tiho,
neslišno ihtenje,
zrcalo in nežno prižiganje zvezd.

Nokturno

Vsaka noč mine.
Le da je treba veliko tišine,
pred križem,
na križu,
pod križem,
da se človek prerine
do svoje globine
in najde toplino
v soncu, ki mine.

Pesmi pisat

O, ne veste, kako je lepo,
če se pesmi pišejo.
Privrejo iz dna srca na plan.
So lahko vesele in otožne.
Zato le pesmi pisat vsi,
da se na svet' lepo godi.

Zimska

Bliža se zima,
slabo vreme venomer,
jaz pa kašljam kakor zver.
Dež, megla, mraz,
zebe me tu na vas'.
Bom zakuril peč veliko,
da bo vroče,
kot bi šel v Afriko.
Zato le kurit venomer,
da bo vroče,
kot bi vas obiskala zver.

Janez Gantar

Vinski bratci

Bratci veseli mi
pijemo ga radi,
saj to nam korajžo da,
to ni nič hudega.

Le pijmo dobro vince,
bodimo veselega srca,
pijmo vsak en glaž,
da nam bo krajši čas.

Po grlu lepo teče,
prav nič ni boleče,
le dober občutek imaš,
kot da se malo igraš.

Ali bratci, dragi vi,
vse tako lepo ni,
kakor se vam zdi,
veliko hudega se zgodi.

Še Matilda vas lahko pokliče,
vas vesele fantiče,
vince raje po pameti pijte,
Matildi fige pokažite.

Olga Vehar

Šolske strani

ŠOLSKE STRANI

UČENCI PODRUŽNIČNE ŠOLE ZAVRATEC SMO SE LETOS UDELEŽILI ŠOLE V NARAVI. SKUPAJ Z OBEMA UČITELJICAMA DUŠANKO LIKAR ČERNILOGAR IN NATAŠO PINTAR SMO V LEDINAH PREŽIVELI TRI DNI PR' JUREČ. PR' JUREČ

Gaja Kuščer

S šolo smo šli na Ledine. Na kmetiji Pr' Jureč smo spoznavali življenje na podeželju včasih, logar pa nam je razkazal gozd. V šoli v naravi pa ni bilo samo poučno, ampak tudi veselo in razburljivo.

Najbolj mi je bilo všeč, ko smo klicali šuštarja. Legenda pravi, da je šuštar včasih hodil od hiše do hiše, popravljaj čevlje in v zameno dobival kruh. Zdaj, ko je star, pa se skriva v jami, ki so jo poimenovali Šuštarjeva luknja. Krenili smo, ko je padel mrak. Imeli smo vsak svojo svetilko. Hodili smo in hodili, dokler nismo zagledali bakel. Razsvetljevale so jamo. Poklicali smo šuštarja. Nič. Še enkrat smo ga poklicali. Potem se je pokazal. Začel je popravljati čevlje. Imel je dolgo sivo brado, ovit pa je bil v dolgo črno haljo. Gledali smo, kako dela, potem pa smo se odpravili nazaj.

PR' JUREČ DRUGI DAN

Maša Menegatti

Drugi dan: vsi že komaj čakamo na jahanje in dočakali smo ga. Po kosilu. Konja nismo mogli ujeti, zato smo ga privabljali s sladkorčki. Gospodar Dušan je dal Ani sladkorčka. In z njim je privabila konja Poldeta. Konj je prišel k Ani. In prijela ga je za uzdo, a ga ni mogla obdržati. Potem se je učiteljica opogumila in šla do konja, da bi ga prijela za uzdo. Močno ga je prijela in uspelo ji je ujeti ga. Gospodar Dušan je konja privezal za uzdo. Šli smo do domačije, za nami pa je šel tudi osel Bine. Tam smo konja očistili. Nekateri so nabirali orehe za konja, drugi pa so se bali in bili na igralih. Jaz pa sem bila pogumna in sem čistila konja. Dušan je konju pregledal podkve. Sedlo je bilo na tleh in osel je ugriznil v sedlo in ga vlekel sem in tja. Osedlali smo konja in šli na pot. Najprej je šel na konja Marcel, nato Karla ... končno sem prišla na vrsto jaz. Zamenjala sem se pri potočku. Tam

je konj čofotal po vodi in Dušan nam je povedal zgodbo, kako je konj Polde padel v vodo in kako se je naučil plavati. Zajahala sem, konj pa je Dušanu stopil na nogo. Dušan je zakričal AAHV! Malo sem se bala, ker je bila pot ozka in čez pot je viselo izruvano drevo. Bilo je zelo malo prostora, zato sem se morala nizko skloniti, ker sem se bala, da se bom udarila v glavo. Kmalu je prišla zamenjava. Malo smo še hodili po gozdu, potem pa smo se ustavili pri hiši. Tam so nas postregli s slivami, malo smo se še pogovarjali, potem pa odšli nazaj do domačije Jureč. Šli smo mimo Šuštarjeve jame in smo ga klicali, a Dušan je rekel, da ga ni doma. Mene je zelo zeblo. Končno smo prišli do domačije, povečerjali, si umili zobe in ... nina nana.

V Ledinah mi je bilo zelo lepo, zato mislim, da bom še kdaj šla in to z družino.

NA PAŠNIKU

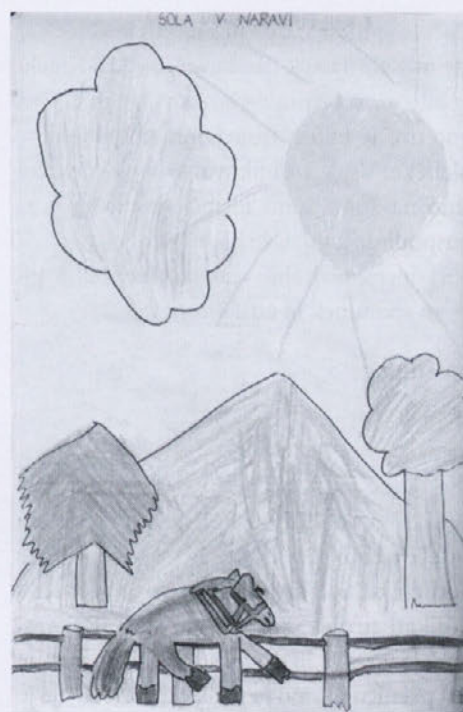
Robi Kogovšek

Najprej je Dušan nakosil travo. Potem smo z rokami naložili travo na voz. Nekateri smo prijeli za ojo ter vlekli, ostali so pa porivali, da smo lažje peljali do hleva. Travo smo pripeljali h kravi z dvema teličkoma. Potem je dala Tomi vsakemu izmed nas en bonbonček, ki smo ga dali teličkoma. Dušan je izklopil električni tok in šli smo na pašnik. Šli smo k osličku Binetu, nato smo šli prestaviti krave. Marcel je izpustil vrv in se je Larisa urezala, ker se je Marcel bal krave. Potem je Dušan pospremil krave na drug pašnik, mi pa smo šli k Jureč večerjat.

JAHANJE PONIJA

Mitja Kogovšek

Po kosilu smo vsi komaj čakali, da gremo po ponija. Ko smo tekli proti pašniku, je osel Bine zarigal in vsi smo se smejali. Potem smo Poldeta privabili s sladkorčki. Ana ga je že

držala, pa ni bila dovolj močna, da bi ga obdržala. Potem je osel Bine prišel preveč blizu in poni Polde ga je z zadnjimi nogami brnil. Potem je Polde prišel do učiteljice Nataše in Dušan ga je z uzdo privezal in odpeljali smo ga domov. Očistili smo ga in skrtačili. Nosili smo mu orehe. Dušan mu je očistil kopito in oslu Binetu tudi. Nato smo ga osedlali in smo ga jahali. Najprej je bil Marcel, Karla, Žiga... in vsi smo prišli na vrsto. Maša je jezdila po ozki stezi in po strmem bregu. Hodili smo po cesti in po gozdni poti, hodili smo deset kilometrov. Potem smo prišli domov.

Ko so starši in bratci prišli po nas, so tudi jahali. Najprej je bil Jošt, potem Devi, Julija pa se ni upala jahati. Potem smo šli še po kruh in eno sliko ter nato domov. Starši so bili zelo veseli.

PEKA KRUHA

Maruša Rejc

Od ponedeljka do srede smo bili na kmetiji Jureč. Tretji dan smo z gospodinjo pekli kruh. Najprej smo zakurili v peči. Vsak izmed nas je vrgel v peč eno poleno. Ko smo to storili, smo šli v kuhinjo, v kateri smo potem mesili kruh. Najprej smo si umili roke. Vsaj je presejal skodelico moke. Gospodinja je v mentrgi naredila jamico v moko, ob robovih je potresla sol. V jamico je vlila toplo vodo. Kvas, ki je ta čas vzhajal, je vlila v toplo vodo.

Šolske strani

Začela je mesiti. Čez par minut je voda kar izginila. Karla se je čudila, kje je voda. Kmalu je bilo testo pripravljeno za vzhajanje. Čez eno uro je bilo pripravljeno za gnetenje v hlebčke. Vsak je oblikoval svoj hlebček. Šli smo na šupo, zato nismo videli, kako je gospodinja dala naše hlebčke v peč.

Na koncu smo dobili vsak svoj hlebček, vzeli še en spominek in odšli domov.

PR' JUREČ

Larisa Bogataj

Pr' Jureč mi je bilo zelo všeč. Videli smo veliko stvari. Najbolj mi je bilo všeč na Jurečevi šupi. Ko smo prišli na šupo, nam je vodič Dušan povedal, da se ne smemo dotikati strojev, ker so zelo stari. Pokazal nam je vozove in druge stvari. Nato nam je dal pšenico in smo jo ločili od plev. Zrnje je padalo v posebno posodo (ime sem pozabila). Nato je Dušan posodo prijel in šli smo k vratom, da je Dušan ven razpihal vse, kar je spotoma padlo noter. Nato je pokazal,

kako se mlati s cepci. Učiteljica Dušanka je poizkusila. Ko smo odmaknili klaske, smo zagledali cel kup pšeničnih zrn. Nato smo zrna presejali in ker je bilo še zmerom veliko plev, smo ga dali še v poseben stroj. Stroj je imel ročaj in vsak ga je lahko vrtel. Pšenico smo dali v ovčji meh. Potem smo v parih vlekli tak stroj, ki je imel na eni strani dolgo debelo palico, na drugi strani pa napravo, da si v odprtino dal pšenico. Bilo je zelo težko, kajti Dušan nam je ponagajal tako, da je stopil na trak, ki se je vrtel. Nato je Dušan zaigral na harmoniko različne pesmi in vsi smo plesali, v parih, seveda. Nato nas je peljal do snopov več vrst žit, ki jih je imel obešene na tramu. Potem smo se igrali tako, da je Dušan poimenoval vrsto žita, mi pa smo s palico pokazali nanj. Potem je Dušan vklopil električni mlin in zmleli smo pšenico v moko. Nazadnje smo se šli tudi igro, pri kateri smo morali ugotoviti, za katero vrsto žita gre. Zrna so bila v posebnih posodah in sicer: oves, rž, ajda, pira, ječmen, pšenica... Bilo je zelo zanimivi in poučno .. in BELO.

Šolske strani

KAKO PA KAJ DECEMBER NA PODRUŽNICI?

DA NE BOSTE REKLI, DA VAM NISMO PAVEDALI in DA SE NIČ NE DOGAJA !

Zadnji mesec v letu običajno dobi pridih prazničnosti in tudi naša mala podružnica ne zaostaja v tem vzdušju. Bližino decembrskih praznikov prvič zaslutimo v otroški razburjenosti in skrivnostnih očeh že v novembru – Miklavž je blizu.

Pričakovanje še poveča priprava na prihod Miklavža. Tako se šolski prostori polnijo občasno še med tednom popoldne – otroci imajo vaje!

V to še neizpolnjeno pričakovanje vstopi advent. Učenci, ki obiskujejo našo podružnico, in obe učiteljici smo na tehniškem dnevu izdelovali čudovite adventne venčke. Uporabili smo kar naravni material – mah, bršljan, orehe, razne storže ... vsak po svoje si je okrasil in razporedil venček s štirimi svečkami. Svečano so jih učenci odnesli domov, kjer ob večerih prižigajo svečko za svečko.

Že v novembru smo začeli razmišljati o novoletnih voščilnicah. K raziskovanju motiva nas je vzpodbudil natečaj družbe Astech. Preizkušali smo različne motive in

tehnike in nazadnje družbi poslali nekaj naših predlogov. Hkrati smo izdelovali še voščilnice treh motivov (smrečico, jelenčka, svečko), ki smo jih ponudili staršem. Na ta način nabrana sredstva bodo izročena šolskemu skladu OŠ Idrija, ki je v ta namen v Idriji pripravila izvrsten dobrodelni koncert 3. decembra.

Po Miklavžu (otroci so z Darjo in Karmen pričarali izvrstno miklavževanje) se vzdušje malce umiri, toda tu je že zadnji mesec in okraski takšni in drugačni dobivajo svojo obliko in mesto v naši učilnici. Vmes pride še do osemdnevne kadrovske menjave in učiteljica Dušanka z učiteljico Majo Mivšek izvede drugi tehniški dan z izdelavo novoletnih okraskov iz das mase in slanega testa, izdelavo viličkov ... in učilnica postaja vse bolj praznična.

Decembrsko ozaljšana je v ponedeljek 20. pričakala še starše, bratce, sestrice ter druge krajane in se s prazničnim programom učencev podala na (pred)novoletno rajanje. Do takrat pa je bilo še veliko vaj – plesnih, pevskih, govornih, izdelovanje scene,

kostumov, izbor glasbe, iger... da bo vse času primerno. Predvsem pa v veselje in zadovoljstvo vseh tako ali drugače vpletenih.

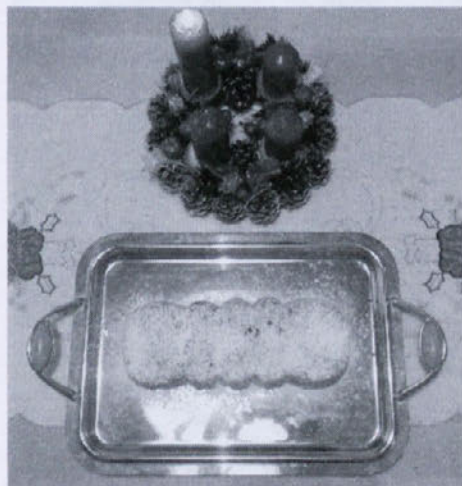
Nataša Pintar

(Foto Nataša Pintar)

Pečemo

Božični kruh

Okusni božični kruh. (Foto: Mateja Lazar)

- o 5 beljakov
- o 12 dag rjavega sladkorja
- o 12 dag moke
- o 5 dag rozin
- o 5 dag dateljnov
- o 5 dag kokosove moke
- o 10 dag kandiranega sadja
- o 5 dag rjavega sladkorja v prahu za posipanje

Čas priprave: 30 minut

Čas pečenja: 40 minut

Rozine preberemo in operemo. Kandiran ananas narežemo na kocke. Dateljne izkoščičimo in narežemo na kocke. Suho in kandirano sadje pomešamo z moko. Beljake stepemo v trd sneg, kateremu postopoma dodajamo rjavi kristalni sladkor. Počasi in narahlo primešamo sadno mešanico. Zmes vlijemo v pomaščen in pomokan pekač ter pečemo v segreti pečici pri 180 °C približno 40 minut. Sadni kruh ohladimo in posujemo s sladkorjem v prahu.

Namesto dateljnov so lahko tudi orehi ali lešniki, namesto rjavega sladkorja je lahko tudi bel sladkor, kandirano sadje je lahko tudi mešano (narezano).

Veliko uspeha pri delu in dober tek!

Mateja Lazar

Čokoladno- mascarponejeve kocke (Kinder Pingvin)

biskvit:

- 5 jajc
- 5 žlic sladkorja
- 5 žlic moke
- 1–2 žlici kakava v prahu

čokoladna polivka:

- 1,5 dl sladke smetane (Alpske za stepanje, ne rastlinske)
 - 150 g čokolade za kuhanje
 - 1 žlica Nutele
- Na zmernem ognju najprej raztopiš čokolado ob stalnem mešanju. Odstaviš in priliješ tekočo smetano, mešaš do gladke mase. Na koncu dodaš še Nutelo in zmešaš.

krema:

- 500 g mascarponeja
- 0,5 l sladke smetane (stepene)

Penasto zmešaš jajca in sladkor, dodaš moko ter kakav. Zliješ v velik pekač s peki papirjem, pečeš 10 min pri 180 stopinj.

Ohlajeni biskvit razrežeš na pol (papir seveda odstraniš), polovico navlažiš z mlekom, nato namažeš polovico kreme (zmešaj mascarpone s stepeno sladko smetano). Gor poliješ polovico čokoladne polivke, nato spet daš drugo polovico biskvita, navlaženega z mlekom, namažeš s kremo in poliješ s preostalo čokolado. Daš na hladno.

Dober tek!

Barbara Leskovec

Razvedrilo in prosti čas

ŠALE

»Zakaj ima naš Janezek pri matematiki cvek?« vpraša mama učiteljico.

»Zato,« odgovori učiteljica, »ker nižjih ocen nimamo.«

Dva policista med patroljiranjem:

»Ti, a veš, da je na Marksu življenje?«

»Ti si pa res lakaj! To je zaenkrat samo hipotenuza!«

Upokojenca, 70 let. Ona ga pošlje v trgovino:

»Kupi kilo moke in kilo sladkorja.«

Čez eno uro se mož vrne s kilogramom pralnega praška. Ona ga nadere: »Bedak! Naročila sem ti dve stvari! Kje imaš pa mleko?«

Razvedrilo in prosti čas

ANEKDOTE

Človeku, ki se je nenehno bahal samo s svojimi predniki in njihovimi deli, je Jonathan Swift dejal:

»Spominjate me na krompir!«

»Na krompir?« se je začudil odgovorjeni.

»Tako je! Tudi pri krompirju je vse, kar je najboljše, pod zemljo.«

Za premiero svoje drame je razposlal Bernard Shaw večje število brezplačnih vstopnic častnim gostom. Med drugim je poslal tudi svojemu političnemu nasprotniku Churchillu dve vstopnici z naslednjim pismom:

»Spoštovani gospod! Pošiljam vam dve vstopnici za premiero. Ena je za vas, druga pa za kakega vašega prijatelja – če ga imate!«

Churchill mu je odgovoril naslednje:

»Spoštovani gospod! Vračam vam poslani vstopnici s pristrčno zahvalo. Na premiero žal ne morem priti, prišel pa bom na reprizo – če bo!«

Zbrala Kristina Bogataj

Jezikovni kotichek

Pisanje skupaj oz. narazen

Črkovje posamezne besede pišemo praviloma skupaj, obenem pa s presledkom ločimo od črkovja druge besede.

Vendar pa je včasih težje določiti, ali gre za eno ali več besed in ali jo/jih je torej treba pisati skupaj ali narazen; večinoma se v takih primerih dopušča obojno pisanje: **na hitro, malo kdo, kdor si bodi – nahitro, malokdo, kdorsibodi.**

Merilo za to, ali je del jezikovnega gradiva treba obravnavati kot eno ali kot več besed (in ga torej načeloma pisati ali skupaj ali narazen), je nerazdružljivost in nezamenljivost zaporedja delov dane besede. To pomeni dvojje:

1. Če se v dano besedo ne da vrniti druga beseda ali če delom te besede ni mogoče spremeniti zaporednosti, imamo opraviti z enoto, ki jo je treba pisati skupaj: **neumen, nemoč, Slovenijales.**
2. Če to lahko storimo, imamo opraviti z enotami, ki jih je treba ali pa jih je bolje pisati narazen, prim. **kdor koli**, ker je mogoče reči tudi **kdor že koli** ipd.

Načela razdružljivosti in zamenljivosti zaporedja pa ne moremo uporabiti zmeraj za merilo pisanja skupaj ali narazen. Odpove namreč pri nekaterih stalnih besednih zvezah, npr. **sto tri, po malem, pred kratkim; kar se da, bog ve.** Tu se ravnamo po določljivosti samostojnih sestavin na podlagi pomena in oblikoslovja: če posameznim sestavinam lahko pripišemo navadni pomen (**stati na poti** proti **biti na poti**) in imajo poleg tega tudi sodobno oblikoslovno podobo (**z lepo** proti **zlepa**), jih pišemo narazen. Pri tem si lahko pomagamo z dopolnitvami (take zveze bi potem gotovo pisali narazen), npr. **pred kratkim (časom), po malem (po majhnih obrokih).**

Pisanje skupaj ali narazen je deloma kompromisno in nedosledno tudi zaradi rabe in tujih vplivov. Nekatero besede se po rabi pišejo ne le skupaj, ampak tudi narazen, druge pa celo samo narazen, torej poleg navadnih **pikapolonica, Josipdol** še **legokocke** ali **lego kocke, vikendhišica** ali **vikend hišica; minigolf** ali **mini golf, žiroračun** ali **žiro račun**, vendar samo **Slovenijašport** oz. **Slovenija avto.** Vse take zloženke bi bilo priporočljivo pisati le skupaj.

Slovenski pravopis 2001, str. 56

Andreja Kogovšek

Razvedrilo in prosti čas

Oktoberfest 2010

Letošnji oktoberfest v Kavernah se je odvijal od 22. 10. do 24. 10., poimenovali pa smo ga kar Zabavka. S pripravami smo začeli že v četrtek. Zbrali smo se vsi zavraški in potoški fantje, pospravili prostor in pred Kaverne postavili še manjšo streho za primer dežja, hkrati pa s tem dobili prostor za žar, kjer smo pekli pleskavice.

To tradicionalno jesensko rajanje smo popestrili z dobro glasbo. V petek so nas zabavali Brez Point Band (Rovte), Ni Znesl Band (Žiri), Breja hruška (Žiri), v soboto pa The Radlers (Draga), S.T.T. (Babilon) in Old School Band (Črni Vrh nad Idrijo).

Udeležba je bila nepričakovano visoka, vzdušje zelo zabavno in vesel sem, da smo se lahko sovaščani in prijatelji iz okoliških krajev skupaj zabavali. Upam, da bo drugo leto tudi tako.

Boštjan Kogovšek

Breja Hruška, Žiri. (Foto: Iztok Zebec)

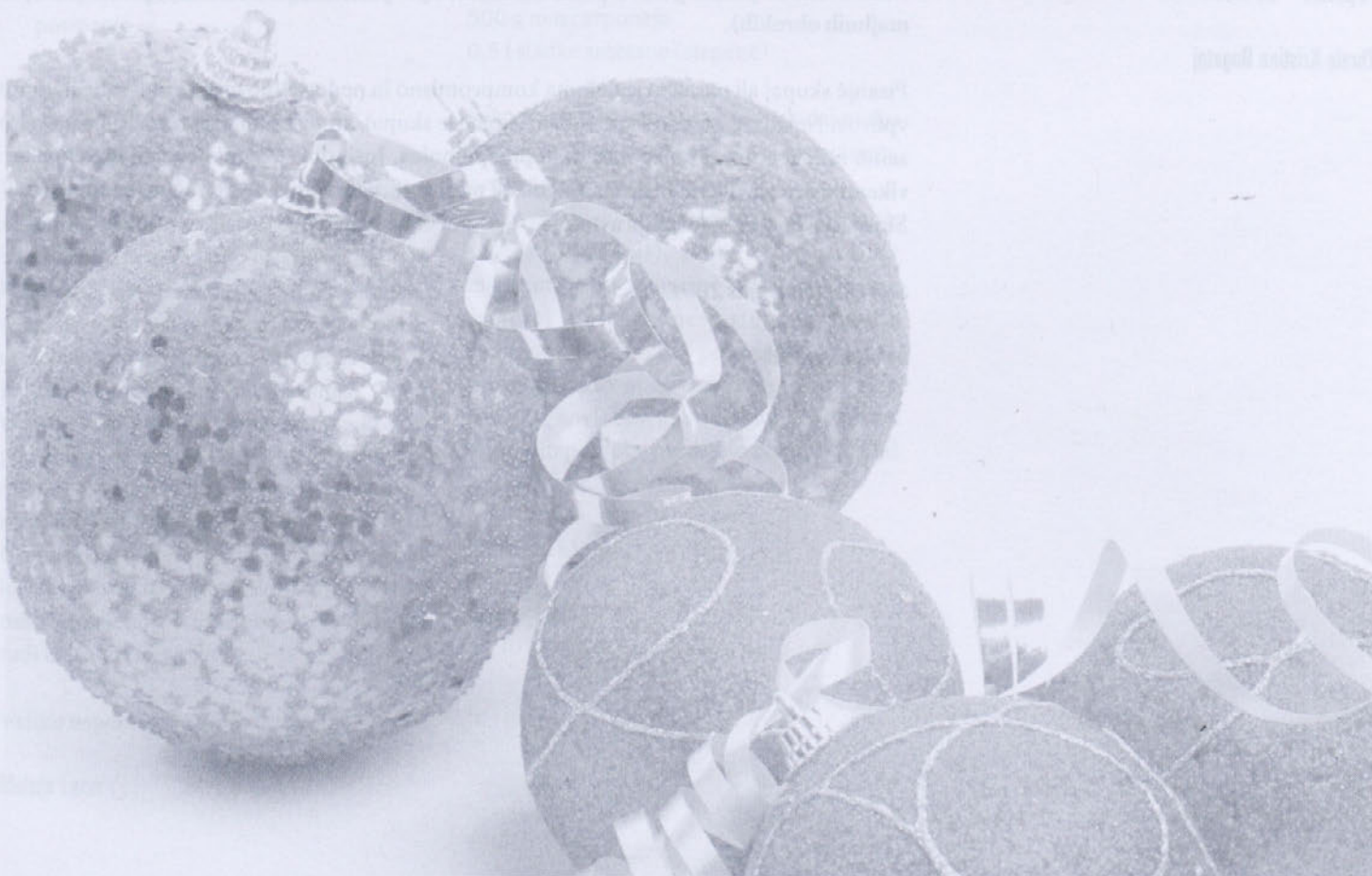
Old Shool Band Band, Črni Vrh nad Idrijo. (Foto: Iztok Zebec)

The Radlers, Draga. (Foto: Iztok Zebec)

S.T.T. Band, Babilon. (Foto: Iztok Zebec)

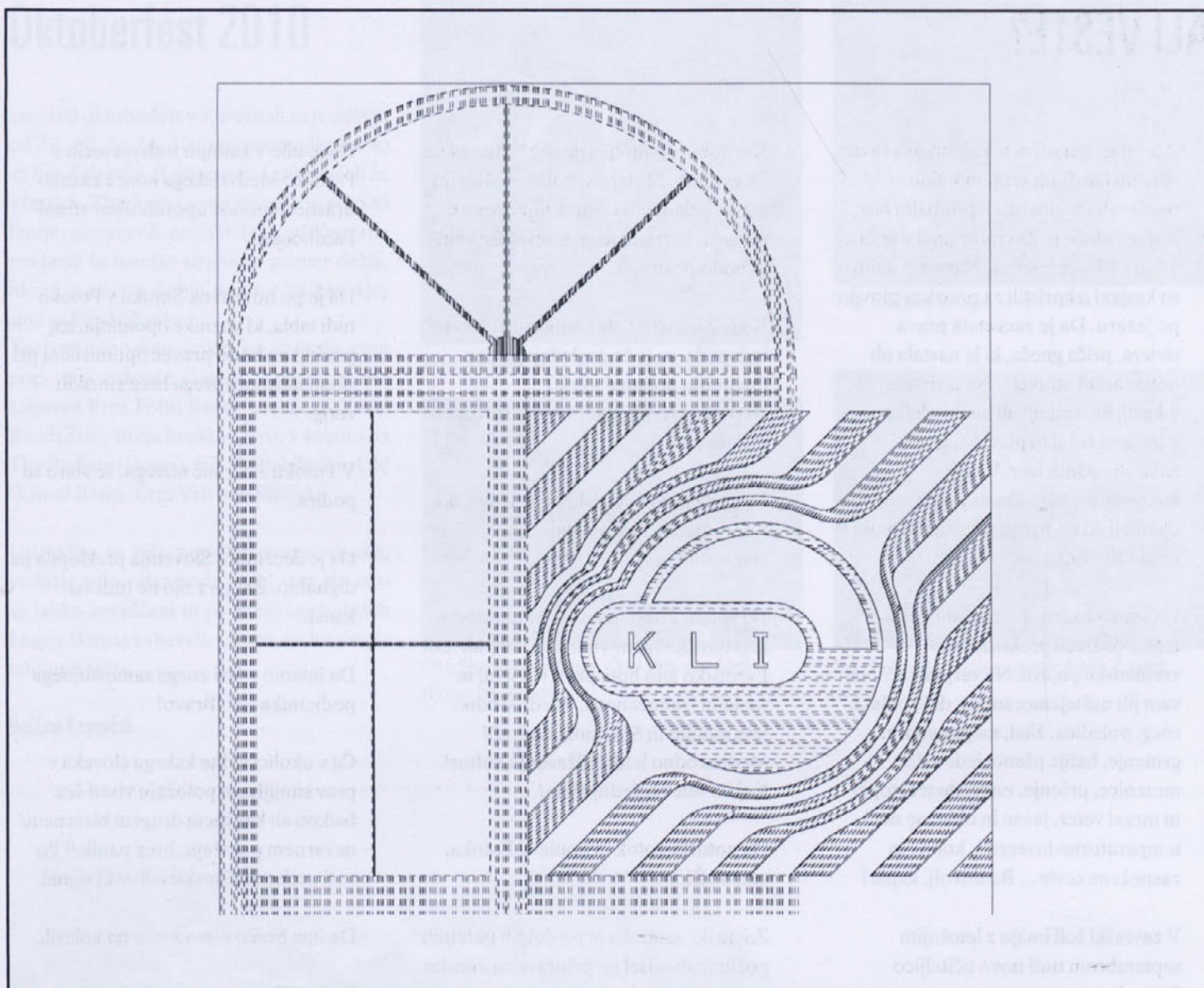

Ali veste

ALI VESTE?

- Zavratac, natančneje Rupnikova ravan, se je ob letošnjih septembrskih poplavah spremenila v priobalni pas. Največ obale je Zavratac imel v noči z 18. na 19. september. Naravno danost so krajanje izkoristili za preizkus plovil po jezeru. Da je zacvetela prava riviera, priča gneča, ki je nastala ob novonastali atrakciji. Na izvrstni lokaciji niso manjkali niti senčniki, gumijasti čolni in plavalci, ki so si zaželeli vodnih iger. Visoke temperature niso zmotile niti gostincev ob obali, ki so stregli pijačo, ohlajeno v prikladni vodi.
- Da smo v zadnjem novembrskem tednu doživeli praktično vse vremenske pojave. Ne verjamete? Naj vam jih naštejemo: sonce, dež, oblaki, sneg, poledica, žled, megla, sodra, grmenje, babje pšeno, leden dež, mraznice, pršenje, naliv, metež, topel in mrzel veter, jasne in oblačne noči, temperaturno inverzijo, kopne in zasnežene ceste ... Bo dovolj, kajne?
- V zavraški šoli imajo z letošnjim septembrom tudi novo učiteljico Dušanko.
- V pevskem zboru imamo nove pevke. Pridružile so se nam Mateja, Metka, Lara in Maja. Pevci? Nič novega, samo stari basi in tenorji.
- Kje dobite najboljšo potico? Menda na Mravljišah. Skrivnost potice z Mravljiš je v čokoladnem testu in kokosovem nadevu. Poizkusite jo, z veseljem vam jo bodo postregli.
- Ko je Žiga slišal, da bo moral obiskati logopeda, se je že naslednjega dne pogumno pobahal s črko rrrrrrrrrrrrr! Včasih se pogum tudi izplača. :)
- Da je na glavni cesti, ki pelje iz Potoka v Zavratac, ležeči policaj. Napredujemo!
- Da je leto 2010 ne samo Mednarodno leto biotske raznovrstnosti, ampak tudi Evropsko leto boja proti revščini in socialni izključenosti, Mednarodno leto mladih in Sto ljudi, sto čudi! Mednarodno leto zbliževanja kultur! Kaj bo šele naslednje leto!
- Da potoški potok ni poplavljal Potoka, ampak Žiri.
- Zavraški »ratrak« je po dolgih poletnih počitnicah odšel na priprave za zimsko sezono. Žal ga je ta prehitela s prvo pošiljko snega.
- Da smo sredi ene najbolj mrzlih zim v zadnjih 25 letih. So pa vremenarji govorili tudi o suhi zimi ...
- Da je bilo v zadnjih treh mesecih s Potoško-Medvejskega konca zaznati drastičen porast uporabnikov strani Facebooka.
- Da je po novem na Smuku v Potoku tudi tabla, ki voznike opominja, naj pozimi ne bodo preveč optimistični pri premagovanju brega brez zimskih verig.
- V Potoku sicer nič novega, še staro se podira.
- Da je decembra Slovenija preklpila na digitalno. Žal pa z njo ne tudi vsi kanali.
- Da imamo v fari enega samostojnega podjetnika več. Bravo!
- Če v okolici vidite kakega človeka v prav sumljivem položaju viseti čez balkon ali kakšnem drugem bizarnem/ nevarnem položaju: brez panike! Po vsej verjetnosti lovi telefonski signal.
- Da ima Srečo novo srečo na kolesih.
- Da je Miklavž letos imel prav telenovelski smisel za humor.
- Da se s tem šoferjem šolskega avtobusa da srečati tudi od Lomarja proti Logu.

Zahvale

OBČINA IDRİJA

jskd

JAVNI SKLAD REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA KULTURNE DEJAVNOSTI
OBMOČNA IZPOSTAVA IDRİJA

JAVNI SKLAD ZA KULTURNE DEJAVNOSTI
REPUBLIKE SLOVENIJE, IZPOSTAVA IDRİJA

B

ZALOŽBA BOGATAJ
ABC MERKUR d.o.o. Idrija,
telefon: 05 377 37 47, 05 372 22 80

Vsem sodelujočim zahvala pri oblikovanju glasila in lepe božične ter novoletne praznike.

Fotografija: Robert Rijavec

